

บทที่ 3

หลักพื้นฐานของยุทธศาสตร์

(Fundamental of Strategy)

1. กล่าวนำ

โดยทั่วไปแล้ว “ยุทธศาสตร์” มีสถานะเป็นสะพานเชื่อมระหว่างนโยบายกับการปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม “ยุทธศาสตร์” จึงมีองค์ประกอบทั้งกลุ่มเป้าหมาย วัตถุประสงค์ และเจตจำนงทางยุทธศาสตร์ รวมถึงวิธีการใช้พลังอำนาจและทรัพยากรทั้งปวงของชาติที่สามารถนำมาใช้ได้จริงในระยะเวลาที่กำหนด อย่างไรก็ตาม ผู้ที่ศึกษาเรียนรู้ทั่วไปมักคิดว่ายุทธศาสตร์เป็นเรื่องที่เข้าใจยาก เพราะโดยทั่วไปมนุษย์มักมีวิธีคิดแบบแยกส่วนเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับตนเอง ไม่สามารถคิดแบบองค์รวมที่มองเห็นความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยและองค์ประกอบต่างๆ ได้ อีกทั้งความเข้าใจยุทธศาสตร์ของมนุษย์ในแต่ละยุคสมัยก็แตกต่างกันในแต่ละยุคสมัย ดังนั้น งานเขียนนี้จึงมุ่งอธิบายถึงความหมายและวิวัฒนาการของคำว่า “ยุทธศาสตร์” โดยพยายามแยกให้เห็นถึงความแตกต่างในแต่ละยุคสมัยอย่างชัดเจน ทั้งนี้ก็เพื่อสร้างความเข้าใจอย่างถ่องแท้กับคำว่า “ยุทธศาสตร์” ต่อไป

2. ความหมายของคำว่า “ยุทธศาสตร์”

ก่อนปลายคริสต์ศตวรรษที่ 6 คำว่า “ยุทธศาสตร์” ไม่เคยปรากฏอยู่ในเอกสารฉบับใดของโลก แม้แต่ในคัมภีร์พิชัยสงครามของซุนวู ก็ไม่เคยปรากฏคำที่ใช้แทนคำว่า “ยุทธศาสตร์” อย่างไรก็ตาม มีนักวิชาการทหารหลายท่านได้พยายามนำเอาคำว่า “ยุทธศาสตร์” (strategy) ไปเทียบเคียงกับภาษากรีกโบราณและอนุมานได้ว่า “ยุทธศาสตร์” อาจมาจากคำในภาษากรีกโบราณว่า “στρατηγία” (strategia) ซึ่งหมายถึง “หน้าที่ของแม่ทัพ (office of general) การบัญชาการ (command) และภาวะผู้นำทัพ (generalship)”¹ หรืออาจมาจากคำว่า “στρατηγός”

(strategos) ซึ่งหมายถึง “ผู้นำทัพหรือผู้บัญชาการกองทัพ (leader) หรือแม่ทัพ (commander of an army)”² หรืออาจเกิดจากการผสมคำระหว่างคำว่า “στρατός” (stratos) ซึ่งหมายถึง “กองทัพ (army) หรือฝูงชน (host)” กับคำว่า “αγός” (agos) ซึ่งหมายถึง “ผู้นำ (leader) หรือหัวหน้า (chief)” หรืออาจมาจากคำว่า “αγω” (ago) ซึ่งหมายถึง “การนำทัพ” (to lead)”³ ก็ได้

หลักฐานที่เก่าแก่ที่สุดที่ปรากฏคำว่า “ยุทธศาสตร์” อย่างชัดเจนก็คือ หนังสือชื่อ “strategikon” หรือ “strategicon” ซึ่งมาจากภาษากรีกว่า “Στρατηγικόν” ซึ่งหมายถึง “คู่มือการทำสงคราม” (manual of warfare) ซึ่งเขียนขึ้นเพื่อยกย่องจักรพรรดิโมริสแห่งไบเซนไทน์ (Byzantine Emperor Maurice) ในปลายศตวรรษที่ 6 และพบมากที่สุดในงานเขียนที่กล่าวถึงจักรพรรดิโมริสที่ 6 (จอมปราชญ์แห่งไบเซนไทน์) ในช่วงปลายศตวรรษที่ 7 ถึงต้นศตวรรษที่ 8⁴ อย่างไรก็ตาม ยุทธศาสตร์ ก็ยังมิได้ถูกศึกษาหรืออยู่ในความสนใจอย่างจริงจัง トラバจนกระทั่งศตวรรษที่ 18 คำว่า “strategie” ซึ่งหมายถึง “ยุทธศาสตร์” ในภาษาเยอรมันได้ปรากฏขึ้นเป็นครั้งแรกในปี ค.ศ.1777 หลังจากนั้น คำว่า “stratégie” ในภาษาฝรั่งเศสก็ได้ถูกอ้างอิงเป็นครั้งแรกในภาษาอังกฤษ ในปี ค.ศ.1810⁵

ในปัจจุบัน คำว่า “ยุทธศาสตร์” มิใช่คำที่ใช้เฉพาะด้านการทหารเท่านั้น แต่เป็นคำที่สามารถใช้ได้โดยทั่วไปในทุกวงการ โดยหมายถึง “การวางแผนขั้นสูงเพื่อการบรรลุเป้าหมายภายใต้สภาพแวดล้อมที่ไม่แน่นอน” เนื่องจากยุทธศาสตร์เป็นวิธีการวางแผนการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดเพื่อการบรรลุเป้าหมายที่กำหนด รวมถึงยุทธศาสตร์ยังเป็นวิธีการได้มาและรักษาดำรงที่ได้เปรียบเหนือฝ่ายตรงข้าม โดยอาศัยการขยายผลอย่างต่อเนื่องจากความเป็นไปได้ที่ทราบหรือที่ปรากฏมากกว่าที่จะใช้แผนการที่ตายตัว ความหมายของคำว่า “ยุทธศาสตร์” จึงมีอยู่อย่างหลากหลาย เช่น เฮนรี มินต์ซ์เบิร์ก (Henry Mintzberg) จากมหาวิทยาลัยแมคกิลล์ (McGill University) ได้ให้ความหมายของยุทธศาสตร์ไว้ว่า “รูปแบบของกระแสดัดสินใจ”⁶ ซึ่งแตกต่างจากมุมมองทั่วไปที่มักมองยุทธศาสตร์ว่าเป็นวิธีการเกี่ยวกับการวางแผนเท่านั้น ในขณะที่แมกซ์ แม็คคิออน (Max McKeown) ก็อ้างว่ายุทธศาสตร์เป็นการก่อรูปเพื่ออนาคตและเป็นความพยายามของมนุษย์เพื่อให้ได้ผลลัพธ์ที่ต้องการด้วยเครื่องมือเท่าที่มีอยู่⁷

คำว่า “ยุทธศาสตร์” ในความหมายทางทหารหรือ “ยุทธศาสตร์ทหาร” โดยทั่วไป หมายถึง ชุดความคิดอย่างหนึ่งที่ใช้โดยองค์การทางทหาร เพื่อบรรลุเป้าหมายทางยุทธศาสตร์ที่ต้องการ⁸ คำว่ายุทธศาสตร์ทหารนี้ ในศตวรรษที่ 18 ยังคงมีความหมายในวงแคบเพียง “ศิลปะการนำทัพของแม่ทัพ”(art of the general)⁹ หรือ “ศิลปะการจัดการหน่วยทหาร”(art of arrangement' of troops)¹⁰ เท่านั้น ยุทธศาสตร์ทหารในความหมายนี้ จึงถูกใช้เป็นเครื่องมือเพื่อจัดการกับการวางแผน และการดำเนินการทัพ การเคลื่อนย้ายและการวางกำลังรบ และการลงข้าศึก

คาร์ล ฟอน เคลาเซวิทซ์ (Carl von Clausewitz) บิดาแห่งยุทธศาสตร์ศึกษาสมัยใหม่ ได้ให้ความหมายของคำว่า “ยุทธศาสตร์ทหาร” ที่มีขอบเขตกว้างมากขึ้นว่า “การใช้การรบเพื่อบรรลุผลลัพธ์ของการทำสงคราม” ในขณะที่ลิดเดิล ฮาร์ท (B.H. Liddell Hart) ก็ได้ให้ความหมายที่ไม่ได้มุ่งเน้นการรบมากนัก ตามความเห็นของฮาร์ท “ยุทธศาสตร์ทหาร” หมายถึง “ศิลปะของการกระจายและประยุกต์ใช้เครื่องมือทางทหารเพื่อบรรลุผลลัพธ์ทางการเมือง”¹¹ ด้วยเหตุนี้ ยุทธศาสตร์ทหารในความหมายของทั้งเคลาเซวิทซ์ และฮาร์ท จึงมุ่งไปที่วัตถุประสงค์ทางการเมืองมากกว่าเป้าหมายทางทหาร

3. แนวคิดของนักยุทธศาสตร์ที่มีชื่อเสียงของโลก

ก. ซุนวู

จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ของจีน ได้ปรากฏนักปราชญ์และนักการทหารที่มีชื่อเสียงมากที่สุดท่านหนึ่งนามว่า “ซุน วู ซู” (Sun Wu Tzu) หรือเรียกสั้นๆ ว่า “ซุนวู” ได้เขียนคัมภีร์ศิลปะการสงคราม (The Art of War) ไว้เป็นเล่มแรกของโลกเมื่อประมาณ 500 ปีก่อนคริสต์ศักราช หรือเกือบสองพันห้าร้อยปีมาแล้ว คัมภีร์ศิลปะการสงครามของซุนวู ถือได้ว่าเป็นสุดยอดวรรณคดีทางวิทยาการทหารของจีน ด้วยถ้อยคำสำนวนในคัมภีร์ดังกล่าว ได้แสดงถึงสติปัญญาที่เฉียบแหลม บ่งบอกถึงความเฉลียวฉลาดอย่างล้ำลึกของซุนตีก ผู้ยิ่งใหญ่นี้ แทบไม่น่าเชื่อเลยว่า ซุนวูได้เขียนวรรณกรรมที่ทรงคุณค่าทางทหารออกมาด้วยถ้อยคำอันลึกซึ้ง แจ่มแจ้ง มีเหตุผลน่าฟัง และเป็นอมตะตราบจนถึงปัจจุบัน

ภาพที่ 3-1 ซุนวู

คัมภีร์ศิลปะการสงครามของซุนวู หาได้มีชื่อเสียงเฉพาะในประเทศจีนเท่านั้น ปรากฏว่าได้มีผู้คัดลอกมาแปลเป็นภาษาของตน โดยมักอ้างว่าต้นฉบับของตนถูกต้องเป็นจำนวนมาก แม้แต่หนังสือที่แปลออกมาเป็นภาษาไทยก็มีอยู่หลายเล่มด้วยกัน มีผู้กล่าวว่า ชาวญี่ปุ่นจำนวนไม่น้อยได้ให้ความนับถือคัมภีร์ศิลปะการสงครามของซุนวูมากกว่าชาวจีนซึ่งเป็นต้นตำรับเสียอีก เพราะชาวญี่ปุ่นมองเห็นคุณค่าที่จะนำไปใช้ประโยชน์ได้เป็นอย่างดี ตรงกันข้ามกับประเทศจีนซึ่งมีผู้พยายามกีดกันมิให้คัมภีร์ของซุนวูมีชื่อเสียงมากไปกว่านี้ เพราะความอิจฉาริษยาเป็นสำคัญ อย่างไรก็ตาม คัมภีร์ศิลปะการสงครามของซุนวูก็เป็นที่ยอมรับและได้รับการวิพากษ์วิจารณ์กันมากมายไปทั่วโลก แม้แต่นักยุทธศาสตร์ชาวอังกฤษที่มีชื่อเสียงในเวลาต่อมา เช่น ลิดเดิล ฮาร์ท (Sir Basil Liddell Hart, พ.ศ.2434-2513) ก็ยังได้กล่าวถึงคัมภีร์ของซุนวูว่า เป็นวรรณกรรมที่กลั่นกรองมาจากความฉลาดหลักแหลมในการทำสงคราม แม้จะไม่เคยมีใครทำความเข้าใจได้กว้างไกลและลึกซึ้งพอก็ตาม นอกจากนี้แล้ว ฮาร์ทยังได้ให้ความคิดเห็นต่อไปอีกว่า คงจะมีแต่เคลาเซวิทซ์ (Clausewitz) เท่านั้น ที่สามารถนำไปเทียบกับซุนวูได้ แม้ว่าเคลาเซวิทซ์จะมีความคิดเห็นที่ทันสมัยกว่าซุนวูในบางเรื่อง ด้วยเคลาเซวิทซ์ได้เขียนคัมภีร์ทางทหารหลังจากซุนวูถึงสองพันกว่าปี หากเทียบกันแล้วก็เป็นที่ยอมรับได้ว่าซุนวูเป็นผู้ที่มองการณ์ไกล มีความลึกซึ้งมากกว่าและยังสามารถนำเอาไปใช้ได้โดยไม่วันสิ้นสุด

แม้แต่สถาบันการศึกษาชั้นสูงในสหรัฐอเมริกาที่สำคัญหลายแห่งในปัจจุบัน เช่น วิทยาลัยป้องกันประเทศ วิทยาลัยการทัพบก และโรงเรียนเสนาธิการทหารบก เป็นต้น ต่างก็นำเอาคัมภีร์ศิลปะการสงครามของซุนวูไปใช้ศึกษาและวิจัยกันเป็นประจำทุกปี อาจมีผู้สงสัยว่าเพราะเหตุใดจึงมีผู้สนใจจำนวนมากที่ติดตามผลงานของซุนวู รวมทั้งได้ศึกษาแนวคิดของท่านอยู่ตลอดเวลา ทั้งๆ ที่คัมภีร์เล่มนี้ได้เขียนขึ้นมานานนับพันๆ ปีแล้ว ลีโอเนล กิลส์ (Lionel Giles) ซึ่งเป็นผู้หนึ่งที่แปลคัมภีร์ศิลปะการสงครามของซุนวูและกวีนิพนธ์ของซงจื่อ ได้ให้ความเห็นไว้ว่า แนวคิดของซุนวูเกี่ยวข้องกับหลักพื้นฐานทางวิทยาการทหาร (Military Sciences) และหลักการสงคราม (Principle of War) เป็นส่วนใหญ่หลักการดังกล่าวนี้ได้รับการยอมรับว่าเป็นรากเหง้าของยุทธศาสตร์ทหาร (Military Strategy) และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในสงครามสมัยปัจจุบันได้เป็นอย่างดี¹²

อาจมีผู้กล่าวได้ว่า ถึงแม้อาวุธยุทโธปกรณ์ และเทคโนโลยีจะเปลี่ยนแปลงไปมากเพียงใดก็ตาม แต่หลักการสงครามก็ยังคงอยู่ และอาจนำไปใช้ได้อยู่เสมอถึงกับมีผู้แต่งเป็นบทกวีเปรียบเทียบไว้ว่า “กาลเวลาผ่านไป รถศึกล่งสมัย มีวิวัฒนาการของอาวุธผันไปไม่รู้จบ แต่หลักการเมื่อ 2400 ปีก่อนของท่านซุนวู จอมปราชญ์ทหารชาวจีนผู้นี้ยังเป็นอมตะ” แนวคิดอันปราดเปรื่องของซุนวูที่แสดงให้เห็นเป็นตัวอย่างถึงความเป็นอัจฉริยะของซุนวู ได้กล่าวไว้เกี่ยวกับความเป็นสุดยอดของนักยุทธศาสตร์ไว้ว่า “การรู้อยู่แล้วจะได้ชัยชนะ เมื่อนึกเห็นได้ดังนี้ ไม่นับว่าเป็นยอดประเสริฐเมื่อเห็นง่าย ๆ เสียแล้วที่ต้องชนะแน่ ๆ ถึงท่านออกสู้รบแล้วได้ชัยชนะมาและคนทั้งแผ่นดินต่างสรรเสริญว่าดียิ่งแล้ว ก็ไม่อาจนับได้ว่าท่านเป็นสุดยอดของผู้ประเสริฐ การยกปยุ่นได้ มิได้แสดงว่าท่านแข็งแรง การมองเห็นดวงอาทิตย์และดวงจันทร์ได้ มิได้แสดงว่าท่านมีสายตาวาวไกล การได้ยินเสียงฟ้าร้องได้ มิได้แสดงว่าท่านเป็นคนหูไว คนที่ได้ชื่อว่านักรบผู้ชาญฉลาด คือคนที่ไม่เพียงเอาชนะข้าศึก แต่ยังต้องเอาชนะได้อย่างง่ายดายอีกด้วย ด้วยเหตุนี้ ชัยชนะทั้งหลายของนักรบผู้ชาญฉลาด ย่อมไม่ใช่เรื่องที่ทำให้เขาได้ชื่อว่ามั่งคั่งมีสติปัญญา หรือมีเกียรติว่าหาญกล้า นักรบผู้ชาญฉลาดย่อมชนะการยุทธ์ ด้วยกระทำการที่ไม่ผิดพลาด การกระทำการที่ไม่ผิดพลาดนั้น ย่อมเป็นหลักฐานแห่งชัยชนะที่มั่นคง เพราะเมื่อกระทำการไม่ผิดพลาดเมื่อใด ก็เท่ากับชนะข้าศึกซึ่งยอมแพ้อยู่แล้วเมื่อนั้น ฉะนั้นจึงมีหลักยึดถือได้ว่า ในการสงครามนั้น นักยุทธศาสตร์ผู้ที่หวังชนะย่อมแสวงโอกาสทำการยุทธ์ภายหลังที่เห็นช่องทางว่าจะได้ชัยชนะก่อนแล้ว ส่วนนักยุทธศาสตร์ผู้ที่ไม่หวังชนะ ย่อมเข้าสู่รบก่อนแล้วหาช่องทางให้ได้ชัยชนะทีหลัง” หรือข้อบกพร่องร้ายแรง 5 ประการของแม่ทัพอันเป็นเหตุให้การดำเนินสงครามต้องพินาศฉิบหายได้แก่ (1) ความประมาท อันเป็นเหตุนำไปสู่ความพินาศ (2) ความซื่อฉลาด อันเป็นเหตุนำไปสู่การจับเป็นเชลย (3) ความหุนหันพลันแล่น อันเป็นเหตุให้ตนถูกดูหมิ่นเหยียดหยามไม่ได้ (4) ความมีน้ำใจรักเกียรติ จนทนอับอายขายหน้าไม่ไหว และ (5) ความมีน้ำใจเป็นห่วงทหารเสียจนเกินไป อันเป็นเหตุให้เกิดโทษกังวลไปต่างๆ นานา¹³ เป็นต้น

ข. นิคโคโล มาเคียเวลลี (Niccolo Machiavelli)

แนวคิดเกี่ยวกับเรื่องยุทธศาสตร์สมัยใหม่นั้น ได้เริ่มขึ้นในตอนปลายศตวรรษที่ 15 หรือในตอนต้นศตวรรษที่ 16 กล่าวคือ ได้มีรัฐบุรุษที่มีชื่อเสียงชาวอิตาลีคนหนึ่งนามว่า นิคโคโล มาเคียเวลลี (Niccolo Machiavelli, ค.ศ.1469-1527) บุคคลผู้นี้เป็นบุคคลแรกที่ได้พัฒนาทฤษฎีในการใช้กำลังอำนาจทางการเมือง (Political Power) ในโลกปัจจุบัน มาเคียเวลลี ได้เขียนหนังสือไว้หลายเล่มด้วยกัน สิ่งสำคัญที่มาเคียเวลลีกล่าวถึงคือ รูปแบบและวิธีการต่างๆ ที่เกี่ยวกับ “พลังอำนาจของรัฐ” (Power of the State) ซึ่งต่อมาได้รับการยอมรับโดยทั่วไป

ภาพที่ 3-2 นิคโคโล
มาเคียเวลลี

ว่าเป็น “องค์ประกอบของพลังอำนาจแห่งชาติ” ตามแนวคิดของมาเคียเวลลีนั้น พลังอำนาจแห่งชาติ ประกอบด้วยองค์ประกอบหลักสำคัญ 3 ประการ คือ การเมือง สังคม และการทหาร ซึ่งแต่ละประเทศมีพลังอำนาจไม่เท่ากัน บางประเทศมีพลังอำนาจมากมายมหาศาล แต่บางประเทศก็มีพลังอำนาจน้อยมากจนเกือบจะไม่มีคามหมายอะไรมากนัก ฉะนั้น อาจกล่าวได้ว่า ประเทศที่มีพลังอำนาจมากย่อมได้เปรียบประเทศที่มีพลังอำนาจน้อยในการที่จะรักษาและส่งเสริมผลประโยชน์แห่งชาติ รวมทั้งสามารถใช้พลังอำนาจที่มีมากกว่าบีบบังคับประเทศที่มี พลังอำนาจน้อยให้ปฏิบัติตามในสิ่งที่ตนต้องการได้ เป็นที่น่าสังเกตว่า ในสมัยนั้นไม่ได้คำนึงถึงองค์ประกอบสำคัญอีกอย่างหนึ่ง ก็คือ “กำลังอำนาจทางเศรษฐกิจ” ซึ่งจะมีผลกระทบอย่างสำคัญต่อองค์ประกอบอื่นๆ ในเวลาต่อมาจนถึงปัจจุบัน

เรื่องของ “พลังอำนาจแห่งชาติ” นั้น นับว่ามีความสำคัญยิ่งในการศึกษา ยุทธศาสตร์สมัยใหม่ เพราะเหตุว่า พลังอำนาจแห่งชาติเป็นเสมือนเครื่องมือ (Means) อาวุธ หรือพาหนะที่จะนำไปสู่เป้าหมายอันพึงประสงค์ของชาติ ถ้าพลังอำนาจแห่งชาติมีมากก็แสดงว่าชาตินั้นเข้มแข็ง เป้าหมายที่กำหนดไว้ก็จะสามารถบรรลุความสำเร็จ และพิทักษ์รักษาผลประโยชน์แห่งชาติได้อย่างแน่นอน แต่ในทางตรงข้าม

ถ้าหากพลังอำนาจแห่งชาติมีน้อย ชาตีก็น่าจะไม่เข้มแข็งและอ่อนแอ การที่จะดำเนินสิ่งใดให้บรรลุวัตถุประสงค์อาจประสบกับอุปสรรคต่างๆ และยากที่จะปฏิบัติให้สำเร็จได้อย่างไรก็ดี แนวคิดเรื่องการใช้พลังอำนาจแห่งชาตินั้น หาใช่เป็นเรื่องใหม่แต่อย่างใด เพราะตั้งแต่ได้มีการบันทึกเรื่องราวทางประวัติศาสตร์เป็นต้นมา ไม่ว่าจะเป็นบอบการปกครองจะเป็นรูปใดก็ตาม ต่างก็มีแนวคิดที่จะใช้พลังอำนาจที่มีอยู่ปกป้องผลประโยชน์ของตนแทบทั้งสิ้น ดังนั้น ประเทศเอกราชต่างๆ จึงจำเป็นต้องสร้างพลังอำนาจของตนไว้ให้มากพอ เพื่อป้องกันมิให้ประเทศอื่นใช้พลังอำนาจที่มากกว่าบีบบังคับและทำลายความเป็นอิสระ หรือล้มล้างอำนาจสูงสุดของชาติตนได้

นิคโคโล มาเคียเวลลี ได้กล่าวถึงความสำคัญของการข่าว เพื่อใช้เป็นแนวทางในการประมาณสถานการณ์เรื่องภัยคุกคามทางทหารว่า “สำหรับนายพลแล้ว ไม่มีอะไรมีค่ามากไปกว่าความพยายามที่จะหาข่าวว่า ฝ่ายข้าศึกกำลังทำอะไรอยู่” เมื่อพิจารณาแนวคิดทางยุทธศาสตร์ของมาเคียเวลลี ทำให้เห็นได้ว่า มีลักษณะของการมุ่งเน้นไปสู่จุดหมายปลายทาง (Ends) หรือวัตถุประสงค์ (Objectives) และยังเน้นถึงเครื่องมือต่างๆ ที่มีประสิทธิภาพเป็นส่วนมาก โดยไม่ได้คำนึงถึงคามยุติธรรม จริยธรรม และอุดมการณ์แต่อย่างใด ขอเพียงแต่ให้ได้มาซึ่งชัยชนะเท่านั้น มาเคียเวลลี ได้กล่าวไว้ในหนังสือเรื่อง “เจ้าชาย” (The Prince) ตอนหนึ่งว่า “กษัตริย์ต้องทำทุกสิ่งทุกอย่างไม่ว่าจะยุติธรรมหรือไม่ เพื่อรักษาไว้ซึ่งความคงอยู่และความเป็นเอกราชของชาติ กษัตริย์ไม่จำเป็นต้องรักษาคำมั่นสัญญา ถ้าหากคำมั่นสัญญานั้น เป็นผลร้ายต่อประเทศของตน กษัตริย์ไม่จำเป็นต้องเป็นคนใจบุญ ซื่อตรง หรือเคร่งศาสนาอย่างจริงจัง แต่ควรแสดงให้เห็นว่า เป็นคนใจบุญ ซื่อตรง และเคร่งศาสนา ทั้งนี้ก็เพื่อหลอกคนอื่นให้หลงเชื่อเท่านั้น กษัตริย์ต้องรู้จักใช้วิธีการของสัตว์ โดยเฉพาะสิงโต และสุนัขจิ้งจอก”¹⁴ อาจสรุปได้ว่า มาเคียเวลลีนั่นถือว่า การใช้กำลังหรือการหลอกลวงไม่ได้เป็นสิ่งที่น่าละอาย ถ้าหากวิธีการนั้นทำให้ประเทศมั่นคงขึ้น ข้อคิดของมาเคียเวลลีดังกล่าว ปรากฏว่าได้มีผู้นำไปใช้แก้ปัญหาทั้งในทางประชาธิปไตยและทางอำนาจนิยม (Authoritarian) สำหรับในทางประชาธิปไตยนั้นไม่สู้จะมีปัญหามากนัก แต่ในทางอำนาจนิมนั้น ต้องประสบ

กับภัยสงครามอยู่เนืองๆ เพราะผู้รบชนะก็จะเป็นฝ่ายถูกเสมอ ซึ่งเท่ากับการยึดถือว่า “อำนาจคือธรรม” กล่าวกันว่า มาเคียเวลลี ได้มีส่วนในการสร้างอิทธิพลอย่างสำคัญ ต่อนักยุทธศาสตร์และวีรบุรุษสำคัญๆ หลายท่าน ทั้งจากมาเคียเวลลีโดยตรงและจากสานุศิษย์ของมาเคียเวลลีด้วย ตัวอย่างของผู้ที่ได้รับอิทธิพลเหล่านี้ที่สำคัญ ก็คือ ทอมัส เจฟเฟอร์สัน นิโคไล เลนิน และ อ돌ฟ์ ฮิตเลอร์ เป็นต้น¹⁵

ค. คาร์ล ฟอน เคลาเซวิทซ์ (Carl Von Clausewitz)

คาร์ล ฟอน เคลาเซวิทซ์ (ค.ศ.1780–1831) เป็นบุคคลที่ได้รับอิทธิพลมาจากมาเคียเวลลีมากที่สุด เคลาเซวิทซ์เป็นนายทหารปรัสเซีย เกิดในปี พ.ศ.2323 ท่านผู้นี้มีโอกาสเข้ารับราชการทหาร ตั้งแต่ในวัยเด็กในขณะที่อายุเพียง 12 ปีเท่านั้น ต่อมาได้มีโอกาสเข้าศึกษาในโรงเรียนการรบ หรือโรงเรียนการสงคราม (War School) และเข้าร่วมทำสงครามกับ

ภาพที่ 3-3 คาร์ล ฟอน
เคลาเซวิทซ์

นโปเลียนในปี พ.ศ.2394 และถูกฝรั่งเศสจับกุมเป็นเชลย เมื่อพ้นจากการเป็นเชลย เขาได้เข้ารับตำแหน่งเป็นอาจารย์โรงเรียนการรบ และด้วยความสามารถของเขา จึงได้รับมอบหน้าที่เป็นอาจารย์ด้านวิทยาการทหารสำหรับเจ้าชายเฟรเดอริก วิลเลียม มกุฎราชกุมารแห่งปรัสเซีย เคลาเซวิทซ์ได้เรียบเรียงบันทึกคำสอนที่สำคัญยิ่งเกี่ยวกับหลักการสงครามถวายแด่องค์มกุฎราชกุมารโดยให้ชื่อว่า “หลักการที่สำคัญที่สุดสำหรับการทำสงคราม” (The Most Important Principles for the Conduct of War) ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันว่าหนังสือเล่มนี้ เป็นหลักการอันสำคัญที่สุดของการดำเนินสงครามในเวลาต่อมา

หลังจากที่เยอรมนีได้ทำสัญญาสันติภาพกับฝรั่งเศสในปี พ.ศ.2355 เคลาเซวิทซ์ได้ลาออกจากราชการ เพื่อไปรับราชการเป็นนายทหารรัสเซีย โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะหาประสบการณ์ในการทำสงครามต่อไป เพราะในขณะนั้น รัสเซียกำลังทำสงครามกับนโปเลียนอยู่ ต่อมาเขาได้กลับเข้ารับราชการในกองทัพ

แห่งชาติของตนเองอีกครั้ง และได้รับยศเป็นพันเอก รวมทั้งได้มีโอกาสเข้าร่วมรบในสงครามวอเตอร์ลู ในตำแหน่งเสนาธิการของกองทัพน้อยที่ 3 ในปี พ.ศ.2361 เคลลาเซวิทซ์ได้รับการเลื่อนยศเป็นพลตรี และเข้าดำรงตำแหน่งเป็นผู้บัญชาการโรงเรียนการสงคราม ในระหว่างดำรงตำแหน่งเขาได้ผลิตผลงานทางด้านวิชาการทหารอย่างมากมาย หนังสือวิชาการทหารที่มีชื่อเสียงมากที่สุดของเคลลาเซวิทซ์ ซึ่งได้รับยกย่องกันทั่วโลก ก็คือ หนังสือ เรื่อง “ว่าด้วยการสงคราม” (On War) หนังสือเล่มนี้ เป็นผลมาจากความคิดและการสังเกตหลักทฤษฎีต่างๆ รวมทั้งประสบการณ์ที่ได้รับมาจากการเข้าร่วมสงครามในสมรภูมิที่ผ่านมา ฉะนั้น จึงปรากฏว่าสถาบันทางทหารชั้นสูงทั่วโลกต่างได้ใช้แนวคิดนี้เป็นหลักพื้นฐานในการพัฒนาศิลปะการสงครามมาทุกยุคทุกสมัยตราบจนถึงปัจจุบัน

ในช่วงชีวิตของเคลลาเซวิทซ์ เขาได้มีโอกาสเข้าร่วมรบในสงครามกับฝรั่งเศสในสมัยจักรพรรดินโปเลียนด้วย เคลลาเซวิทซ์ได้สังเกตเห็นความสำเร็จของนโปเลียนในการระดมทรัพยากรของชาติอย่างได้ผล ในสมัยนั้น นโปเลียนนับเป็นยอดขุนศึกที่เกรียงไกรที่สุดในสมรภูมิยุโรปจนยากที่จะหาค้นใครบใด ๆ มาเทียบได้ในทางยุทธศาสตร์นั้น อาจกล่าวได้ว่า นโปเลียนเป็นนักยุทธศาสตร์คนแรกของโลกฝ่ายตะวันตก เพราะชัยชนะในการยุทธ์ของนโปเลียน เป็นผลเนื่องมาจากการเคลื่อนย้ายกำลังทางยุทธศาสตร์ด้วยวิธีการคำนวณอย่างระมัดระวัง แม้กระทั่งในสงครามแปซิฟิกในปี พ.ศ.2484 ญี่ปุ่นก็อาศัยวิธีการดังกล่าวในการเคลื่อนย้ายกำลังยุทธศาสตร์ของตนจากหมู่เกาะคูริล (Kuril Islands) ทางด้านเหนือของญี่ปุ่นเข้าโจมตีอย่างรุนแรงต่อฐานทัพเรือสหรัฐอเมริกาที่เพิร์ลฮาร์เบอร์อย่างได้ผล และสามารถสร้างความเสียหายแก่กำลังทางเรือของสหรัฐอเมริกาได้อย่างมากมาย

กล่าวกันว่าทั้งโจนีนีและเคลลาเซวิทซ์ซึ่งเป็นนักยุทธศาสตร์สำคัญแห่งยุคต่างได้สร้างการศึกษาจากทฤษฎีการสงครามของนโปเลียนเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งผลงานของโจนีนีนั้นได้กลายเป็นคัมภีร์ที่ใช้ในการทำสงครามกลางเมืองของสหรัฐอเมริกาในเวลาต่อมา และอิทธิพลของเคลลาเซวิทซ์ ก็ได้ปรากฏชัดในสงครามระหว่างฝรั่งเศสกับปรัสเซีย เมื่อปี พ.ศ.2419 และในสงครามโลกในเวลาต่อมา เคลลาเซวิทซ์ได้เน้นปัจจัย

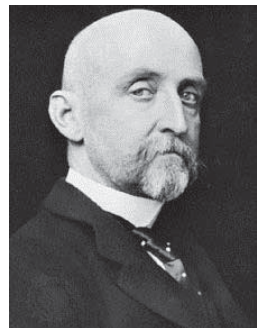
ด้านกำลังใจ เช่น ความกล้าหาญชาญชัย และความเสียสละ เป็นต้น ซึ่งจะมี ความสำคัญต่อการทำสงครามในอนาคต โดยเฉพาะอย่างยิ่งจะมีผลกระทบ อย่างสำคัญยิ่งต่อขวัญทหารของกองทัพ และต่อความคิดเห็นของประชาชน เป็นส่วนรวม นอกจากนั้น เขายังให้ความเห็นด้วยว่า การอุทิศตนให้แก่หน้าที่ ทั้งกายและใจ และคุณลักษณะที่เติมไปด้วยความรอบรู้ย่อมเป็นรากฐานสำคัญ สำหรับผู้บังคับบัญชาหน่วยทหารทุกระดับ เพราะสิ่งเหล่านี้จะช่วยปิดเป้าอุปสรรค ต่างๆ ที่มีอยู่ในสงครามให้หมดไปได้ และทำให้สามารถบรรลุถึงการตัดสินใจ อันชอบด้วยเหตุผลเป็นอย่างดี ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความดีเด่นและความสามารถ ของการบังคับบัญชาอย่างแท้จริง

โดยอาศัยความรู้พื้นฐานจากมาเคียเวลลี และการศึกษาจากทฤษฎี การสงครามของนโปเลียน เคลาเซวิทซ์ ได้พัฒนาแนวคิดเรื่ององค์ประกอบพลัง แห่งชาติ โดยเพิ่มองค์ประกอบที่ 4 คือ “เศรษฐกิจ” ซึ่งแต่เดิมมาเคียเวลลี กำหนดไว้เพียง 3 องค์ประกอบเท่านั้น ทำให้องค์ประกอบพลังอำนาจแห่งชาติ สมบูรณ์ยิ่งขึ้น อันประกอบด้วย การเมือง เศรษฐกิจ การทหาร และสังคมจิตวิทยา อันแสดงให้เห็นถึงความเป็นอัจฉริยะ และมีสายตาอันยาวไกลของเคลาเซวิทซ์ จนเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่า แนวคิดของเขาสามารถที่จะนำไปเทียบเคียงได้กับ แนวคิดของซุนวู นักปราชญ์จีนที่มีชื่อเสียงสำคัญของโลกเมื่อสองพันปีเศษมาแล้ว อย่างไรก็ตาม แนวคิดทางยุทธศาสตร์ของเคลาเซวิทซ์ ยังมุ่งเฉพาะแต่เรื่องกำลังทางบก เพียงอย่างเดียว เพราะประสบการณ์ในการสงครามของเขาส่วนมากเกี่ยวข้องอยู่ กับเรื่องกำลังทางบก เขาจึงไม่ได้กล่าวถึงเรื่องแสนยานุภาพทางเรือเลย ด้วยเหตุนี้เอง เคลาเซวิทซ์ จึงได้รับสมญาว่าเป็น “บิดาแห่งกำลังทางบก” และเป็นเจ้าของแนวคิด สำคัญที่ว่า “สงครามคือการดำเนินงานทางการเมืองต่อไปโดยวิธีอื่น” (War is the continuation of politics by other means)¹⁶ ซึ่งยังสามารถนำมาใช้กล่าวอ้าง กันอยู่ตลอดมาตราบจนถึงปัจจุบัน เป็นที่น่าสังเกตว่า ผู้นำของประเทศมหาอำนาจ ฝ่ายคอมมิวนิสต์ เช่น เลนิน และเหมา เจ๋อตง ต่างก็นำเอาแนวคิดทางยุทธศาสตร์ ของเคลาเซวิทซ์ไปประยุกต์ใช้ทั้งสิ้น กล่าวคือ เลนิน ได้กล่าวไว้ว่า “สงครามคือ

ความต่อเนื่องของการเมือง” (War is the Continuation of politics)¹⁷ ในขณะที่
เหมา เจ๋อตง ได้เพิ่มเติมคำกล่าวของเลนินว่า “สงครามคือการเมืองของการหลังเลียด
และการเมืองก็คือสงครามที่ปราศจากการหลังเลียด”¹⁸ ด้วยเหตุนี้ คำกล่าวของเคลา
เซวิทซ์ที่นับว่าสำคัญและมีคุณค่าต่อนักยุทธศาสตร์เป็นอย่างยิ่งก็คือ “ไม่มีแนวคิด
ทางยุทธศาสตร์ใดที่สามารถพิจารณาได้อย่างสมบูรณ์ ถ้าปราศจาก
การพิจารณาเป้าหมายทางการเมือง”¹⁹

จ. อัลเฟรด เทเยอร์ มาฮาน (Alfred Thayer Mahan)

อัลเฟรด เทเยอร์ มาฮาน (พ.ศ.2383-
2457) เป็นบุตรของศาสตราจารย์เดนนิส ฮาร์ท มาฮาน
แห่งโรงเรียนนายร้อยเวสต์พอยท์ของสหรัฐอเมริกา
เมื่ออายุได้ 16 ปี เขาได้เข้าศึกษาในโรงเรียนนายเรือ
และสำเร็จการศึกษาในปี พ.ศ.2402 (เป็นลำดับที่ 2 ใน
จำนวนทั้งหมด 20 นาย) ระหว่างรับราชการในกองทัพเรือ
แทบไม่มีแว่วว่าเขาจะมีความสามารถใดๆ เป็นพิเศษ
จนกระทั่งเขาได้เกษียณอายุราชการเมื่ออายุ 56 ปี และ
ได้รับยศเพียงนาวาเอกเท่านั้น แต่อีก 10 ปีต่อมา
เขาได้รับการเลื่อนยศเป็นพลเรือตรี ทั้งๆ ที่เป็น
นายทหารนอกราชการและรับบำนาญอยู่ อาจเป็นเพราะโชคหรือความสามารถหรือ
ทั้งสองประการรวมกัน

ภาพที่ 3-4 อัลเฟรด เทเยอร์
มาฮาน

ต่อเมื่อปี พ.ศ.2427 จุดเปลี่ยนแปลงแห่งชีวิตของมาฮานก็ได้มาถึง
อย่างไม่เคยคิด เมื่อเขาได้รับเชิญจากนายพลเรือสตีเฟน บี. ลูซ (Stephen B. Luce)
ผู้บัญชาการวิทยาลัยการทัพเรือสหรัฐอเมริกา ให้เป็นผู้บรรยายวิชาประวัติศาสตร์
และยุทธวิธีทางเรือในวิทยาลัยการทัพเรือ การที่เขาได้มีโอกาสเข้าไปเป็นผู้บรรยายดังกล่าว
เขาได้สร้างผลงานต่างๆ ออกมามากมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งยุทธศาสตร์กำลังอำนาจ
ทางทะเล (Sea Power Strategy) ซึ่งทำให้เขามีชื่อเสียงโด่งดังไปทั่วโลก มหาอำนาจ
หลายประเทศ เช่น เยอรมนี อิตาลี และญี่ปุ่น ต่างก็นำเอาแนวคิดของมาฮานไปใช้

พัฒนากองทัพของตน เพื่อก้าวไปสู่ความเป็นมหาอำนาจทางนาวิ (Naval Power) ทั้งสิ้น สำหรับสหรัฐอเมริกา นั้น ในตอนแรกก็ไม่ได้มีผู้ใดสนใจมากนัก จนกระทั่ง ประธานาธิบดีธีโอดอร์ รูสเวลต์ (Theodore Roosevelt) ได้เกิดความสนใจเป็นพิเศษ ผลที่สุดก็ยอมรับแนวคิดของเขา รวมถึงได้ตกลงยอมให้มีการลี้ภัยคุ้มครองการสร้าง คลองปานามา (Isthmian Canal) ขยายการครอบครองดินแดนโพ้นทะเลและส่ง กองเรือออกไปในต่างประเทศ เพื่อแสดงถึงความเป็นมหาอำนาจของโลกของ สหรัฐอเมริกา

ผลงานในการบรรยายที่สำคัญของมาฮาน มีอยู่ 3 เรื่อง คือ

- (1) อิทธิพลของกำลังอำนาจทางทะเลต่อประวัติศาสตร์ในระหว่างปี ค.ศ.1600-1783 (The Influence of Sea Power Upon History, 1600-1783)
- (2) อิทธิพลของกำลังอำนาจทางทะเลต่อการปฏิวัติและจักรวรรดิ ฝรั่งเศสในระหว่างปี ค.ศ.1793 – 1812 (The Influence of Sea Power Upon the French Revolution and Empire, 1793-1812)
- (3) กำลังอำนาจทางทะเลในความสัมพันธ์กับสงครามในปี ค.ศ.1812 (The Sea Power in its Relation to the War of 1812)

นอกจากนี้ มาฮานยังได้เขียนหนังสือเกี่ยวกับยุทธศาสตร์ทางเรือ (Naval Strategy) และกิจกรรมระหว่างประเทศเพิ่มเติมอีกเป็นจำนวนถึง 17 เล่ม กล่าวกันว่า ข้อเขียนของมาฮานส่วนมากได้รับอิทธิพลจากนักยุทธศาสตร์สำคัญในอดีต เช่น นโปเลียน (Napoleon Bonaparte) เนลสัน (Horatio Nelson) เคลาเซวิทซ์ (Carl von Clausewitz) และโฌมินี (Henri Jomini) โดยเฉพาะอย่างยิ่งเขาได้พัฒนา แนวคิดของเคลาเซวิทซ์ให้กว้างขวางยิ่งขึ้น จากผลงานการศึกษาของเขาเอง ทำให้ เขามีความมั่นใจว่า “สงครามเป็นการขยายขอบเขตนโยบายแห่งชาติ แต่การที่จะ ทำให้ประเทศใดเป็นมหาอำนาจและมั่งคั่งขึ้นได้นั้น ต้องอาศัยกำลังอำนาจทางทะเล ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อความเจริญเติบโตของชาติ ความเจริญรุ่งเรืองและความ มั่นคงแห่งชาติ ซึ่งอาศัยพื้นฐานจากยุทธศาสตร์กำลังอำนาจทางทะเล (Sea Power Strategy) และอำนาจประโยชน์ต่อพลังอำนาจของสหรัฐอเมริกาเช่นเดียวกับประเทศ อังกฤษที่เคยเป็นเจ้าอาณานิคมของโลกในอดีต”

เนื่องจากมาฮาน ได้มีโอกาสเป็นผู้บรรยายเรื่องประวัติศาสตร์และยุทธวิธีทางเรือ เขาจึงได้อาศัยตัวอย่างเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะสงครามทางเรือระหว่างอังกฤษกับฝรั่งเศสมาเป็นแนวคิดของตัวเอง อย่างไรก็ตาม มาฮานได้มุ่งเน้นความสำคัญของเศรษฐกิจ และความมั่งคั่ง ตลอดจนความอยู่ดีกินดีของประชาชน เพราะมาฮานตระหนักดีว่า กำลังอำนาจทางทะเลจะนำไปสู่ความมั่งคั่งและเพิ่มพูนพลังอำนาจให้กับประเทศที่มีชายแดนติดทะเล มาฮานได้ย้ำถึงความสัมพันธ์ระหว่างกำลังอำนาจทางทะเลกับกำลังอำนาจทางเศรษฐกิจว่า กำลังอำนาจทางทะเลขึ้นอยู่กับความแข็งแกร่งทางเศรษฐกิจ และความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจย่อมต้องการแหล่งวัตถุดิบและตลาดเป็นสำคัญ ทั้งสองสิ่งนี้เองเป็นที่ปรากฏว่า ไม่ว่าชาติใดก็ตาม ย่อมไม่สามารถมีทั้งสองสิ่งดังกล่าวได้เลย หากปราศจากกำลังอำนาจทางทะเล มาฮานมีแนวคิดอีกว่ารัฐใดก็ตามที่มีขีดความสามารถทางเรือและมีการค้าขายทางทะเล ย่อมได้เปรียบเหนือกว่ารัฐอื่นๆ ที่ไม่มีขีดความสามารถดังกล่าว และรัฐจำเป็นต้องเปิดเส้นทางคมนาคมทางทะเลออกไปให้มากพอ มาฮานได้กล่าวด้วยว่า “สงครามไม่ใช่การสู้รบ แต่เป็นธุรกิจ” (War is not fighting but business)²⁰ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าเขาเป็นสาวกของเคลาเซวิทซ์อย่างแท้จริง

องค์ประกอบของกำลังอำนาจทางทะเลตามแนวคิดของมาฮาน ประกอบด้วย องค์ประกอบหลัก 6 ประการ คือ ที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ รูปร่างทางกายภาพ การขยายดินแดน จำนวนพลเมือง คุณลักษณะของประชากร และคุณลักษณะของรัฐบาล รวมทั้งได้กล่าวไว้ว่า “จุดมุ่งหมายของการสงครามทางเรือ คือ “พันธกิจของผลประโยชน์และนโยบายแห่งชาติ” (Function of national interests and national policy) อย่างไรก็ตาม มาฮานได้ให้ข้อสังเกตเกี่ยวกับการวิเคราะห์เรื่องความสัมพันธ์ระหว่างพลังอำนาจของโลกไว้ว่า การจำกัดการขยายตัวของสหภาพโซเวียตให้อยู่ภายในดินแดนยูเรเชีย (Eurasia) นับว่าเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง และสามารถกระทำได้ด้วยแสนยานุภาพทางทะเล และผสมผสานทรัพยากรทั้งปวงของมหาอำนาจทั้งสี่ของฝ่ายสัมพันธมิตร อันได้แก่ สหรัฐอเมริกา เยอรมนี สหราชอาณาจักร และญี่ปุ่น ซึ่งคำกล่าวของมาฮานนี้ ยังเป็นที่เชื่อถือกันอยู่แม้ว่าในขณะนั้นยังไม่มีการพัฒนาอาวุธและเทคโนโลยีที่ก้าวหน้าขึ้นมามากมายเช่นในปัจจุบันก็ตาม

การพัฒนาแนวคิดของมาฮานในระยะต่อมา ปรากฏว่าได้เกิดมีแนวคิดใหม่ขึ้นที่เรียกว่า “กำลังอำนาจทางเรือ” (Maritime Power) อันหมายถึง พลังอำนาจที่กว้างขวางและมีระบบซับซ้อน กำลังอำนาจทางเรือ ประกอบด้วย กำลังอำนาจทางทะเล (Sea Power) หรือสมุทรานุภาพ และพลังอำนาจกำลังรบทางเรือ (Sea Force = Navy) หรือนาวิกานุภาพ เซอร์ วอลเตอร์ ราเลย์ (Sir Walter Raleigh) ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างการครองอำนาจทางทะเลกับความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจอย่างกระฉ่างชัดว่า “ใครก็ตามที่ครองอำนาจทางทะเล จะเป็นผู้ครองอำนาจทางการค้า ใครก็ตามที่ครองอำนาจทางการค้าของโลก จะเป็นผู้ครองความร่ำรวยของโลก”²¹

จ. เซอร์ ฮัลฟอร์ด แมกคินเดอร์ (Sir Halford Mackinder)

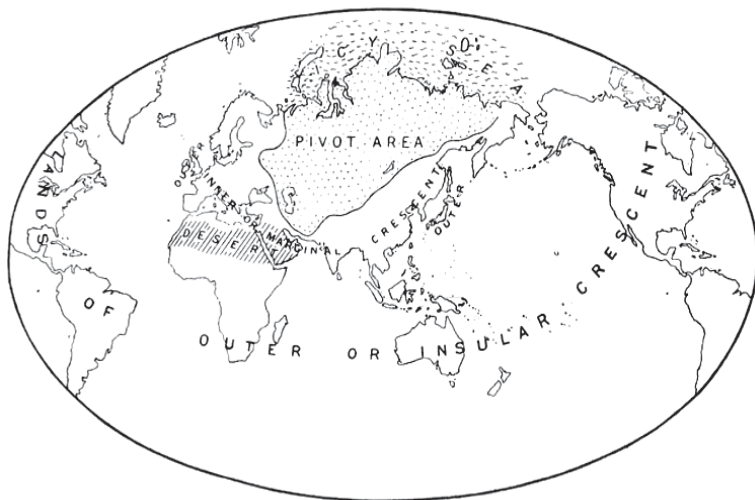
เซอร์ ฮัลฟอร์ด แมกคินเดอร์ (พ.ศ.2404-2490) เป็นชาวอังกฤษ เคยดำรงตำแหน่งคณบดีคณะเศรษฐศาสตร์และการเมืองของมหาวิทยาลัยลอนดอน นอกจากนี้ แมกคินเดอร์ได้เคยเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของอังกฤษมาแล้ว เขาจึงมีประสบการณ์ในด้านการเมืองมากพอสมควร แมกคินเดอร์สนใจแนวคิดทางยุทธศาสตร์ของมาฮานเป็นอย่างมาก เขาจึงได้ติดตามผลการวิเคราะห์ของมาฮานอย่างต่อเนื่องและโดยใกล้ชิด อย่างไรก็ตาม แมกคินเดอร์มีแนวคิดที่ตรงกันข้ามกับมาฮานอยู่บ้าง กล่าวคือ แมกคินเดอร์เชื่อว่าการเคลื่อนย้ายโดยทางรถไฟจะทำให้เกิดความคล่องตัวมากกว่าการเคลื่อนย้ายทางทะเล ดังนั้น แมกคินเดอร์ จึงได้ตั้งทฤษฎีของตนขึ้นมาใหม่ว่า “กำลังอำนาจทางภาคพื้นดินที่มุ่งไปสู่ใจกลางดินแดนยูเรเชีย (Eurasia) อันกว้างใหญ่ จะอำนาจยให้สามารถขยายผลเข้าควบคุมภาคพื้นทวีปได้ทั้งหมด เพราะเป็นการขัดขวางไม่ให้กำลังอำนาจทางทะเลสามารถเข้าถึงได้”²²

ภาพที่ 3-5 เซอร์ ฮัลฟอร์ด
แมกคินเดอร์

ต่อมาในปี พ.ศ.2462 แมกคินเดอร์ได้เรียกร้องให้เข้ายึดรักษาพื้นที่ที่เป็นใจโลก (Heartland) เพราะเขาเห็นว่า การเข้าควบคุมใจโลกได้ จะนำไปสู่การควบคุมดินแดนแอฟริกายูเรเชีย (Eurafrica) อันกว้างใหญ่ต่อไปได้ ซึ่งหากสามารถทำได้สำเร็จ จะอำนวยประโยชน์ในเรื่องการเข้าควบคุมทรัพยากรมนุษย์และทรัพยากรวัตถุของโลกได้อย่างสมบูรณ์ กล่าวกันว่า ทฤษฎีของแมกคินเดอร์เป็นทฤษฎีทางภูมิรัฐศาสตร์ (Geopolitics) ซึ่งสรุปความสำคัญได้ว่า ประเทศใดก็ตาม ถ้าหากมีภูมิประเทศ หรือสามารถยึดภูมิประเทศได้แล้ว ประเทศนั้นก็จะเป็นผู้ครองอำนาจอันสูงสุด ทฤษฎีของแมกคินเดอร์ (Mackinder's Theory) เกิดขึ้นครั้งแรกในปี พ.ศ.2447 จุดสำคัญหรือใจโลกในครั้งนั้น แมกคินเดอร์ได้กำหนดเป็นพื้นที่บริเวณภายในของยูเรเชีย ซึ่งเขาได้กล่าวไว้ว่า ใครก็ตามที่สามารถครองใจโลกได้ก็จะเป็นผู้ครองโลกได้ในที่สุด เป็นที่น่าสังเกตว่าใจโลกในครั้งนั้นก็คือ ดินแดนส่วนหนึ่งของยุโรปตะวันออกและเอเชียเหนือ ซึ่งมีลักษณะเป็นพื้นที่ขั้วโลก หรือเป็นพื้นที่ของการระบายน้ำภายในบริเวณใจโลกนั้นนั่นเอง

ในเวลาต่อมาแมกคินเดอร์ได้เปลี่ยนแปลงแนวคิดเกี่ยวกับบริเวณใจโลก โดยได้ขยายพื้นที่เพิ่มเติมออกไปจากเดิมบริเวณใจโลกใหม่ของเขารวมถึงดินแดนทิเบต มองโกเลีย และบางส่วนของจีนจนจรดเอเชียใต้ สำหรับทางตอนเหนือก็รวมถึงดินแดนแถบทะเลบอลติก ทางด้านตะวันออกรวมถึงแม่น้ำดานูบ นีเปอร์ และเอเชียไมเนอร์ ซึ่งนับได้ว่าบริเวณใจโลกใหม่มีอาณาเขตกว้างใหญ่ไพศาล ทั้งนี้เพราะแมกคินเดอร์ได้พิจารณาถึงความก้าวหน้าในการขนส่งทางภาคพื้นดินจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้น รวมทั้งการพัฒนาทางด้านอุตสาหกรรม นอกจากนั้นเขายังได้พิจารณาถึงยุโรปตะวันออก และยุโรปกลาง ซึ่งแม้จะไม่ได้รวมอยู่ในบริเวณใจโลก แต่ก็มีความสำคัญทางยุทธศาสตร์ต่อการเข้าถึงพื้นที่เหล่านี้ด้วย โดยแมกคินเดอร์ได้กล่าวต่อหน้ารัฐบุรุษของประเทศตะวันตกในขณะนั้นไว้ว่า “ผู้ใดครองยุโรปตะวันออกได้จะเป็นผู้ควบคุมใจโลก ผู้ใดครองใจโลกได้ จะเป็นผู้ควบคุมเกาะโลก ผู้ใดครองเกาะโลกได้ จะเป็นผู้ควบคุมโลก”²³

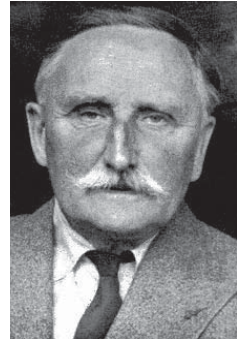
ภาพที่ 3-6 ทฤษฎี“ใจโลก” ของแมกคินเดอร์

ด้วยเหตุที่แมกคินเดอร์ มีประสบการณ์ในเรื่องเศรษฐกิจเป็นอย่างดี เขาจึงเน้นถึงความสำคัญของการพัฒนาอุตสาหกรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง อุตสาหกรรมขนาดเบาของกลุ่มประเทศต่างๆ ในอาณาบริเวณแอตแลนติกเหนือ และมีความเห็นพ้องด้วยกับการวิเคราะห์กำลังอำนาจทางทะเลของมาฮาน เมื่อปี พ.ศ.2483 ด้วยว่า ฝ่ายพันธมิตรควรพิจารณาดำเนินความร่วมมือกันป้องกัน อาณาบริเวณแอตแลนติกเหนือ เพื่อขัดขวางหรือป้องกันสหภาพโซเวียต ที่มีพลังอำนาจสำคัญในใจโลก มิให้ขยายอิทธิพลออกมาซึ่งการประเมินสถานการณ์ ดังกล่าวได้กลายเป็นความจริงขึ้นในเวลาต่อมา กล่าวคือ ได้มีการเกิดความร่วมมือกัน ก่อตั้งองค์กรสนธิสัญญาแอตแลนติกเหนือ (North Atlantic Treaty Organization) หรือเป็นที่รู้จักกันดีว่า “NATO” ของฝ่ายสัมพันธมิตรขึ้น และจากแนวคิดของ แมกคินเดอร์นี้เอง ทำให้เกิดนโยบายต่างประเทศของสหรัฐอเมริกา ภายหลัง สงครามโลกครั้งที่ 2 ในรูปแบบของ “ยุทธศาสตร์การปิดล้อม” (Strategy of Containment) ต่ออดีตสหภาพโซเวียตในขณะนั้นขึ้น²⁴

ฉ. คาร์ล เฮาส์โฮเฟอร์ (Karl Haushofer)

คาร์ล เฮาส์โฮเฟอร์ (พ.ศ.2403 - 2488)

เกิดที่เมืองมิวนิกอันเป็นเมืองหลวงของรัฐบาวาเรียของเยอรมนี เมื่อปี พ.ศ.2403 หลังจากเขาได้สำเร็จการศึกษาในขั้นต้นที่บ้านเกิดแล้ว เขาได้เบนชีวิตเข้าสู่อาชีพทหารตั้งแต่ยังวัยเยาว์ เขาทุ่มเทความสนใจอย่างจริงจังในวิชาภูมิศาสตร์ และพยายามศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมด้วยการท่องเที่ยวไปในที่ต่างๆ เพื่อศึกษาภูมิประเทศ ในระหว่างรับราชการทหารเขาได้มีโอกาสดำรงตำแหน่งฝ่ายเสนาธิการของกองทัพบาวาเรีย และเคยเป็นอาจารย์ในโรงเรียน

ภาพที่ 3-7 คาร์ล
เฮาส์โฮเฟอร์

เสนาธิการทหารเมื่อมีอายุประมาณ 40 ปี เขาได้พิสูจน์ให้เห็นถึงความสามารถในเชิงวิชาการเกี่ยวกับการสงคราม ภูมิศาสตร์ และการสอนวิชาการแขนงต่างๆ มากมาย ผลงานที่นับว่ามีชื่อเสียงอย่างยิ่งแก่เฮาส์โฮเฟอร์ก็คือ เอกสารวิจัยหรือวิทยานิพนธ์ของเขาที่ชื่อว่า “การมีส่วนร่วมของเยอรมนีต่อการเปิดประเทศญี่ปุ่นและพื้นที่อนุภูมิภาคญี่ปุ่นทางภูมิศาสตร์ และความก้าวหน้าโดยอาศัยอิทธิพลของสงครามและการป้องกันประเทศ” (The German Share in the Geographical Opening-Up of Japan and Sub-Japanese Earth Space and its advancement through the Influence of War and Defense)²⁵ สารสำคัญของเอกสารวิจัยเล่มนี้เกี่ยวข้องกับประเทศญี่ปุ่นโดยตรง ทั้งในทางด้านภูมิศาสตร์ ธรณีวิทยา ประวัติศาสตร์ และแนวคิดต่างๆ เกี่ยวกับยุทธศาสตร์ในการป้องกันประเทศ ซึ่งเฮาส์โฮเฟอร์ได้มีโอกาสเดินทางไปศึกษาในกองทัพญี่ปุ่นเป็นเวลานานถึง 2 ปี เอกสารวิจัยเรื่องนี้ได้นำเสนอต่อมหาวิทยาลัยมิวนิก เพื่อขอรับปริญญาดุษฎีบัณฑิต ในปี พ.ศ.2475 และคณะกรรมการการศึกษาของมหาวิทยาลัย ได้ลงมติให้เขาได้รับปริญญาดุษฎีบัณฑิต (เกียรตินิยมสูงสุด) ทำให้เขามีชื่อเสียงโด่งดังไปทั่วโลก

เฮาส์โฮฟเฟอร์มีความสนใจที่จะศึกษาลงานของ เฟรดเดอริช รัสเซล (Friedrich Ratzel) ซึ่งได้ให้ความรู้แก่เขาในเรื่องความสำคัญทางภูมิศาสตร์เป็นพิเศษ และช่วยกรุยทางที่จะก้าวไปสู่ภูมิรัฐศาสตร์ (Geopolitics) ในขั้นต่อไป โดยรัสเซลได้ให้แนวคิดไว้ว่า “การดำเนินชีวิตในกิจการต่างๆ ของมนุษย์ย่อมขึ้นอยู่กับพื้นที่” และ “ความกว้างใหญ่ไพศาลของพื้นที่เป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างพลังอำนาจให้แก่ชาติที่ครอบครองพื้นที่นั้น” ต่อมาได้มีชาวสวีตผู้หนึ่งนามว่า รุดอล์ฟ เจลเลน (Rudolf Kjellen) ได้นำเอาแนวคิดของรัสเซลไปพัฒนาต่อและได้ดัดแปลงเป็นแนวคิดของตนเรียกว่า “รัฐเสมือนเป็นสิ่งมีชีวิตอย่างหนึ่ง” (State as an organism) โดยอธิบายว่า ชีวิตของรัฐก็เหมือนกับชีวิตมนุษย์ทั้งปวง กล่าวคือ มีเกิดแล้วเจริญเติบโต มีความปรวนแปรเปลี่ยนแปลง มีความเสื่อมสลายสิ้นไป ตามอิทธิพลของสิ่งแวดล้อม อันได้แก่ ภูมิประเทศ ดินฟ้าอากาศ ปัจจัยตามธรรมชาติอื่นๆ ตลอดจนปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้น และจากผลการศึกษาเรื่องปัจจัยต่างๆ เหล่านี้ เจลเลน จึงได้จัดรวมเข้าเป็นวิชารัฐศาสตร์สาขาใหม่เรียกว่า “ภูมิรัฐศาสตร์” (Geopolitics)

ผลงานของแมกคินเดอร์ นับว่ามีความสำคัญและมีอิทธิพลต่อเฮาส์โฮฟเฟอร์เป็นอย่างมาก กล่าวกันว่า แมกคินเดอร์เป็นเสมือนผู้มีอิทธิพลโดยตรงในการก่อตั้งสถาบันรัฐภูมิศาสตร์ของเยอรมนี ณ กรุงเบอร์ลิน เมื่อก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งเฮาส์โฮฟเฟอร์ได้รับแต่งตั้งให้เป็นผู้อำนวยการสถาบันเป็นคนแรก เขาได้ผสมผสานแนวคิดของแมกคินเดอร์ ที่กล่าวถึงเรื่องความสัมพันธ์ของทรัพยากรและการสนองความต้องการด้านทรัพยากรให้แก่พลังอำนาจของโลกกับแนวคิดของเจลเลน ที่กล่าวถึงเรื่องการเมืองของรัฐ ซึ่งเป็นเสมือนสิ่งมีชีวิตที่อาจเจริญเติบโตหรือสิ้นสุดลงได้ สถาบันภูมิรัฐศาสตร์ของเยอรมนีภายใต้การนำของเฮาส์โฮฟเฟอร์ ได้ศึกษาค้นคว้าและวิจัยในเรื่องความขัดแย้งทางยุทธศาสตร์และสงครามเบ็ดเสร็จอย่างกว้างขวางผลที่สุดได้บัญญัติคำขึ้นใหม่เป็นภาษาเยอรมันว่า “Lebensraum”

(Living space) หรือ “แดนยังชีพ” และคำว่า “Autarchy” (Economic Self-Sufficiency) เมื่อสงครามโลกครั้งที่ 1 เพื่อกอบกู้สถานภาพของอาณาจักรไรช์ให้ฟื้นคืนสู่ความเป็นมหาอำนาจของโลกอีกครั้งหนึ่ง เป้าหมายของเยอรมนีก็คือ การมีอิทธิพลต่อประเทศเล็กทั้งสี่ทั้งทางด้านตะวันตกและตะวันออกของทวีปยุโรปอย่างสิ้นเชิง

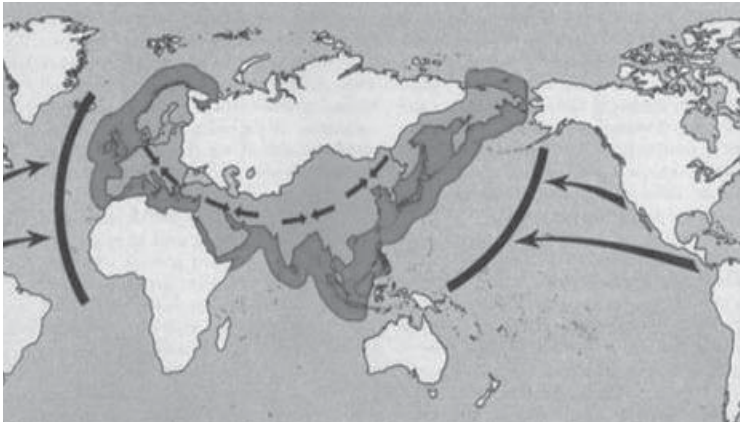
แนวคิดของเฮาส์โฮฟเฟอร์ นับว่ามีอิทธิพลต่อฮิตเลอร์มีไม่น้อย เพราะในระหว่างที่ฮิตเลอร์ถูกคุมขังอยู่ใกล้เมืองมิวนิก ได้อาศัยรูดอล์ฟ เฮสส์ (Rudolf Hess) ซึ่งเป็นอดีตนายทหารคนสนิทของเฮาส์โฮฟเฟอร์ และเป็นศิษย์คนแรกเกี่ยวกับเรื่องภูมิรัฐศาสตร์ช่วยในการจัดทำหนังสือเรื่อง “การต่อสู้ของข้าพเจ้า” (Mein Kampf (My Struggle)) ของฮิตเลอร์ กล่าวกันว่า หากเปิดดูหนังสือของฮิตเลอร์ดังกล่าวเพียง 2-3 หน้า ก็จะสามารถได้เห็นว่า แนวคิดทางภูมิรัฐศาสตร์ของเฮาส์โฮฟเฟอร์ ได้มีอิทธิพลต่อแนวคิดของฮิตเลอร์อย่างชัดเจน แนวคิดทางภูมิรัฐศาสตร์นี้อาจเป็นสิ่งล่อใจให้ฮิตเลอร์เกิดแนวคิดในการรุกราน รวมทั้งกำหนดทิศทางในการรุกอย่างชัดเจน แต่ฮิตเลอร์ก็ยังเข้าใจผิดเกี่ยวกับแนวคิดอันแท้จริงของเฮาส์โฮฟเฟอร์ ซึ่งยังเป็นข้อถกเถียงกันในเรื่องของการใช้เครื่องมือมากกว่าการกำหนดเป้าหมาย อย่างไรก็ตาม ความเข้าใจทางภูมิรัฐศาสตร์โดยปราศจากพื้นฐานของความรู้ที่ถูกต้อง ประกอบกับความหลงอำนาจของฮิตเลอร์ เมื่อได้สั่งการให้กองทัพนาซีเข้าตีสหภาพโซเวียต นักภูมิรัฐศาสตร์เยอรมันทั้งปวงก็ไม่กล้าทัดทานยุทธศาสตร์ของฮิตเลอร์ผู้นำนาซีซึ่งมีอำนาจอยู่ในขณะนั้น แม้แต่ตัวเฮาส์โฮฟเฟอร์เองก็ถูกจับกุมเข้าค่ายกักกันที่เมืองคาเคาในปี พ.ศ.2487 และตัวบุตรชายของเขาที่ชื่ออัลเบรชท์ ซึ่งเป็นนักภูมิรัฐศาสตร์เช่นเดียวกันก็ถูกพิพากษาให้ประหารชีวิต เพราะถูกกล่าวหาว่ามีส่วนเกี่ยวข้องกับการวางแผนล้มล้างอำนาจฮิตเลอร์ในปี พ.ศ.2487 และเมื่อเยอรมนีประสบความพ่ายแพ้แก่ฝ่ายสัมพันธมิตรในสงครามโลกครั้งที่ 2 การวิจัยและพัฒนาทางภูมิรัฐศาสตร์ก็ต้องสิ้นสุดลงไปด้วย²⁶

ข. นิโคลัส สปิคแมน (Nicholas Spykman)

ในปี พ.ศ.2487 มีศาสตราจารย์ชาวอเมริกัน ชื่อ นิโคลัส สปิคแมน แห่งมหาวิทยาลัยเยล แสดงความเห็นเกี่ยวกับแนวคิดทางยุทธศาสตร์ที่มีเหตุผลและน่าจะนำมาวิเคราะห์ต่อไป กล่าวโดยสรุปได้ว่า สปิคแมนมีความเห็นสอดคล้องกับแนวคิดทางยุทธศาสตร์ของอัลเฟรด เทเยอร์มาฮาน และเห็นด้วยกับแนวคิดกว้างๆ ของแมกคินเดอร์ แต่เขาก็ได้โต้แย้งแนวคิดทางยุทธศาสตร์ของแมกคินเดอร์เกี่ยวกับการครอบครองบริเวณใจกลางโลกในดินแดนของยูเรเชีย ซึ่งอาจจะทำได้ยากหรือไม่สามารถปฏิบัติได้ เขาเห็นว่า ดินแดนชายขอบยูเรเชียซึ่งแมกคินเดอร์เรียกว่า “พระจันทร์เสี้ยวขบอบ” (Marginal Crescent) ซึ่งรวมถึงเส้นทางเดินเรือในยุโรป ตะวันออกกลาง อินเดีย เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และจีน ดินแดนเหล่านี้ต่างเป็นดินแดนที่มีความสำคัญต่อการเข้าควบคุมโลกในอนาคต เพราะมีจำนวนพลเมืองจำนวนมาก มีทรัพยากรอุดมสมบูรณ์ และมีการเดินเรือติดต่อกันได้โดยตรง สปิคแมนเห็นว่า การจะเข้าครอบครองทรัพยากรในยูเรเชียให้ได้นั้น ในขั้นแรกควรเข้าครอบครองบริเวณรอบขอบโลกของยูเรเชียก่อน รวมทั้งต้องมีกำลังอำนาจทางทะเลที่มีประสิทธิภาพให้มากพอ และให้เหนือกว่าการใช้การเคลื่อนย้ายกำลังอำนาจทางภาคพื้นดินโดยทางรถไฟ สปิคแมนกล่าวเน้นเพิ่มเติมอีกว่า นับตั้งแต่สงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา ประเทศสัมพันธมิตรตะวันตกได้ทุ่มเทความพยายามในการจัดตั้งกองกำลังของตนขึ้นบริเวณขอบโลกอย่างเป็นระบบ เพื่อป้องกันการเข้าครอบครองโลกของฝ่ายคอมมิวนิสต์ที่อยู่ในใจโลก ด้วยเหตุนี้เองจึงมีผู้เรียกชื่อแนวคิดทางยุทธศาสตร์เช่นนี้ว่า “ยุทธศาสตร์ขอบโลก” (Rimland Strategy) ซึ่งโต้แย้งกับ “ยุทธศาสตร์ใจโลก” (Heartland Strategy) ตามแนวคิดของแมกคินเดอร์ เห็นได้จากสปิคแมนได้กล่าวโต้แย้งแนวคิดของแมกคินเดอร์ว่า “ผู้ใดก็ตามควบคุมขอบโลกได้จะเป็นผู้ครองยูเรเชีย ผู้ใดก็ตามครองยูเรเชียได้ จะเป็นผู้ควบคุมโลกได้ในที่สุด”²⁷

ภาพที่ 3-8 นิโคลัส
สปิคแมน

ภาพที่ 3-9 แผนที่ภูมิรัฐศาสตร์ของสปิคแมน

ในปัจจุบันหลักนิยามของสปิคแมนได้ปรากฏชัดขึ้นมาเป็นลำดับว่า ยังไม่มีความเหมาะสม เพราะความจริงได้ปรากฏออกมาว่าไม่มีพลังอำนาจของประเทศขอบโลกใดๆ ที่จะสามารถจัดตั้งหรือรวมพลังอำนาจบริเวณขอบโลกได้ทั้งหมด เพราะขอบโลกเองก็มีลักษณะเป็นจุดอ่อนหรือมีความล่อแหลมต่อพลังอำนาจของโลกเช่นเดียวกัน รวมทั้งพลังอำนาจของประเทศที่อยู่นอกชายฝั่ง (Offshore Powers) เพราะการแบ่งการควบคุมขอบโลกหรือปล่อยให้เป็นกลางบางส่วนย่อมหมายถึงการทำให้โลกเกิดการสมดุลมากขึ้น เป็นที่น่าสังเกตว่าการเข้าครองใจโลกก็ไม่ได้หมายถึงการควบคุมเกาะโลกได้โดยอัตโนมัติ นับตั้งแต่สงครามโลกครั้งที่ 2 ได้ยุติลงเป็นต้นมา ปรากฏว่าได้มีนักยุทธศาสตร์หลายท่านต่างให้ความสนใจและพัฒนาแนวคิดเรื่องฐานที่ตั้งและทรัพยากรพื้นฐานที่มีความสำคัญทางยุทธศาสตร์ซึ่งมาฮานและแมกคินเดอร์ได้วางรากฐานไว้ รวมทั้งพยายามดัดแปลงฐานที่ตั้งต่างๆ เหล่านั้นให้เหมาะสมและสอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ในปี พ.ศ.2489 จอร์จ เคนเนน (George Kennan) อดีตนักการทูตของสหรัฐอเมริกา ที่มีประสบการณ์ทางการเมืองเกี่ยวกับสหภาพโซเวียต ซึ่งเป็นสิ่งบอกเหตุว่าจะเป็นภัยคุกคามที่สำคัญต่อฝ่ายพันธมิตร ได้เรียกร้องให้พิจารณาจัดระเบียบโลก (World Order) ขึ้นใหม่

เพราะเห็นว่าในบรรดา 5 มหาอำนาจสำคัญอัน ได้แก่ สหรัฐอเมริกา สหภาพโซเวียต ญี่ปุ่น อังกฤษ และเยอรมนี ต่างมีขีดความสามารถในการผลิตอาวุธในการทำสงครามสมัยใหม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คือ อาวุธนิวเคลียร์ที่ใช้เครื่องส่งด้วยวิธีการใช้เทคโนโลยีอันทันสมัย อย่างไรก็ตาม ก็ยังมีผู้ไม่เห็นด้วยกับแนวคิดเรื่องการวิเคราะห้ภัยคุกคามของเคนเนนดังกล่าว แต่ผลของการโต้แย้งและวิเคราะห้ภัยคุกคามของเขาได้นำมาซึ่งข้อยุติจากคำแถลงการณ์ของประธานาธิบดีทรูแมน (Harry S. Truman) เมื่อวันที่ 12 มีนาคม พ.ศ.2490 ซึ่งได้ประกาศอย่างเป็นทางการให้ใช้เป็นนโยบายของสหรัฐอเมริกาเกี่ยวกับยุทธศาสตร์การปิดล้อม (Strategy of Containment) ต่อสหภาพโซเวียตอย่างชัดเจน นโยบายดังกล่าวนี้ แม้ว่าเคนเนนจะไม่เห็นพ้องด้วย แต่ต่อมาก็ปรากฏว่าเขามีส่วนเข้าร่วมในการกำหนดยุทธศาสตร์ของสหรัฐอเมริกากับบุคคลสำคัญหลายคนที่ได้ครองตำแหน่งในระดับสูงทางการเมืองในเวลาต่อมา เช่น ดีน แอชชิสัน (Dean Acheson) และ คลีค คลิฟฟอร์ด (Clark Clifford) เป็นต้น

นับตั้งแต่ได้มีการพัฒนายุทธศาสตร์การปิดล้อมขึ้นมา สหรัฐอเมริกาได้พยายามปรับปรุงให้สามารถตอบสนองทั้งในด้านการพัฒนาทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี อิทธิพลของระบบการเป็นพันธมิตรร่วมกัน และผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงปัจจัยต่างๆ ทั้งทางด้านสังคม การเมือง และเศรษฐกิจ บุคคลสำคัญของกระทรวงการต่างประเทศสหรัฐอเมริกา เช่น จอร์จ บอลล์ (George Wildman Ball) และ เฮนรี คิสซิงเจอร์ (Henry Kissinger) ได้ทำให้อุทธศาสตร์ของสหรัฐอเมริกามีความเหมาะสมและพัฒนาขึ้นเป็นอันมาก อีกทั้งความก้าวหน้าในการประดิษฐ์และความร้ายแรงของอาวุธนิวเคลียร์ทำให้เกิดความคิดในการหาทางป้องปรามด้วยวิธีต่างๆ นักยุทธศาสตร์นิวเคลียร์ที่สำคัญ เช่น เฮอร์มาน คาห์น (Herman Kahn) โทมัส เชลลิง (Thomas Schelling) และ อัลเบิร์ต วอลเซตเตอร์ (Albert Wohlschetter) ก็มีชื่อเสียงโดดเด่นขึ้นในเวลาต่อมา โดยเฉพาะเฮอร์มาน คาห์น ซึ่งมีพื้นฐานทางด้านการคำนวณและวิทยาศาสตร์ รวมทั้งมีประสบการณ์ในการทำงาน

ด้านวิเคราะห์และวิจัยจากบริษัทแรนด์ (Rand Corporation) อันมีชื่อเสียงสำคัญของสหรัฐอเมริกา เขาได้ผลิตหนังสือสำคัญทางยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีนิวเคลียร์ในปี พ.ศ.2503 ซึ่งถือว่าเป็นหนังสือเล่มแรกของโลกในเรื่องนี้ คือ “On Thermonuclear” หนังสือเล่มนี้ได้ชี้ให้เห็นถึงภัยอันร้ายแรงอันเกิดจากการใช้อาวุธนิวเคลียร์ ซึ่งเป็นที่น่ากลัวสำหรับผู้อ่านเป็นอย่างมาก อย่างไรก็ตาม เขาได้ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการป้องปรามการใช้อาวุธนิวเคลียร์ไว้ด้วย ผลงานทางด้านวิชาการเกี่ยวกับอาวุธนิวเคลียร์ของเฮอริมัน คาห์น ที่ปรากฏออกมา มีจำนวนมากมายทีเดียว ในปี พ.ศ.2533 เขาได้ผลิตหนังสือสำคัญออกมาอีกเล่มหนึ่งชื่อ “ความมั่นคงทางยุทธศาสตร์ของสหรัฐอเมริกาในปี ค.ศ.1980” (U.S. Strategic Security in The 1980) พร้อมทั้งให้ข้อเสนอแนะแนวทางการแก้ปัญหาทั้งในระยะสั้น ระยะปานกลาง และระยะยาว เพื่อให้สหรัฐอเมริกาได้เปรียบเหนือฝ่ายรุกรานในเรื่องพลังอำนาจเปรียบเทียบ

หากพิจารณานโยบายต่างประเทศของสหรัฐอเมริกาในอดีตยุคสงครามเย็นอย่างพิถีพิถะแล้ว จะเห็นได้ว่า สหรัฐอเมริกาได้ยอมรับเอาแนวคิดพื้นฐานของนักยุทธศาสตร์สำคัญ เช่น มาฮาน และแมกคินเดอร์ มาใช้อย่างเต็มที่ ซึ่งสหรัฐอเมริกาได้แสดงให้เห็นถึงความมุ่งมั่นปรารถนาหรือเจตจำนงที่จะปิดล้อมสหภาพโซเวียตไว้ให้ได้ และยังได้เน้นถึงความสำคัญของความมีเสถียรภาพทางทะเล รวมทั้งความเป็นอิสระในทางการค้าอันเป็นพื้นฐานของพลังอำนาจแห่งชาติทางทะเลด้วย แม้ว่าในปัจจุบัน สหภาพโซเวียตได้ล่มสลายไปแล้วหลังยุคสงครามเย็น แต่รัสเซียซึ่งเคยเป็นแกนหลักของอดีตสหภาพโซเวียตและจีนก็กำลังก้าวขึ้นมาท้าทายอำนาจของสหรัฐอเมริกาอย่างต่อเนื่อง ด้วยเหตุนี้ แนวคิดที่ว่าด้วยการปิดล้อมรัสเซียและจีนโดยอาศัยฐานคิดจากการปิดล้อมอดีตสหภาพโซเวียตเดิม จึงเป็นรากฐานของยุทธศาสตร์ความมั่นคงของสหรัฐอเมริกาอยู่ในปัจจุบัน²⁸

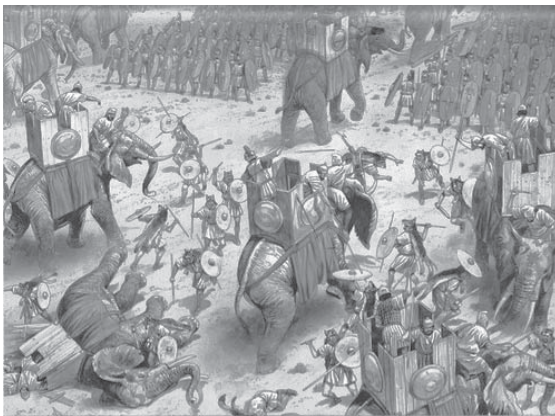
4. วิวัฒนาการของยุทธศาสตร์

ก. ยุทธศาสตร์การทำสงครามในยุคโบราณ

การทำสงครามในยุคโบราณ (Ancient Warfare) เกิดขึ้นประมาณ 700 ปีก่อนคริสต์ศักราช–ปลายคริสต์ศตวรรษที่ 5 เป็นการทำสงครามที่เกิดขึ้นตั้งแต่มีการบันทึกทางประวัติศาสตร์ โดยทั่วไปการทำสงครามในยุคนี้ เป็นการทำสงครามระหว่างอาณาจักรและจักรวรรดิต่างๆ เนื่องจากศูนย์กลางการควบคุมโลกในสมัยนี้จำเป็นต้องใช้กำลังทหาร และด้วยขีดความสามารถด้านการเกษตรที่จำกัดและมีพื้นที่ไม่เพียงพอกับปริมาณประชากรที่มากขึ้นเรื่อยๆ ทำให้เกิดการสู้รบระหว่างกันขึ้นในยุโรปและตะวันออกกลาง การทำสงครามในยุคโบราณ ยุติลงเมื่อจักรวรรดิโรมันที่ยิ่งใหญ่ได้ล่มสลายลงในปี ค.ศ.467 และเริ่มยุคสมัยของการเข้าครอบครองดินแดนโดยพวกมุสลิมในศตวรรษที่ 7 ในขณะที่ด้านเอเชีย การทำสงครามยุคโบราณในจีนยุติลงเมื่อเริ่มเข้าสู่ยุคราชวงศ์ถังในปี ค.ศ.618 ในอินเดีย ยุติลงเมื่อจักรวรรดิกุปตะได้ล่มสลายในศตวรรษที่ 6 อันเป็นการเริ่มยุคสมัยของผู้ครอบครองดินแดนชมพูทวีปโดยชาวมุสลิม

การทำสงครามในยุคโบราณมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วเมื่อมีพัฒนาการจากนครรัฐเป็นอาณาจักรหรือจักรวรรดิ เริ่มจากยุคเมโสโปเตเมีย รัฐต่างๆ สามารถสร้างผลิตผลทางการเกษตรได้อย่างเพียงพอจนกระทั่งเกิดชนชั้นสูงและผู้นำทางทหารอย่างถาวร ในขณะที่กำลังทหารยังเป็นชาวนา เนื่องจากสังคมต้องการทำสงครามมากกว่าต้องการงานเพื่อให้ได้มาซึ่งพื้นที่ทำกินในบางช่วงของแต่ละปี ด้วยเหตุนี้ กองทัพจึงถูกจัดตั้งขึ้นเป็นครั้งแรก เพื่อใช้เป็นเครื่องมือสำคัญของรัฐในการขยายดินแดนและก่อให้เกิดการควบคุมจากศูนย์กลางมากขึ้น อาวุธที่ใช้ทำสงครามในยุคนี้ ยังคงใช้มีด ดาบ ทวน กระบอง คทา ขวาน และธนู ซึ่งเป็นอาวุธเช่นเดียวกับที่เคยใช้ล่าสัตว์ในยุคก่อนประวัติศาสตร์ นอกจากนี้แล้ว ยังรวมถึงเครื่องเหยี่ยวกระสุน หอสุนัข และเครื่องกระทุ้งประตูเมือง การจัดกองทัพทั้งในอียิปต์และจีนต่างมีลักษณะที่คล้ายกัน โดยอาศัยรูปแบบที่ใช้หน่วยทหารราบติดอาวุธด้วยดาบ ทวน และธนู เป็นหลัก เนื่องจากอานและโคลนที่ใช้กับอาวุธและม้ายังไม่ได้ถูกประดิษฐ์

ขึ้นมาในยุคนี้ การสู้รบระหว่างทหารราบจึงต้องอาศัยการเข้าตีด้วยรูปขบวนที่เป็นแนวและการเข้าปะทะกันอย่างรุนแรงโดยมุ่งรักษารูปขบวนของตนเอาไว้และพยายามเจาะแนวรูปขบวนของข้าศึกให้แตกออกจากกัน ยุทธวิธีการรบหลักในยุคสมัยนี้ก็คือ การพยายามให้ฝ่ายตรงข้ามตกอยู่ในสถานการณ์ที่คับขัน รวมกำลังของตนให้เป็นกลุ่มก้อน ให้แนวรบของฝ่ายตรงข้ามขาดออกจากกัน และขยายผลจากการเจาะอย่างรวดเร็วและรุนแรง เมื่อเทคโนโลยีการทำสงครามในยุคนี้ได้พัฒนามากขึ้น จนกระทั่งมีการนำเอารถม้า ทหารม้า และปืนใหญ่เข้าสู่สงคราม ฝ่ายที่ได้เปรียบจากเทคโนโลยีดังกล่าว ก็สามารถเล่นบทบาทเชิงรุกในสนามรบนี้ได้มากยิ่งขึ้น²⁹ อย่างไรก็ตาม ทหารม้าในยุคนี้ ยังมิได้มีบทบาทสำคัญในการทำสงครามมากนัก เนื่องจากยังไม่มีอาวุธประติศฐ์อานม้าและโคลนที่จะทำให้ม้าหลังม้าสามารถทำการรบได้อย่างเต็มที่ (เช่น การใช้หอกของอัศวิน และการยิงธนูของพลธนูบนหลังม้าในยุคต่อมา เป็นต้น)

ภาพที่ 3-10 การทำสงครามในยุคโบราณ

นักยุทธศาสตร์ที่มีชื่อเสียงในการทำสงครามยุคโบราณ ได้แก่ ซุนวู (Sun Tzu) จิ้นซีฮ่งเต้ (Qin Shi Huangdi) จูกัดเหลียงหรือซงเบ้ง (Zhuge Liang) ของจิ้น ชานักเกีย (Chanakya) และพระเจ้าจันทรคุปต์มอริยะ (Chandragupta)

Maurya) ของอินเดีย พระเจ้าอเล็กซานเดอร์มหาราชของมาซิโดเนีย ฮันนิบาล (Hannibal) ของคาร์เธจ จูเลียส ซีซาร์ (Julius Caesar) ของโรมัน เป็นต้น ยุทธศาสตร์ในยุคโบราณที่รู้จักกันดี ได้แก่ การทำสงครามทำลายล้าง (Annihilation) การปิดล้อม (Blockade) การลวง (Deception) และการเข้าตีลวง (Feint) เป็นต้น โดยทั่วไปแล้ว ยุทธศาสตร์ของการทำสงครามในยุคโบราณนี้ ต่างมุ่งเน้นการบรรลุเป้าหมาย 2 ประการ คือ การทำให้ข้าศึกเชื่อว่า การทำสงครามจะก่อให้เกิดการสูญเสียมากกว่าการยอมจำนน และการแสวงประโยชน์จากการทำสงครามให้มากที่สุด³⁰ วิธีการบังคับให้ข้าศึกยอมจำนน จึงอยู่ที่การเอาชนะกองทัพข้าศึกในสนามรบ โดยเฉพาะการล้อมตีกำลังข้าศึกที่อยู่ในระหว่างการเดินทาง การสร้างความสูญเสียให้ตกอยู่กับประชาชน และการสร้างสภาพการณ์อื่นๆ ในลักษณะที่ทำให้ข้าศึกตกอยู่ในสถานการณ์ที่คับขัน จนเป็นตัวบังคับให้ข้าศึกยอมเข้าสู่โต๊ะเจรจาและยอมจำนนได้เร็วยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตาม เป้าหมายเหล่านี้ อาจใช้วิธีการอื่นที่ไม่จำเป็นต้องใช้กำลังทหารก็ได้ เช่น การเผานาข้าวของข้าศึกเพื่อบีบให้ข้าศึกยอมจำนนหรือบีบให้ข้าศึกยอมตายในที่นั้น ยิ่งไปกว่านั้น เป้าหมายของการทำสงครามในยุคนี้ อาจเป็นเพียงผลประโยชน์ส่วนบุคคลก็ได้ เช่น เงินทอง ผลประโยชน์ทางการเมือง การหวังตำแหน่งทางทหารหรือทางการเมืองที่สูงขึ้นภายหลังชนะสงคราม เป็นต้น ยุทธศาสตร์เหล่านี้ อาจขัดแย้งกับสามัญสำนึกของทหารในยุคปัจจุบันที่การดำเนินการใดๆ ในการทำสงคราม ก็เพื่อผลประโยชน์แห่งชาติเป็นหลัก

1) การทำลายล้าง

การทำลายล้าง (Annihilation) เป็นยุทธศาสตร์ทางทหารของกองทัพที่เป็นฝ่ายเข้าตีที่มุ่งทำลายขีดความสามารถของกองทัพฝ่ายตรงข้ามในการรบหลักตามแผนที่กำหนดเพียงครั้งเดียว การทำลายล้างนี้จะประสบผลสำเร็จได้ก็โดยอาศัยการใช้การโจมตีทางยุทธวิธี การใช้กำลังที่เหนือกว่า ณ จุดแตกหัก หรือใช้กลยุทธ์อื่นๆ อย่างทันทีทันใดก่อนหรือระหว่างการรบ ความมุ่งหมายของการใช้ยุทธศาสตร์นี้ ก็เพื่อบีบบังคับให้รัฐบาลฝ่ายตรงข้ามยอมแพ้ (Sue for Peace) ก่อนที่ฝ่ายเข้าตีจะเข้ายึดเมืองหลวงหรือพื้นที่สำคัญอื่นๆ ยุทธศาสตร์นี้ ไม่จำเป็นต้องสังหาร

หรือเข้าจับกุมทหารส่วนใหญ่หรือทั้งหมดของกองทัพฝ่ายตรงข้าม แต่เป็นการทำลายความรู้สึกหรือความมุ่งมั่นที่เคยคิดจะต่อสู้ และทำลายกองทัพข้าศึกที่ประสานกันเป็นหนึ่งเดียว เพื่อป้องกันไม่ให้ข้าศึกใช้กำลังส่วนนี้ต้านทานการเข้าตีของฝ่ายเราได้ในอนาคต ในการทำสงครามยุคโบราณ มีการรบจำนวนมากที่จบลงด้วยการทำลายล้างกำลังของอีกฝ่ายหนึ่ง เช่น การรบที่เมืองคานาเอ (Canae)³¹ เมืองซามา (Zama)³² และเมืองเอเดรียโนเปิล (Adrianople)³³ หลังจากยุคนี้แล้ว การรบในลักษณะการทำลายล้างก็แทบไม่เกิดขึ้นอีกเลย เว้นแต่การรบในสมัยนโปเลียน โดยเฉพาะการรบที่เมืองเอาสเตอร์ลิทซ์ (Austerlitz)³⁴ ที่ถูกกล่าวขานว่า เป็นการรบในลักษณะของการทำลายล้างสมัยใหม่ที่สมบูรณ์แบบที่สุด ยุทธศาสตร์นี้มิได้มุ่งหวังแค่การทำลายล้างกำลังฝ่ายตรงข้ามให้สิ้นซากเท่านั้น แต่มุ่งบีบบังคับให้กำลังข้าศึกจำต้องถอยหรือได้รับความสูญเสียอย่างหนักก็เพียงพอแล้ว อย่างไรก็ตาม ก่อนใช้ยุทธศาสตร์นี้ให้พิจารณาปัจจัยต่างๆ อย่างรอบคอบคือ มีความเสี่ยงและความสูญเสียที่เกี่ยวข้องกับการรบในลักษณะเช่นนี้หรือไม่ ขาดแคลนเครื่องมือที่จำเป็นต่อการรบในลักษณะเช่นนี้หรือไม่ สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ที่ต้องการได้โดยใช้วิธีการอื่นๆ ได้หรือไม่ การฝึกของหน่วยทหารฝ่ายเราเป็นที่ยอมรับได้ต่อการรบเช่นนี้ได้หรือไม่ และมีข้อกั่วงลทางการเมืองเกี่ยวกับการรบเช่นนี้หรือไม่

2) การลิดรอนกำลัง

การลิดรอนกำลัง (Exhaustion) หมายถึง ยุทธศาสตร์ที่มุ่งเน้นการลิดรอนกำลังอำนาจทางทหารและความมุ่งมั่นที่จะสู้รบของข้าศึกทั้งทางตรงและทางอ้อมอย่างต่อเนื่อง ยุทธศาสตร์นี้จึงเป็นยุทธศาสตร์ในสถานการณ์ที่มีข้อจำกัดของการทำสงคราม โดยชาติใดชาติหนึ่งไม่สามารถหรือไม่ต้องการที่จะใช้การทำลายล้างฝ่ายตรงข้าม เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ของตนด้วยประเมนแล้วว่า มีความเสี่ยงสูงต่อการสูญเสียอย่างหนัก และเป็นการทำสงครามยืดเยื้อ ซึ่งเป็นสภาพที่ยอมรับไม่ได้ในทางการเมือง การลิดรอนกำลังนี้ เป็นยุทธศาสตร์ที่เหมาะสมสำหรับฝ่ายที่อ่อนแอกว่า เนื่องจากไม่จำเป็นต้องใช้กำลังที่เหนือกว่าในการทำสงคราม อย่างไรก็ตาม ยุทธศาสตร์นี้จำเป็นต้องใช้ความมุมานะ และการตัดสินใจอย่างแน่วแน่ เพื่อหลีกเลี่ยงการรบแตกหัก

เว้นแต่จะมั่นใจได้ว่า ฝ่ายตนอยู่ในสถานการณ์ที่ได้เปรียบอย่างชัดเจน และสามารถเอาชนะฝ่ายตรงข้ามได้อย่างเด็ดขาด³⁵ การลิดรอนกำลัง ถือเป็นยุทธศาสตร์ทหารที่เก่าแก่มาากยุทธศาสตร์หนึ่ง ซุนวู นักยุทธศาสตร์ทหารชาวจีนได้อธิบายการใช้ยุทธศาสตร์นี้ในการทำสงครามในระดับยุทธวิธีในลักษณะของการเข้าตีโฉบฉวย (Hit-and Run Raids) ในขณะที่เคลาเซวิทซ์ ได้อธิบายการใช้ยุทธศาสตร์นี้ในระดับยุทธการ โดยเป็นวิธีการอย่างหนึ่งของการเปลี่ยนกระแสงคราม ด้วยการลดพลังอำนาจของฝ่ายที่เข้มแข็งกว่าให้อ่อนแอลงจนอยู่ในระดับที่อีกฝ่ายหนึ่งสามารถสู้รบได้อย่างทัดเทียม ด้วยเหตุนี้ เคลาเซวิทซ์ จึงมองยุทธศาสตร์นี้ว่าเป็นสิ่งที่มีประโยชน์เบื้องต้นในขณะที่ยังทำการตั้งรับ เป็นวิธีการอย่างหนึ่งที่จะลดเครื่องมือและความมุ่งมั่นที่จะสู้รบของข้าศึก ในขณะเดียวกันก็ใช้เวลานานกว่าฝ่ายเราจะพร้อมต้านทานสำหรับการตั้งรับ นอกจากนี้แล้ว เคลาเซวิทซ์ ยังได้พิจารณาใช้การลิดรอนกำลังในการทำสงครามในระดับยุทธศาสตร์ด้วย เช่น ใช้ในกรณีที่ไม่สามารถเอาชนะข้าศึกได้หรือเป้าหมายทางการเมืองไม่สอดคล้องกับการใช้กำลัง หรือใช้วิธีการนี้เพื่อสนับสนุนยุทธศาสตร์ทางการทูต (เช่น ใช้สร้างพันธมิตร หรือตัดแยกข้าศึกออกจากพันธมิตรอื่นๆ เป็นต้น) การตัดสินใจใช้ยุทธศาสตร์นี้ ขึ้นอยู่กับการประเมินกำลังที่มีอยู่ของทั้งสองฝ่ายภายในบริบทของสถานการณ์ด้านภูมิยุทธศาสตร์ และผลลัพธ์ทางการเมืองที่ต้องการ

3) การเผาเมือง

การเผาเมือง (Scorched Earth) เป็นยุทธศาสตร์ทหารอย่างหนึ่งซึ่งเกี่ยวข้องกับการทำลายทุกสิ่งทุกอย่างที่ข้าศึกอาจใช้ประโยชน์ได้ในระหว่างการรุกหรือการถอนตัวออกจากพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่ง ด้วยเหตุนี้ เครื่องมือหรือยุทธโธปกรณ์ทั้งหมดของฝ่ายเราที่ข้าศึกสามารถใช้หรืออาจใช้ต่อไปได้ เช่น แหล่งอาหาร การขนส่ง การติดต่อสื่อสาร แหล่งอุตสาหกรรม หรือแม้แต่ประชาชนในพื้นที่ ก็คือเป้าหมายของยุทธศาสตร์นี้ทั้งสิ้น การใช้ยุทธศาสตร์นี้ในทางทหาร อาจใช้ได้ทั้งในดินแดนของฝ่ายเราเองหรือฝ่ายข้าศึก และมีใช้กระทำเพื่อการลงโทษฝ่ายข้าศึก หรือการกระทำด้วยเหตุผลทางการเมืองและทางยุทธศาสตร์แต่เพียงอย่างเดียว แต่

เป็นการกระทำด้วยเหตุผลในระดับยุทธการและระดับยุทธศาสตร์มากกว่า ตัวอย่างของการใช้ยุทธศาสตร์นี้ในประวัติศาสตร์ ได้แก่ ขนเผ่าไซเธียนส์ (Scythians) ได้ใช้ยุทธศาสตร์นี้ในการทำสงครามกับกษัตริย์ดาร์ิอุส (Darius, 549 - 486 ปีก่อนคริสตกาล) แห่งเปอร์เซีย กองทัพรัสเซียใช้กับฝรั่งเศสในระหว่างการรุกรานรัสเซียของ นโปเลียน และโจเซฟ สตาลิน (Joseph Stalin, ค.ศ.1878-1953) ใช้ยุทธศาสตร์นี้กับกองทัพเยอรมนีในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2³⁶ เป็นต้น ในปัจจุบัน แม้ว่าตามมาตรา 54 ในพิธีสารฉบับที่ 1 ของอนุสัญญาเจนีวา ค.ศ.1977 ได้บัญญัติห้ามทำลายการส่งกำลังอาหารให้กับพลเรือนในพื้นที่ความขัดแย้ง แต่ก็ยังมีอีกหลายๆ ประเทศที่ยังไม่ได้ให้สัตยาบันต่อพิธีสารฉบับนี้ ได้แก่ เอริเทรีย อินโดนีเซีย อิหร่าน อิสราเอล มาเลเซีย เมียนมาร์ เนปาล ปากีสถาน สิงคโปร์ โซมาเลีย ศรีลังกา ตุรกี สหรัฐอเมริกา รวมทั้งไทยด้วย³⁷

4) การปิดล้อม

การปิดล้อม (Blockade) เป็นความพยายามอย่างหนึ่งที่จะตัดอาหาร สิ่งอุปกรณ์ ยุทโธปกรณ์สงคราม หรือการติดต่อสื่อสารจากพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งโดยการใช้กำลัง โดยอาจเป็นการตัดเพียงบางส่วนหรือทั้งหมดก็ได้ คำว่า “การปิดล้อม” ไม่ควรสับสนกับคำว่า “การห้ามค้าขาย” (Embargo)³⁸ หรือ “คว่ำบาตร” (Sanction)³⁹ ซึ่งทั้งสองคำหลังนี้ต่างเป็นมาตรการทางกฎหมายระหว่างประเทศที่ใช้จำกัดการค้ากับประเทศใดประเทศหนึ่ง และต่างจากคำว่า “การล้อม” (Siege) ตรงที่ว่า การปิดล้อม เป็นการกระทำโดยตรงต่อประเทศหรือภูมิภาคใดภูมิภาคหนึ่งทั้งหมด โดยมีได้มุ่งต่อป้อมปราการหรือเมืองใดเมืองหนึ่งเหมือนกับการล้อม⁴⁰ ในประวัติศาสตร์ แม้ว่าการปิดล้อมส่วนใหญ่มักเกิดขึ้นในทะเล แต่การปิดล้อมก็สามารถเกิดขึ้นบนบกเพื่อป้องกันบุคคลเข้า-ออกพื้นที่ที่กำหนดได้ด้วย เช่น การปิดล้อมทางทะเล ที่ทำให้การขนส่งทางทะเลเข้า-ออกประเทศที่ถูกปิดล้อมไม่ได้ และการหยุดการขนส่งทางบกทุกประเภทเข้า-ออกพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่ง การกระทำเช่นนี้ ถือได้ว่าเป็นการปิดล้อมอย่างหนึ่ง ในปัจจุบันกำลังอำนาจทางอากาศ ถือเป็นสิ่งจำเป็นต่อการเพิ่มประสิทธิผลของการปิดล้อม ทั้งนี้ก็โดยใช้กำลังอำนาจทางอากาศในการ

หยุดการจราจรทางอากาศทั้งหมดภายในห้วงอากาศเหนือพื้นที่ที่ถูกปิดล้อม ตัวอย่างของการปิดล้อมที่ประสบผลสำเร็จในอดีต ได้แก่ ในระหว่างสงครามปฏิวัติ (Revolutionary) และสงครามนโปเลียน (Napoleonic Wars) ราชนาวิอังกฤษได้ประสบผลสำเร็จในการปิดล้อมฝรั่งเศส ทำให้ฝรั่งเศสต้องประสบกับปัญหาด้านเศรษฐกิจภายในประเทศ การปิดล้อมของฝ่ายสหภาพต่อต้านเรือต่างๆ ของฝ่ายใต้ในสงครามกลางเมืองสหรัฐอเมริกา เป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งที่ทำให้ฝ่ายใต้ต้องพ่ายแพ้ในสงคราม และการปิดล้อมที่ล้มเหลวของเรือดำน้ำของฝ่ายเยอรมนีในสงครามโลกครั้งที่ 1 และสงครามโลกครั้งที่ 2 ทำให้ฝ่ายเยอรมนีต้องพ่ายแพ้ในสงครามทั้งสองครั้ง เป็นต้น

5) การลวง

โดยทั่วไป การลวง (Deception) หมายถึง การกระทำในลักษณะเผยแพร่ความเชื่อเกี่ยวกับสรรพสิ่งว่าไม่จริงทั้งหมด หรือไม่จริงบางส่วน (ครึ่งจริงครึ่งเท็จ หรือละเว้นไม่กล่าวถึงบางสิ่งบางอย่างโดยเจตนา) การลวงอาจเกี่ยวกับการเสแสร้ง (Dissimulation) การโฆษณาชวนเชื่อ (Propaganda) การเล่นกล (Slight of Hand) การเบี่ยงเบนความสนใจ (Distraction) การปกปิด (Camouflage) และการซ่อนพราง (Concealment) และการหลอกตัวเอง (Self-Deception) โดยไม่สุจริตด้วยการลวงมีลักษณะของการลวงล้ำความสัมพันธ์ที่บ่อยครั้งนำไปสู่การทรยศหักหลัง (Betrayal) และความไม่เชื่อใจ (Distrust) ระหว่างคู่กรณีที่มีความสัมพันธ์กัน⁴¹ รูปแบบของการลวงโดยทั่วไป มีอยู่ 5 อย่าง คือ (1) การโกหก (Lies) หมายถึง การสร้างหรือให้ข่าวสารที่ตรงข้ามหรือแตกต่างจากความเป็นจริง (2) การพูดกำกวม (Equivocations) หมายถึง การใช้ข้อความอ้อมๆ คลุมเครือ หรือขัดแย้งกันเอง (3) การปกปิด (Concealments) หมายถึง การละเว้นข่าวสารที่สำคัญหรือเกี่ยวข้องกับบริบทเฉพาะ หรือมีส่วนร่วมในพฤติกรรมที่ช่วยซ่อนเร้นข่าวสารที่เกี่ยวข้อง (4) การพูดเกินจริง (Exaggerations) หมายถึง การให้ข่าวสารที่มากเกินไปกว่าความเป็นจริง หรือการขยายข่าวสารที่เกินจากความเป็นจริง และ (5) การพูดน้อยกว่าความเป็นจริง (Understatements) หมายถึง การลดหรือแสดงมุมมองที่น้อยกว่าความเป็นจริง⁴²

ในทางทหาร การลวงทางทหาร (Military Deception) หมายถึง ความพยายามที่จะทำให้กำลังรบข้าศึกหลงผิดในการทำสงคราม การลวงสามารถทำให้สำเร็จได้ด้วยการสร้างหรือขยายเรื่องลวงโดยอาศัยการปฏิบัติการจิตวิทยา และการทำสงครามข่าวสาร การลวงทางทัศนะ และวิธีการอื่นๆ ในกรณีที่ข้าศึกเชื่อในเรื่องที่ลวง เมื่อความจริงเปิดเผย ข้าศึกก็สูญเสียความมั่นใจในตนเอง และอาจถึงเลที่จะกระทำการใดๆ เมื่อเผชิญกับความจริง การลวงได้ถูกนำมาใช้ในการทำสงครามนับตั้งแต่ยุคโบราณแล้ว⁴³ เห็นได้จากคัมภีร์ “ศิลปะของสงคราม” (The Art of War) ของซุนนู่ ได้เน้นย้ำเกี่ยวกับกลยุทธ์การลวงอยู่เสมอ ในยุคปัจจุบัน การลวงทางทหารได้รับการพัฒนาเป็นหลักนิยมทางทหาร ในสงครามโลกครั้งที่ 1 และสงครามโลกครั้งที่ 2 การลวงได้ถูกนำมาใช้อย่างแพร่หลายในรูปแบบของการลวงทางทัศนะและการให้ข่าวสารที่ผิดๆ กับข้าศึก เช่น เหตุการณ์ก่อนการยกพลขึ้นบกที่หาดนอร์ม็องดีของฝ่ายพันธมิตรในปี ค.ศ.1944 ฝ่ายพันธมิตรได้ใช้การลวงครั้งที่ใหญ่ที่สุดเรียกว่า “ยุทธการผู้อารักขา” (Operation Bodyguard) เพื่อหวังให้เกิดการโจมตีทางยุทธวิธีอย่างเต็มที่ เมื่อกำลังฝ่ายพันธมิตรจะต้องยกพลขึ้นบกที่ชายหาดนอร์ม็องดี การลวงทางทหาร อาจอยู่ในรูปแบบของการลวงทั้งในระดับยุทธศาสตร์ และระดับยุทธวิธี ในทางปฏิบัติการลวงจะใช้การลวงให้ข้าศึกให้หลงผิดทางทัศนะ การให้ข่าวสารที่ผิดๆ แก่ข้าศึก (เช่น การให้ข่าวสารที่ผิดๆ แก่สายลับสองหน้า (Double Agents) เป็นต้น) และใช้การปฏิบัติการจิตวิทยาเพื่อทำให้ข้าศึกเชื่อในสิ่งที่ไม่เป็นความจริง การปกปิดและการซ่อนพราง (Camouflage and Concealment) ก็เป็นรูปแบบหนึ่งของการลวงด้วย ตัวอย่างของการลวงที่มีชื่อเสียงในประวัติศาสตร์การทำสงครามในอดีต ได้แก่ การแสร้งทำเป็นถอย (Feigned Retreat) การชักนำข้าศึกให้เคลื่อนที่เข้าไปสู่สถานที่ที่จัดเตรียมไว้สำหรับการซุ่มโจมตี การสร้างหน่วยลวง การกล่าวถึงขนาดของกองทัพที่เกินจริง การใช้ฉากฉ้อ การใช้ควัน หมอก หรือใช้รูปแบบอื่นๆ ในการปกปิดการเคลื่อนย้ายกำลังในสนามรบ การใช้กลยุทธ์ม้าไม้โทรจันหรือม้าไม้เมืองทรอย (Trojan Horse) การปิดล้อมทางยุทธศาสตร์ และการใช้กำลังขนาดเล็กเบี่ยงเบนความสนใจของข้าศึก ในขณะที่ใช้กำลังส่วนใหญ่เข้าตีข้าศึกจากทางด้านหลัง เป็นต้น

6) การทำสงครามกองโจร

การทำสงครามกองโจร (Guerrilla Warfare) หมายถึง การสู้รบโดยอาศัยกลุ่มของกำลังที่มีได้ประจำการในกองทัพ หรือกองโจรภายในพื้นที่ที่ครอบคลุมโดยข้าศึก⁴⁴ อย่างไรก็ตาม หากกองโจรปฏิบัติตามกฎของการทำสงครามทั่วไป พวกเขาก็จะได้รับ การปฏิบัติเช่นเดียวกับทหารประจำการเช่นกัน เช่น หากพวกเขาถูกจับได้ พวกเขาจะได้รับการปฏิบัติในฐานะเชลยศึก แต่อย่างไรก็ตาม พวกเขาก็กังตักอยู่ในภาวะเสี่ยงต่อการถูกสังหารโดยทหารที่เป็นผู้จับกุมพวกเขาอยู่นั่นเอง กลยุทธ์ของการทำสงครามกองโจรจะมุ่งเน้นการลวงและการเข้าตีโฉบฉวย จะไม่รวมกำลังเป็นกลุ่มก้อนเข้าเผชิญหน้ากับข้าศึก การทำสงครามกองโจร เป็นยุทธศาสตร์ที่ได้ผลดีในภูมิประเทศยากลำบาก และต้องการความสงสารจากประชาชน กองโจรมักแสวงหาชัยชนะเหนือข้าศึกโดยอาศัยการโฆษณาชวนเชื่อ การปฏิรูป และใช้ยุทธวิธีการก่อการร้าย การทำสงครามกองโจรมีบทบาทอย่างสำคัญในประวัติศาสตร์การทำสงครามในทุกยุคทุกสมัย ตัวอย่างของการทำสงครามกองโจรในยุคปัจจุบันนี้ ได้แก่ การทำสงครามกองโจรของขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อเสรีภาพของฝ่ายคอมมิวนิสต์ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในสงครามเวียดนาม และในลาตินอเมริกา เป็นต้น

ข. ยุทธศาสตร์การทำสงครามในยุคกลาง

การทำสงครามในยุคกลาง (Medieval Warfare) อยู่ในระหว่างศตวรรษที่ 5-15 ต่างจากการทำสงครามในยุคโบราณ เนื่องจากในยุคกลางมีพัฒนาการทางเทคโนโลยี วัฒนธรรม และสังคมที่แตกต่างจากยุคโบราณค่อนข้างมาก การเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ทำให้ยุทธวิธีทางทหารเปลี่ยนแปลงไปด้วย โดยเฉพาะบทบาทของทหารม้าและการใช้ปืนใหญ่ แต่โดยทั่วไปแล้ว สงครามในยุคกลางมีลักษณะของการทำสงครามป้อมค่าย ซึ่งเห็นได้ชัดเจนจากการสร้างปราสาทที่มีป้อมปราการที่แข็งแกร่งอย่างแพร่หลายทั้งในยุโรปและเอเชียตะวันตกเฉียงใต้

ภาพที่ 3-11 การทำสงครามในยุคกลาง

คัมภีร์ทางทหารที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นสุดยอดคัมภีร์การทำสงครามของยุคกลางของประเทยุโรปตะวันตกก็คือ คัมภีร์ทางทหารเรื่อง “de re military” ซึ่งเขียนขึ้นโดย เวเกติอุส (Publius Flavius Vegetius Renatus, เกิดประมาณคริสต์ศตวรรษที่ 4) ในช่วงปลายศตวรรษที่ 4⁴⁵ “de re military” เป็นหลักการทางทหารที่อธิบายเกี่ยวกับการทำสงครามของจักรวรรดิโรมัน โดยเน้นความสำคัญในเรื่องการฝึกและวินัยของกองทัพ ยุทธศาสตร์การรักษาเส้นทางส่งกำลังและการส่งกำลังบำรุงภาวะผู้นำที่มีคุณภาพ การใช้กลยุทธ์ และการใช้อุปยาเพื่อให้ได้เปรียบเหนือฝ่ายตรงข้ามตามความเห็นของเวเกติอุส ทหารราบเป็นหน่วยที่มีความสำคัญมากที่สุดของกองทัพเนื่องจากไม่ต้องลงทุนอะไรมากเมื่อเทียบกับทหารม้า และสามารถใช้ได้ในทุกสภาพภูมิประเทศ⁴⁶ แต่เขาก็ได้เน้นย้ำเสมอว่า แม้ทัพควรเข้าสู่การรบเมื่อมั่นใจว่าจะได้รับชัยชนะหรือไม่มีทางเลือกเท่านั้น⁴⁷ นอกจากนี้แล้ว โรเบิร์ต ลิดดิอาร์ด (Robert Liddiard) นักโบราณคดีและนักประวัติศาสตร์ผู้เชี่ยวชาญประวัติศาสตร์การทำสงครามในยุคกลางในยุโรปได้ให้ความเห็นเพิ่มเติมว่า “สงครามที่ตั้งใจให้เกิด” (Pitched Battles) แทบไม่เคยเกิดขึ้นเลยในยุคกลาง โดยเฉพาะในห้วงศตวรรษที่ 11-12⁴⁸ ทำให้ยุทธศาสตร์และยุทธวิธีทางทหารในยุโรปแทบไม่มีความก้าวหน้ามากนัก นอกเหนือจากยุทธศาสตร์การทำสงครามป้อมค่ายแล้ว การทำสงครามในยุคกลางก็แทบไม่แตกต่างจากการทำสงครามในยุคโบราณเท่าใดนัก

ทางด้านเอเชีย ในช่วงปลายของยุคกลาง กลับมีปรากฏการณ์ที่ตรงข้ามกับยุโรปอย่างสิ้นเชิงคือ ยุทธศาสตร์ทหารของเจงกิส ข่าน ซึ่งได้แสดงตัวอย่างของการประยุกต์ใช้ศิลปะของการทำสงครามได้อย่างมีประสิทธิภาพ ความสำเร็จของเจงกิส ข่าน และผู้สืบทอด ได้อาศัยยุทธศาสตร์ที่เรียกว่า “การดำเนินกลยุทธ์” (Manoeuvre) และ “การข่มขวัญศัตรู” (Terror) จุดมุ่งหมายหลักของการใช้ยุทธศาสตร์ทหารของเจงกิส ข่าน ก็คือ การทำสงครามจิตวิทยากับประชาชนของฝ่ายตรงข้าม ซึ่งเจงกิส ข่าน ได้ใช้ยุทธศาสตร์นี้อย่างต่อเนื่องและมีการเตรียมการอย่างพิถีพิถัน ทำให้เจงกิส ข่าน และผู้สืบทอด สามารถครอบครองพื้นที่ยูเรเชียได้เกือบทั้งหมด ทั้งนี้ก็โดยอาศัยการสร้างกองทัพและยุทธศาสตร์ที่อาศัยพลานุบาลหลังม้า การรบในลักษณะเผาเมือง และการใช้กองทัพม้ามองโกลขนาดใหญ่ พลธนูแต่ละคนจะมีม้าสำรองอีกอย่างน้อย 1 ตัว (เฉลี่ยมีม้า 5 ตัวต่อพลธนู 1 นาย) ด้วยเหตุนี้ ทั้งกองทัพจึงสามารถเคลื่อนย้ายได้อย่างรวดเร็ว นอกเหนือจากนี้ น่านม้าม้าและเลือดม้ายังเป็นอาหารหลักที่สร้างให้ทหารมองโกลแข็งแกร่ง หน้าที่ของกองทัพม้าของเจงกิส ข่าน จึงมิได้ใช้เพียงแค่การเคลื่อนย้ายกำลังเท่านั้น แต่สามารถดำรงสภาพการส่งกำลังบำรุงทั้งกองทัพได้อีกด้วย

ตราบจนกระทั่งศตวรรษที่ 20 หากเปรียบเทียบกองทัพของเจงกิส ข่าน กับกองทัพอื่นๆ ที่ค่อนข้างอยู่ถ้อยและมักอยู่นิ่งกับที่แล้ว ก็ยังไม่เคยมีกองทัพใดที่สามารถเคลื่อนย้ายกำลังได้รวดเร็วเทียบเท่ากับกองทัพของเจงกิส ข่าน เมื่อต้องเผชิญหน้ากับกองทัพที่อยู่ในเมืองที่มีป้อมปราการแข็งแกร่ง ความสามารถในการดำเนินกลยุทธ์และความเร็วของกองทัพเจงกิส ข่าน ก็ลดลงอย่างเห็นได้ชัด แต่ก็เป็นจุดเริ่มต้นของการทำสงครามข่มขวัญศัตรูโดยอาศัยชื่อเสียงที่เือนด้วยความเร็วของกองทัพมองโกลเป็นเครื่องข่มขวัญและเอาชนะเข้าศึก เช่นเดียวกับการทำสงครามชีวภาพดั้งเดิม เครื่องยิงหอกหรือเครื่องเหวี่ยงหินขนาดใหญ่ได้ถูกนำมาใช้เพื่อใช้ยิงซากสัตว์หรือศพมนุษย์เข้าไปในเมืองที่ล้อมเอาไว้ เพื่อแพร่กระจายเชื้อโรคและความตายให้กับคนที่อยู่ในเมือง หากเมืองใดไม่ยอมศิโรราบแต่โดยดี เมื่อยึดเมืองได้ กองทัพมองโกลจะเข้าเข่นฆ่าทุกคนในเมืองเพื่อมิให้เป็นเยี่ยงอย่างแก่เมืองอื่นๆ ยุทธศาสตร์นี้ จึงได้ชื่อว่า “การทำสงครามจิตวิทยา” นั่นเอง⁴⁹

1) การทำสงครามล้อมเมืองหรือป้อมค่าย

การล้อมเมืองหรือป้อมค่าย (Siege Warfare) เป็นการโจมตีต่อเมืองหรือป้อมค่ายโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อยึดเมืองหรือป้อมค่ายนั้น⁵⁰ ประวัติศาสตร์ของยุทธวิธีที่ใช้สำหรับการยึดเมืองหรือป้อมค่าย มีพัฒนาการคู่ขนานมาพร้อมกับพัฒนาการของป้อมค่ายจนกระทั่งต่อมากลายเป็นปืนใหญ่ในที่สุด ในยุคเริ่มต้นหากใช้การลวง (Deception) อุบาย (Treachery) การล้อมให้ขาดเสบียง (Starvation) หรือการโจมตีอย่างรุนแรงแล้วไม่ได้ผล ฝ่ายที่ต้องการยึดเมืองหรือป้อมค่ายก็จะใช้เครื่องกระทุ้งที่ทำด้วยไม้ซุงท่อนยาว (Battering Rams) และเครื่องเจาะ (Bores) เพื่อใช้พังประตูหรือกำแพงเมืองหรือป้อมค่ายที่มีลักษณะป้อมค่ายต่อไป เพื่อป้องกันผู้เข้าตีจากเครื่องยิง น้ำมันร้อน และลูกไฟจากฝ่ายป้องกันเมือง ฝ่ายเข้าตีอาจสร้างโล่กำบังที่ทำด้วยเครื่องจักสานปิดทับด้วยไม้หรือมีที่หลบภัยขนาดใหญ่ การขุดอุโมงค์ลอดกำแพง รวมถึงอาจมีการก่อเนินดินและใช้หอสู่เคลื่อนที่ได้ที่ทำด้วยไม้ เพื่อให้ฝ่ายเข้าตีสามารถปืนข้ามกำแพงเข้าไปได้ เครื่องจักรที่สำคัญในการทำสงครามตามยุทธศาสตร์ล้อมเมืองหรือป้อมค่ายนี้ ได้แก่ เครื่องยิงก้อนหิน (Catapult) หอก (Spears) หม้อไฟ (Pots of Fire) และธนู (Arrows) กลยุทธ์เหล่านี้ต่างใช้ได้ผลยิ่งในการทำสงครามในยุคโบราณตราบจนกระทั่งเข้าสู่ยุคดินปืน เมื่อปืนใหญ่สามารถเจาะกำแพงสูงให้พังทลายลงมาได้อย่างง่ายดาย ทำให้ฝ่ายป้องกันเมืองจำเป็นต้องใช้ปืนใหญ่ตั้งบนกำแพงเมืองเพื่อใช้ยิงตอบโต้ฝ่ายเข้าตีด้วย ด้วยเหตุนี้ การล้อมและการป้องกันเมืองที่มีลักษณะป้อมค่ายจึงกลายเป็นการดวลปืนใหญ่ของทั้งสองฝ่ายในยุคนั้น อย่างไรก็ตาม เมื่อมีการพัฒนารถถัง เครื่องบิน และซีปนาวุธขึ้นในศตวรรษที่ 20 ทำให้ฝ่ายเข้าตีมีความได้เปรียบเหนือฝ่ายตั้งรับในเมืองที่มีลักษณะป้อมค่ายมากขึ้น จนนำมาสู่การสิ้นสุดของยุคการทำสงครามล้อมเมืองหรือป้อมค่ายไปในที่สุด ตัวอย่างของการทำสงครามล้อมเมืองหรือป้อมค่ายที่มีชื่อเสียงในประวัติศาสตร์ ได้แก่ การรบที่เมืองซีราคิวส์ (Syracuse, 415–413 B.C.) เมืองเยรูซาเลม (Jerusalem, A.D.70) เมืองเอเคอร์ (Acre, 1189–90) เมืองคอนสแตนติโนเปิล (Constantinople, 1453) เมืองควิเบก (Quebec, 1759–60) เมืองเซวัสโตปอล (Sevastopol, 1854–55 และ 1941–42) เมืองวิกส์เบิร์ก (Vicksburg, 1863) เมืองพอร์ต

อาร์เทอร์ (Port Arthur, 1904) ประเทศมอลตา (Malta, 1940–42) เมืองเลนินกราด (Leningrad, 1941–44) เมืองเดียนเบียนฟู (Dien Bien Phu, 1954) และฐานเคซานท์ (Khe Sanh, 1968) เป็นต้น

2) การทำสงครามจิตวิทยา

การทำสงครามจิตวิทยา (Psychological Warfare: PSYWAR) หรือในระดับยุทธการและยุทธวิธีเรียกว่า “การปฏิบัติการจิตวิทยา” (Psychological Operations: PSYOP) มีชื่อเรียกอย่างหลากหลาย ได้แก่ การทำสงครามจิตวิทยา (Psychological Warfare) การทำสงครามการเมือง (Political Warfare) การทำสงครามเอาชนะจิตใจ (Hearts and Minds) และการโฆษณาชวนเชื่อ (Propaganda)⁵¹ ด้วยเหตุนี้ เทคนิคที่ใช้ในการทำสงครามจิตวิทยา จึงมีอยู่อย่างหลากหลาย โดยมุ่งสร้างอิทธิพลต่อระบบค่านิยม (Value System) ระบบความเชื่อ (Belief System) อารมณ์ (Emotions) แรงจูงใจ (Motives) ความมีเหตุผล (Reasoning) และพฤติกรรม (Behavior) ของบุคคลที่เป็นเป้าหมาย รวมถึงใช้เพื่อชักนำให้ยอมรับหรือเสริมสร้างทัศนคติและพฤติกรรมที่เอื้อต่อการบรรลุวัตถุประสงค์ของผู้ใช้ โดยบุคคลที่เป็นเป้าหมายอาจเป็นรัฐบาล องค์กร กลุ่มบุคคล หรือปัจเจกชนก็ได้

นับตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ แม่ทัพและผู้นำทางทหารต่างรับรู้ถึงความสำคัญเป็นอย่างดีของการใช้การปฏิบัติการจิตวิทยาเพื่อสร้างความหวาดกลัวให้กับฝ่ายตรงข้ามนี้และใช้ประจวบประจางหรือสรรเสริญเยินยอผู้สนับสนุน ผู้ที่สามารถใช้กลยุทธ์นี้อย่างประสบความสำเร็จในยุคโบราณคือ พระเจ้าอเล็กซานเดอร์มหาราช ผู้ซึ่งพิชิตได้ทั้งภาคพื้นยุโรปและตะวันออกกลางส่วนใหญ่ และมอบอำนาจให้ผู้นำชั้นสูงในท้องถิ่นที่จงรักภักดีต่อพระองค์เป็นผู้ปกครองดินแดนเหล่านั้นต่อไป พระเจ้าอเล็กซานเดอร์มหาราชได้ทิ้งทหารของพระองค์บางส่วนให้ประจำอยู่ในดินแดนที่พระองค์ยึดครอง เพื่อเผยแพร่วัฒนธรรมกรีกและกดดันฝ่ายต่อต้าน โดยทหารดังกล่าวจะพยายามแต่งงานกับผู้หญิงที่มีเชื้อชาวกรีกในท้องถิ่นเพื่อพยายามในการกลืนชาติ ขุนศึกที่มีชื่อเสียงมากที่สุดในการใช้กลยุทธ์นี้ในยุคกลางก็คือ เจงกิส ข่าน ผู้นำแห่งจักรวรรดิมองโกลในศตวรรษที่ 13 โดย เจงกิส ข่าน ได้ถือว่าการเอาชนะ

ความมุ่งมั่นที่จะสู้รบของข้าศึกเป็นสิ่งที่มีความสำคัญสูงสุด ก่อนการเข้าตีทุกครั้ง เหล่าแม่ทัพมองไกลจะเสนอให้ข้าศึกยอมแพ้ต่อเจงกิส ข่าน และจะคุกคามหมู่บ้านที่พบเจอก่อนด้วยการทำลายล้างหมู่บ้านอย่างสิ้นซาก หากพวกเขายกพลที่จะยอมแพ้ ภายหลังจากได้รับชัยชนะในการรบ แม่ทัพมองไกลจะเพิ่มการคุกคามและสังหารหมู่ผู้รอดชีวิตทั้งหมด ด้วยตำนานความโหดร้ายดังกล่าวได้แพร่กระจายไปจากบ้านสู่บ้าน ทำให้เกิดบรรยากาศของความกลัวต่อคนที่คิดจะต่อต้านกองทัพบกมองไกลในอนาคต⁵² หรือในยุคต่อมาที่ยอดนักรบแห่งเอเชียกลางผู้สืบเชื้อสายมองไกลที่มีนามว่า อามิร تیمูร์ (Amir Timur) หรือทาเมอร์เลน (Tamerlane)⁵³ ได้สร้างพระมดที่ก่อด้วยหัวข้าศึกถึง 90,000 หัว โดยวางไว้หน้ากำแพงเมืองเดลี (Delhi) เพื่อให้ประชาชนในเมืองยอมแพ้ในระหว่างการรุกเข้าสู่อินเดีย หรือบางครั้งกองทัพบกมองไกลก็ใช้วิธีการขว้างห้วงมนุษย์ข้ามกำแพงเข้าไปในเมือง เพื่อสร้างความหวาดกลัวและใช้แพร่เชื้อโรคให้กับประชาชนที่อยู่ในเมือง เป็นต้น การปฏิบัติการจิตวิทยาในยุคปัจจุบัน เริ่มครั้งแรกในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 1 โดยอาศัยจุดที่สังคมตะวันตกเป็นสังคมเมืองที่ได้รับการศึกษามาเป็นอย่างดี และสื่อมวลชนก็มีอยู่อย่างหลากหลายในรูปแบบของหนังสือพิมพ์และการติดประกาศโฆษณา ในยุคนี้การนำส่งวิธีการโฆษณาชวนเชื่อไปยังข้าศึกมักใช้การทิ้งใบปลิวจากทางอากาศ หรือติดไปกับอาวุธยิงระยะไกล เช่น กับกระสุนปืนใหญ่ หรือ ปืนครก เป็นต้น

3) การทำสงครามชีวภาพ

การทำสงครามชีวภาพ (Biological Warfare: BW) หรือที่รู้จักกันดีว่า “การทำสงครามเชื้อโรค” (Germ Warfare) หมายถึง การใช้ชีวพิษ (Biological toxins) สารติดเชื้อ (Infectious Agents) เช่น แบคทีเรีย (Bacteria) ไวรัส (Viruses) และเชื้อรา (Fungi) เพื่อมุ่งสังหารหรือให้เกิดการเจ็บป่วยต่อมนุษย์ สัตว์ หรือพืชที่ใช้ในสงคราม อาวุธชีวภาพจะอยู่ในอวัยวะหรือแบ่งตัวภายในตัวผู้เป็นเหยื่อ การทำสงครามโดยใช้แมลงเป็นพาหะ ก็ถือได้ว่าเป็นอาวุธชีวภาพประเภทหนึ่งด้วย การทำสงครามชีวภาพนี้ แตกต่างจากการทำสงครามนิวเคลียร์และการทำสงครามเคมี แม้ว่าอาวุธทั้งสามประเภทนี้ต่างถือว่าเป็นอาวุธทำลายล้างสูง (Weapons of Mass Destruction: WMDs) ทั้งสิ้น อาวุธทำลายล้างสูงทั้งสามประเภทนี้ มีเพียงอาวุธนิวเคลียร์เท่านั้นที่ถือได้ว่าเป็นอาวุธที่ถูกต้องตามกฎหมายของการทำสงครามทางบก

(Law of Land Warfare) ในขณะที่อาวุธชีวภาพและอาวุธเคมี ถือได้ว่าเป็นอาวุธที่ผิดกฎของการทำสงครามทางบก⁵⁴ อย่างไรก็ตาม แม้ว่าอาวุธนิวเคลียร์จะเป็นอาวุธที่ถูกต้องตามกฎหมายของการทำสงครามก็ตาม แต่อาวุธนิวเคลียร์ก็มีข้อจำกัดต่อการใช้งานตามสนธิสัญญาห้ามแพร่ขยายอาวุธนิวเคลียร์ ปี ค.ศ.1970 (Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons หรือ Non-Proliferation Treaty, 1970)

การทำสงครามชีวภาพได้มีการนำมาใช้ตั้งแต่การทำสงครามในยุคโบราณแล้ว เช่น ในระหว่างศตวรรษที่ 6 ก่อนคริสตกาล กองทัพอัสซีเรียน (Assyrians) ได้วางยาพิษด้วยการใช้เชื้อราชนิดหนึ่งในบ่อน้ำเพื่อให้ข้าศึกของตนเกิดอาการคลุ้มคลั่ง ในปี ค.ศ.1346 กองทัพมองโกลได้ทิ้งศพนักบวชมองโกลของตนเองที่ตายด้วยโรคกาฬโรคเข้าไปในเมืองคาฟฟา (Kaffa) ในคาบสมุทรไครเมีย ซึ่งทำให้เกิดโรคกาฬโรคระบาดไปทั่วทั้งยุโรป และมีผู้คนล้มตายเป็นจำนวนมากในเวลาต่อมา หรือในยุคต่อมาในปี ค.ศ.1789 นาวิกโยธินอังกฤษ ได้แพร่เชื้อโรคฝีดาษหรือไข้ทรพิษในรัฐนิวเซาท์เวลส์ (New South Wales) ในระหว่างการทำสงครามยึดครองออสเตรเลียของอังกฤษ และอาจเป็นไปได้ว่าชาวอังกฤษก็ได้แพร่เชื้อดังกล่าวให้กับชาวอเมริกันพื้นเมืองในระหว่างการทำสงครามยึดครองทวีปอเมริกาเหนือในปี ค.ศ.1763 ด้วย⁵⁵

ค. ยุทธศาสตร์การทำสงครามในยุคดินปืน (Strategy in Gunpowder Warfare)

การทำสงครามในยุคดินปืน (Gunpowder Warfare) เกิดขึ้นประมาณคริสต์ศตวรรษที่ 15–ต้นคริสต์ศตวรรษที่ 19 มีความสัมพันธ์กับการเริ่มใช้ดินปืนและการพัฒนาอาวุธที่เหมาะสมกับการใช้วัตถุระเบิดอย่างแพร่หลาย เช่น ปืนใหญ่ ปืนพก ปืนไฟ และปืนคาบศิลา และผลจากการปฏิวัติอุตสาหกรรมของประเทศตะวันตกในช่วงกลางคริสต์ศตวรรษที่ 18 แม้ว่าจะมีการใช้ดินปืนมาก่อนศตวรรษที่ 15 แล้ว แต่การใช้ดังกล่าวยังอยู่ในวงจำกัด ยุคแห่งการใช้ดินปืนได้เจริญสูงสุดในช่วงสงครามนโปเลียนซึ่งเป็นยุคที่เริ่มมีการค้าระหว่างประเทศและการทำสงครามทางเรือ (Age of Sail) โดยนำมาซึ่งยุคของการรบทางเรือ และการใช้ดินปืนในปืนใหญ่ประจำเรือรบ

ภาพที่ 3-12 การทำสงครามในยุคดินปืน

การทำสงครามในยุคดินปืนเป็นผลมาจากการปฏิวัติทางทหารในคริสต์ศตวรรษที่ 16 ซึ่งได้เปลี่ยนโฉมหน้าของการทำสงครามในอดีตอย่างสิ้นเชิง ในยุคนี้นี้ ทั้งขนาดและปริมาณของการทำสงครามได้เพิ่มขึ้นอย่างมาก เช่น ในการทำสงครามระหว่างฝรั่งเศสกับสเปนในทศวรรษที่ 1550 ฝรั่งเศสใช้ทหารเข้าสู่การรบประมาณ 20,000 คน แต่ในสงครามแย่งสิทธิ์ในการครองราชย์ในสเปนในทศวรรษ 1700 ฝรั่งเศสระดมทหารเข้าสู่การรบมากถึง 500,000 นาย ทำให้เกิดการสูญเสียมากยิ่งขึ้น ในยุคนี้อันเป็นผลเนื่องมาจากการพัฒนาเทคโนโลยีและเทคนิคการใช้อาวุธที่มีความทันสมัย เช่น การระดมยิงพร้อมกันของทหารราบ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ด้วยกองทัพที่มีขนาดใหญ่ ทำให้การสนับสนุนด้านการส่งกำลังบำรุงให้กับหน่วยทหารต่างๆ ไม่เพียงพอ เกิดการเป็ดบังทรัพยากรจากประชาชนเพื่อไปเลี้ยงดูกองทัพ ทำให้เกิดสภาพข้าวยากหามาแพง และการอพยพของประชาชนเพื่อหลีกหนีกับสงครามขึ้น เช่น ในระหว่างสงคราม 30 ปี และสงคราม 8 ปี ที่นำมาซึ่งความสูญเสียอย่างมหาศาลก่อนเข้าสู่ยุคสงครามโลกครั้งที่ 1 ปัจจัยที่นำมาซึ่งความสูญเสีย

อีกอย่าง 1 ก็คือ การไม่มีสนธิสัญญา (หรือมีแต่ขาดความชัดเจน) ที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติต่อเชลยศึกและประชาชนที่มีได้เกี่ยวข้องกับการทำสงคราม เชลยศึกอาจถูกไถ่ตัวด้วยเงินหรือแลกตัวกับเชลยศึกคนอื่น หรือบางครั้งก็ถูกฆ่าเพราะไม่ต้องการเก็บให้ไว้เป็นภาระ เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม การทำสงครามในยุคนี้ได้ทำให้กองทัพทหารรับจ้างในยุคโบราณและยุคกลางต้องล้าสมัยไป แม้ว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงน้อยอย่างค่อยเป็นค่อยไป เช่น ในตอนปลายของสงคราม 30 ปี กองทัพส่วนใหญ่ยังเต็มไปด้วยทหารรับจ้าง แต่ภายหลังสงครามนี้ รัฐส่วนใหญ่ได้พยายามสร้างกองทัพที่เปี่ยมด้วยอุดมการณ์และวินัยทหารมากยิ่งขึ้น ผลจากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ทำให้รัฐต่างๆ จำเป็นต้องจัดตั้งองค์การเพื่อบริหารจัดการกองทัพ แต่การแปรสภาพกองทัพในยุโรปก็ก่อให้เกิดผลกระทบทางสังคมด้วย เพราะภาระในการป้องกันประเทศตกอยู่กับประชาชนทั่วไปไม่ได้ตกอยู่กับชนชั้นสูง ในยุคนี้ไม่ว่าใครๆ ก็สามารถฝึกใช้ปืนคาบศิลาได้ และด้วยกำลังการผลิตจากการปฏิวัติระบบอุตสาหกรรมใหม่ ทำให้ง่ายต่อการจัดตั้งกองทัพที่มีขนาดใหญ่ แต่ด้วยความแม่นยำของปืนคาบศิลามีน้อย ทหารจึงจำเป็นต้องรวมกำลังให้เป็นกลุ่มก้อน เพื่อให้สามารถระดมยิงไปยังเป้าหมายที่ต้องการได้ เมื่อกองทัพประชาชนขนาดใหญ่นี้ได้เข้าสู่การรบเป็นครั้งแรก พวกเขายังมิได้มีทักษะของทหารมืออาชีพมากนัก ต่อมาเมื่อมีการปลูกฝังความสามัคคีและอุดมการณ์รักชาติ โดยเฉพาะในช่วงหลังสงครามปฏิวัติฝรั่งเศส การระดมพล (levée en masse) และการเกณฑ์ทหาร (conscription) จึงกลายมาเป็นกระบวนทัศน์ใหม่ของการทำสงครามในยุคนี้

ในประเทศตะวันตก ยุทธศาสตร์ทางทหารมีพัฒนาการที่ก้าวหน้าเป็นอย่างยิ่งในยุคนี้ นักยุทธศาสตร์ที่มีชื่อเสียงของประเทศตะวันตกในยุคนี้ ได้แก่ มาเคียเวลลี มาฮาน นโปเลียน โจนี และเคลาเซวิทซ์ เป็นต้น ยุทธศาสตร์การทำสงครามทางบกในยุคนี้ที่สำคัญ ได้แก่ ยุทธศาสตร์การใช้พลังอำนาจแห่งชาติเพื่อผลประโยชน์แห่งชาติของมาเคียเวลลี สูตรการทำสงครามของนโปเลียน ยุทธศาสตร์การทำสงครามทางบกของเคลาเซวิทซ์ ฯลฯ ในขณะที่ยุทธศาสตร์การทำสงครามทางเรือในยุคนี้ ได้แก่ ยุทธศาสตร์การครองอำนาจทางทะเลของราเลย์ ยุทธศาสตร์กำลังอำนาจทางทะเลของมาฮาน เป็นต้น

ในขณะที่กิจการทางทหารของประเทศตะวันตกต่างเจริญรุดหน้า จนนำไปสู่ลัทธิล่าอาณานิคมในเวลาต่อมา พัฒนาการด้านการทหารของประเทศในทวีปเอเชียกลับหยุดนิ่งอยู่กับที่ ไม่ต่างจากการทำสงครามในยุคกลาง แม้ว่าจีนจะเป็นชาติแรกที่คิดประดิษฐ์ดินปืนและปืนไฟขึ้นได้เป็นชาติแรกในคริสต์ศตวรรษที่ 13 ก็ตาม⁵⁶ แต่ชาติที่สามารถประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดินปืนให้ประสบผลสำเร็จ กลับเป็นชาวมองโกลในยุคเจงกิส ข่าน และผู้สืบทอดชาวอาหรับในช่วงสงครามครูเสด และท้ายที่สุดชาวยุโรปในยุคหลังสงครามครูเสด นอกเหนือจากญี่ปุ่นที่สามารถปรับตัวได้ทันในคริสต์ศตวรรษที่ 18 ศักยภาพการสงครามของประเทศตะวันตกได้เริ่มเหนือกว่าประเทศในทวีปเอเชียอย่างเห็นได้ชัด และเป็นจุดเริ่มต้นของยุคล่าอาณานิคมของประเทศตะวันตก และความเสื่อมถอยของประเทศตะวันตก

1) การทำสงครามดำเนินกลยุทธ์

การทำสงครามดำเนินกลยุทธ์ (Maneuver Warfare) เป็นยุทธศาสตร์ที่แสวงประโยชน์จากอำนาจการยิงและการสลายกำลังรบของฝ่ายตรงข้าม โดยมุ่งใช้การเคลื่อนย้ายกำลังในระดับยุทธศาสตร์อย่างมีประสิทธิภาพเพื่อให้ได้ชัยชนะเหนือฝ่ายตรงข้ามมากกว่าที่จะใช้กำลังเข้าปะทะและทำลายกำลังข้าศึกโดยตรง การทำสงครามดำเนินกลยุทธ์ มิได้มุ่งทำลายกำลังข้าศึกทั้งหมด แต่มุ่งทำลายเป้าหมายเฉพาะของข้าศึก (ได้แก่ ศูนย์บังคับบัญชาและการควบคุมฐานส่งกำลังบำรุง อาวุธยิงสนับสนุน เป็นต้น) โดยอาศัยการตัดแยกกำลังรบข้าศึกและเคลื่อนย้ายกำลังเข้าโจมตีต่อกำลังรบที่เป็นจุดอ่อนของข้าศึก เพราะหากอ้อมผ่านและตัดแยกจุดต้านทานแข็งแรง (Strongpoints) ของข้าศึกได้แล้ว จุดต้านทานแข็งแรงนั้นก็แทบไม่มีประโยชน์ต่อการปฏิบัติการทางทหารเลย ฝ่ายเข้าตีจึงไม่จำเป็นต้องสร้างความเสียหายทางกายภาพแก่จุดต้านทานแข็งแรงนั้น อำนาจการยิงสำหรับการดำเนินกลยุทธ์นี้ จะไม่ใช่เพื่อการทำลายกำลังรบข้าศึกเป็นหลัก แต่จะใช้เพื่อข่มหรือทำลายที่มั่นข้าศึก ณ จุดที่ต้องการเจาะผ่านที่มั่นเท่านั้น ด้วยเหตุนี้ การใช้กลยุทธ์การแทรกซึมของหน่วยรบตามแบบหรือหน่วยรบพิเศษมักใช้ร่วมกับการทำสงครามในลักษณะเช่นนี้เพื่อสร้างความวุ่นวายและความสับสนต่อแนวหลังของข้าศึก

โรเบิร์ต ลีออนฮาร์ด (Robert Leonhard) ได้สรุปเป็นทฤษฎีของการทำสงครามดำเนินกลยุทธ์ไว้ว่า ประกอบด้วยคุณลักษณะสำคัญ 3 อย่าง คือ โจมตีก่อน (Preempt) สร้างความยุ่งเหยิง (Dislocate) และทำให้แตกกระเจิง (disrupt) โดยใช้เป็นทางเลือกแทนที่จะทำลายกำลังข้าศึกที่เป็นกลุ่มก้อนเหมือนกับการทำสงครามสลายกำลัง⁵⁷ การดำเนินกลยุทธ์ตามแนวคิดของลีออนฮาร์ดจึงมุ่งไปที่การโจมตีต่อจุดศูนย์กลางที่เป็นจุดอ่อนและไม่ใช่ว่าจุดแข็งของข้าศึก สอดคล้องกับความเห็นของมาร์ติน ฟาน เครเวลด์ (Martin Van Creveld) ที่ได้สรุปเกี่ยวกับองค์ประกอบพื้นฐานของการทำสงครามดำเนินกลยุทธ์ว่า ประกอบด้วยองค์ประกอบพื้นฐาน 6 อย่าง คือ (1) จังหวะการรบ (Tempo)⁵⁸ (2) ศูนย์รวมความพยายาม (Schwerpunkt) หรือการโจมตีข้าศึกในเวลาและสถานที่ที่เหมาะสม (3) การจู่โจม (Surprise) (4) กำลังรบผสมเหล่า (Combined Arms) (5) ความอ่อนตัว (Flexibility) และ (6) การบังคับบัญชาแบบแยกการ (Decentralized Command)⁵⁹ เนื่องจากจังหวะการรบและความริเริ่มเป็นสิ่งสำคัญยิ่งต่อความสำเร็จของการทำสงครามดำเนินกลยุทธ์ โครงสร้างการบังคับบัญชาในการทำสงครามในลักษณะนี้ จึงมีลักษณะที่ให้เสรีแก่ผู้บังคับหน่วยในระดับรองลงไปในระดับยุทธวิธีมากขึ้น ด้วยโครงสร้างการบังคับบัญชาแบบแยกการนี้จะอำนวยให้ผู้บังคับหน่วยรองสามารถปฏิบัติงานภายใต้แนวทางตามเจตนารมณ์ของผู้บังคับบัญชา เพื่อขยายผลต่อจุดอ่อนของข้าศึกให้เหมาะสมกับสถานการณ์ในขณะนั้น

การทำสงครามดำเนินกลยุทธ์ที่มีชื่อเสียงมากที่สุดในยุคโบราณ ได้แก่ การใช้กลยุทธ์โอบปีกสองด้านของฮันนิบาล (Hannibal) ที่ใช้กับกองทัพโรมันในการรบที่เมืองคานาเอ ในปี ค.ศ.216 ก่อนคริสตกาล และของคาลิด ไอบิน อัลวาลิด (Khalid Ibn Al-Walid) ที่ใช้กับกองทัพเปอร์เซียในการรบที่เมืองวาฮาญา (Walaja) ในยุคดินปืนพระเจ้านโปเลียนได้ชื่อว่าเป็นผู้การทำสงครามดำเนินกลยุทธ์ได้ดีที่สุด โดยอาศัยการผสมผสานการเคลื่อนย้ายกำลังของหน่วยทหารราบและหน่วยทหารม้าเข้าโจมตีและเอาชนะกำลังรบข้าศึกที่เหนือกว่าได้ กำลังทหารของพระเจ้านโปเลียนเหล่านี้ ต่างได้รับการฝึกมาเป็นอย่างดี จนถึงขนาดที่พระเจ้านโปเลียนสามารถสั่งใช้กำลังทหารของพระองค์ในเวลาและสถานที่ที่พระองค์ต้องการ

ณ จุดที่ได้เปรียบเสมอ สาเหตุที่พระเจ้าโนโปเลียนสามารถกระทำเช่นนี้ได้ เพราะหน่วยทหารของพระองค์ได้รับการฝึกให้สามารถเคลื่อนย้ายกำลังอย่างรวดเร็ว (Move Fast) มีการจัดหน่วยทหารในลักษณะที่เรียกกันในปัจจุบันว่า “ชุดรบ” (Battle Groups) หรือ “กำลังรบผสมเหล่า” และใช้ยุทธศาสตร์เคลื่อนย้ายกำลังอย่างรวดเร็ว และเข้าโจมตีข้าศึกก่อนที่ข้าศึกจะมีเวลาเตรียมการให้พร้อมสำหรับการตั้งรับ ใช้กำลังส่วนน้อยเข้าโจมตีต่อกำลังข้าศึกที่อยู่ตรงหน้า ในขณะที่ใช้กำลังส่วนใหญ่เข้าโจมตีกำลังข้าศึกทางปีกที่ใช้ป้องกันเส้นหลักการส่งกำลัง โอบและปิดกั้น การเพิ่มเติมกำลังของข้าศึก และเอาชนะกำลังรบข้าศึกที่ถูกตรึงเอาไว้ด้วยการเข้าตีโอบ ในทางลึก การปฏิบัติการทั้งหมดนี้ ย่อมหมายถึง การเคลื่อนย้ายกำลังที่เร็วกว่าข้าศึก และใช้เวลาน้อยกว่าเวลาที่ข้าศึกจะใช้ในการตอบโต้ การเคลื่อนย้ายกำลังอย่างรวดเร็วเพื่อให้ได้เปรียบเหนือกว่าข้าศึกในระดับยุทธศาสตร์นั้น พระเจ้านโปเลียนมักใช้ทหารมาเป็นหน่วยนำและฉวยกำบังให้กับกองทัพส่วนใหญ่ของพระองค์ และใช้การเคลื่อนย้ายแบบประณีตเพื่อให้ได้เปรียบทางด้านจิตวิทยา โดยการแยกกำลังทหารของพระองค์ออกจากกัน แต่ก็ใช้ที่บัญชาการของกำลังทหารเหล่านั้นควบคุมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ข้อกังวลเพียงสิ่งเดียวของการใช้กลยุทธ์เช่นนี้ก็คือ จะผสมผสานการเคลื่อนย้ายของทหารราบที่เคลื่อนที่ได้ช้าให้เข้ากับการเคลื่อนที่อย่างรวดเร็วของทหารม้าได้อย่างไรเท่านั้น ตัวอย่างของการทำสงครามดำเนินกลยุทธ์ของพระเจ้าโนโปเลียนที่มีชื่อเสียงมาก ได้แก่ การรบที่เมืองเอาสเทอร์ลิทซ์ (Austerlitz) การเข้ายึดเมืองฮัมบูร์ก (Hamburg) และเมืองเดรสเดน (Dresden) เป็นต้น

2) การสลายกำลัง

การสลายกำลัง (Attrition) เป็นยุทธศาสตร์ทหารซึ่งคู่สงครามต่างพยายามเอาชนะสงครามด้วยการบั่นทอนกำลังข้าศึกโดยสร้างความสูญเสียต่อกำลังพลและยุทธโปกรณ์ไปเรื่อยๆ จนกระทั่งข้าศึกถึงจุดล่มสลาย ฝ่ายที่สามารถเอาชนะสงครามในลักษณะนี้ได้ จึงเป็นฝ่ายที่มีทรัพยากรเหนือกว่าอีกฝ่ายหนึ่งอย่างชัดเจน⁶⁰ โดยทั่วไปแล้วนักวิชาการทหารมักกล่าวอ้างถึงยุทธศาสตร์สลายกำลังนี้ว่าเป็นยุทธศาสตร์ทหารที่อยู่ตรงข้ามกับยุทธศาสตร์การทำสงครามดำเนินกลยุทธ์ นักทฤษฎีและนักยุทธศาสตร์ทหารที่มีชื่อเสียง เช่น ซุนวู ได้กล่าวถึงการทำสงครามด้วยการสลายกำลัง

ว่าเป็นสิ่งที่พึงหลีกเลี่ยง เพราะการบันทึกกำลังข้าศึกด้วยการใช้ความเหนือกว่าเชิงปริมาณ เป็นวิธีการที่ตรงข้ามกับหลักการทำสงครามที่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจะพยายามเอาชนะการรบแตกหัก ด้วยการให้ทรัพยากรให้น้อยที่สุดเท่าที่จำเป็น และใช้เวลาให้น้อยที่สุด โดยอาศัยการดำเนินกลยุทธ์ การรวมกำลัง การจู่โจม และวิธีการอื่นๆ ในทางตรงกันข้าม ฝ่ายที่รู้ว่าตนเองด้อยกว่า หรือมีอำนาจการรบที่ใกล้เคียงกับอีกฝ่ายหนึ่ง ย่อมไม่อาจใช้ยุทธศาสตร์สลายกำลังนี้ได้ แม้หากได้ช่วยด้วยยุทธศาสตร์นี้ ฝ่ายที่ได้ช่วยก็ต้องประสบกับความสูญเสียอย่างหนัก ด้วยเหตุนี้ ฝ่ายที่รู้ว่าตนเองด้อยกว่า จึงไม่มีทางเลือกและจำเป็นต้องใช้ยุทธศาสตร์การดำเนินกลยุทธ์เท่านั้น ตัวอย่างของการทำสงครามสลายกำลังที่มีชื่อเสียงในประวัติศาสตร์สงคราม ได้แก่ สงครามกลางเมืองของสหรัฐอเมริกา และการทำสงครามสนามเพลาะในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 1 เป็นต้น

3) การทำสงครามทางเรือ

การทำสงครามทางเรือ (Naval Warfare) ในยุคต้นปีน เกิดขึ้นหลังจากสงครามนโปเลียน เมื่อเทคโนโลยีใหม่ คือ เรือที่สามารถขับเคลื่อนด้วยพลังไอน้ำได้ถือกำเนิดขึ้นในทศวรรษ 1810 การพัฒนาด้านโลหะผสม และเทคนิคด้านเครื่องจักรกล ทำให้สามารถสร้างเรือหุ้มเกราะที่แข็งแกร่ง มีปืนประจำเรือที่มีขนาดใหญ่⁶¹ และมีกระสุนระเบิดแรงสูงที่สามารถทำลายเรือที่ทำด้วยไม้ด้วยกระสุนเพียงนัดเดียว ในปลายศตวรรษที่ 19 การทำสงครามทางเรือได้รับการปฏิวัติจากอิทธิพลแนวคิดของอัลเฟรด เทเยอร์ มาฮาน (Alfred Thayer Mahan) จากหนังสือที่เขาเขียนขึ้นเรื่อง “อิทธิพลของกำลังอำนาจทางทะเลในประวัติศาสตร์” (The Influence of Sea Power upon History) โดยมาฮานได้กล่าวอ้างว่า สงครามแองโกลฝรั่งเศสในศตวรรษที่ 18-19 ความเหนือกว่าทางทะเลเป็นปัจจัยตัดสินผลลัพธ์ของสงคราม ดังนั้น การควบคุมการค้าขายทางทะเลจึงเป็นสิ่งสำคัญยิ่งต่อชัยชนะทางทหาร นอกจากนี้แล้ว มาฮานยังได้ให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมอีกว่า วิธีการที่ดีที่สุดที่จะดำรงความเหนือกว่าทางทะเลได้ ก็โดยอาศัยการรวมเรือรบขนาดใหญ่เป็นกองเรือขนาดใหญ่จากแนวคิดของมาฮานได้ก่อให้เกิดการแข่งขันการสะสมอาวุธทางเรือของประเทศมหาอำนาจต่างๆ โดยเฉพาะในช่วงก่อนเริ่มสงครามโลกครั้งที่ 1

ง. ยุทธศาสตร์การทำสงครามในยุคอุตสาหกรรม

การทำสงครามในยุคอุตสาหกรรม (Industrial Warfare) เริ่มประมาณต้นคริสต์ศตวรรษที่ 19 จนถึงยุคเริ่มต้นของสงครามเย็น สิ่งที่เห็นได้อย่างชัดเจนในการทำสงครามในยุคนี้ก็คือ การถือกำเนิดขึ้นของรัฐชาติ (Nation-States) ขีดความสามารถในการผลิตอาวุธ และการสร้างกองทัพบกและกองทัพเรือขนาดใหญ่ โดยอาศัยกระบวนการพัฒนาทางอุตสาหกรรม ทำให้ยุคสมัยนี้เป็นยุคแห่งกองทัพที่มีทหารประจำการขนาดใหญ่ มีระบบการขนส่งที่รวดเร็ว (เริ่มจากการขนส่งทางรถไฟ ทางเรือ และทางอากาศ) การติดต่อสื่อสารด้วยโทรเลขและระบบไร้สาย และแนวคิดด้วยสงครามเบ็ดเสร็จ (Total War)⁶² และการทำสงครามนิวเคลียร์ หากมองในแง่ของเทคโนโลยีทางทหาร ยุคสมัยนี้เริ่มจากการประดิษฐ์ปืนยาวที่สามารถบรรจุกระสุนท้ายลำกล้องที่ทำให้มีอัตราการยิงสูง ปืนใหญ่บรรจุกระสุนท้ายลำกล้องความเร็วต้นสูง อาวุธเคมี การทำสงครามยานเกราะ เรือรบที่สร้างด้วยโลหะ เรือดำน้ำ และเครื่องบิน

แนวคิดหลักในการทำสงครามในสงครามยุคอุตสาหกรรมที่สำคัญที่สุดก็คือ “ยุทธศาสตร์การทำสงครามเบ็ดเสร็จ” โดย เอริค ลูเด็นดอร์ฟ (Erich Ludendorff) ได้กล่าวไว้เป็นครั้งแรกในหนังสือของเขาเรื่อง “สงครามเบ็ดเสร็จ” ในปี ค.ศ.1935 โดยเขาได้เสนอให้มีการระดมทรัพยากรทุกอย่างของชาติเพื่อการทำสงครามอย่างสมบูรณ์ การทำสงครามตามความหมายของลูเด็นดอร์ฟ ยังรวมถึงการไร้ความปรานี การทำลายศักยภาพการทำสงครามของฝ่ายตรงข้ามโครงสร้างพื้นฐาน และขีดความสามารถของชาติในการเข้าสู่สงครามด้วย สาเหตุที่ทำให้เกิดการทำให้สงครามเบ็ดเสร็จมีด้วยกันหลายประการ แต่ประการที่สำคัญที่สุดก็คือ การพัฒนาทางอุตสาหกรรม เมื่อทุนและทรัพยากรธรรมชาติของชาติต่างๆ มีมากขึ้น ทุนและทรัพยากรดังกล่าวได้กลายเป็นรูปแบบหนึ่งของการทำสงครามที่ต้องการทรัพยากรมากที่สุด ผลที่ตามมาก็คือ การลงทุนเพื่อการทำสงครามก็มีมากขึ้นไปด้วย⁶³ ด้วยเหตุนี้ ชาติอุตสาหกรรมจึงสามารถสร้างความแตกต่าง และเลือกกระดบของการทำสงครามที่ต้องการได้ ยุทธศาสตร์การทำสงครามที่น่าสนใจอื่นๆ ในยุคสมัยนี้มีดังต่อไปนี้

ภาพที่ 3-13 การทำสงครามในยุคอุตสาหกรรม

1) การทำสงครามทางบก

ยุทธศาสตร์การทำสงครามทางบก (Land Warfare) ในยุคนี้นี้ ได้เริ่มมีการใช้ยานเกราะในการทำสงครามเป็นครั้งแรกในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 1 เพื่อใช้เจาะผ่านสนามเพลาะและป้องกันตัวเองจากอาวุธปืนกลของข้าศึก แต่ด้วยปริมาณที่ไม่มากนัก จึงมิได้ส่งผลสำคัญต่อการทำสงครามแต่อย่างใด รุดถึงได้รับการพัฒนาให้ทันสมัยขึ้นในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 จากยานยนต์ที่มีเกราะบางและเทอะทะ กลั้บกลายเป็นยานเกราะที่สามารถเคลื่อนที่ได้อย่างรวดเร็วและเป็นเครื่องจักรสังหารที่สามารถใช้งานได้อย่างหลากหลาย ยานเกราะจึงเป็นเครื่องมือให้ฝ่ายเยอรมนีสามารถครองความเหนือกว่าในสนามรบและสามารถพิชิตยุโรปได้เกือบทั้งหมด ความสำเร็จของเยอรมนี ทำให้ยานเกราะได้รับการพัฒนาให้มีการใช้งานในการทำสงครามที่หลากหลายมากยิ่งขึ้น เช่น ยานเกราะลำเลียงพลและยานเกราะสะเทินน้ำสะเทินบก เป็นต้น

ยุทธศาสตร์การทำสงครามทางบกที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งในยุคนี้ ก็คือ “การทำสงครามดำเนินกลยุทธ์”(Maneuver Warfare) ซึ่งเป็นการเปลี่ยนรูปแบบการทำสงครามจากอดีตที่ใช้การปรับรูปขบวนของทหารและการใช้ม้าในสนามรบ มาเป็นการใช้ยานเกราะและรถถังในภูมิประเทศที่ยากลำบาก เช่น ที่ราบลุ่ม และ ทะเลทรายแทน ตัวอย่างที่เห็นได้อย่างชัดเจน ได้แก่ การทำสงครามสายฟ้าแลบ (Blitzkrieg) ของกองทัพเยอรมนีในสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยอาศัยการเคลื่อนที่ของหน่วยยานยนต์และยานเกราะอย่างรวดเร็ว นอกจากนี้แล้ว ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ก็ได้ถือกำเนิดยุทธศาสตร์ใหม่ที่ทันสมัยอีกอย่างหนึ่งก็คือ “การโจมตีทางลึก” (Deep Operations) ทั้งนี้โดยอาศัยการยุทธ์ส่งทางอากาศ (Airborne Operations) และการยุทธ์เคลื่อนที่ทางอากาศ (Air Assault Operations) ซึ่งมีลักษณะของการนำส่งกำลังทหารเข้าสู่พื้นที่ทางลึกในสนามรบด้วยวิธีการโอบทางโค้งจากทางอากาศเป็นครั้งแรก

2) การทำสงครามทางเรือ

ยุทธศาสตร์การทำสงครามทางเรือที่สำคัญในยุคอุตสาหกรรมได้แก่ “การใช้เรือบรรทุกเครื่องบิน” (Aircraft Carriers) ซึ่งมีบทบาทอย่างสำคัญในช่วงสงครามโลกทั้งสองครั้ง ในช่วงเริ่มต้นของสงครามโลกครั้งที่ 2 เครื่องบินที่ประจำการอยู่บนเรือบรรทุกเครื่องบิน มีอยู่ด้วยกัน 3 แบบ คือ เครื่องบินทิ้งระเบิดตอร์ปิโด (Torpedo Bombers) เพื่อใช้โจมตีเรือด้วยตอร์ปิโดและการลาดตระเวน เครื่องบินทิ้งระเบิดทั่วไป (Dive Bombers) เพื่อใช้ทิ้งระเบิดและการลาดตระเวนทั่วไป และเครื่องบินขับไล่ (Fighters) เพื่อใช้ป้องกันกองเรือและให้การคุ้มกันเครื่องบินทิ้งระเบิด เนื่องจากข้อจำกัดในเรื่องพื้นที่บนดาดฟ้าของเรือบรรทุกเครื่องบิน เครื่องบินเหล่านี้จึงมีขนาดเล็ก และติดตั้งด้วยเครื่องยนต์เดียวเป็นส่วนใหญ่ ตัวอย่างของการทำสงครามทางเรือในยุคนี้ ได้แก่ ชัยชนะของราชนาวีอังกฤษ ณ การรบที่อ่าวทาร์รานโตในทะเลเมดิเตอร์เรเนียนในปี ค.ศ.1940 และการโจมตีของญี่ปุ่นต่อฐานทัพเรือสหรัฐอเมริกาที่อ่าวเพิร์ลฮาร์เบอร์ในปี ค.ศ.1941

ยุทธศาสตร์การทำสงครามทางเรือที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งในยุคนี้นี้ก็คือ “การใช้เรือดำน้ำ” (Submarines) โดยการโจมตีด้วยเรือดำน้ำที่ประสบผลสำเร็จเป็นครั้งแรกในโลกเกิดขึ้นเมื่อเรือดำน้ำของฝ่ายสหพันธ์ชื่อ H.L.Hunley สามารถจมเรือฟริเกตชื่อ USS.Housatonic ในช่วงสงครามกลางเมืองสหรัฐอเมริกาในปี ค.ศ.1864 ในช่วงสงครามโลกทั้งสองครั้ง ฝ่ายเยอรมันได้ใช้เรือดำน้ำเพื่อจมเรือสินค้าด้วยการใช้ตอร์ปิโด ในช่วงสงครามเย็นในทศวรรษ 1950 ทั้งสหรัฐอเมริกาและอดีตสหภาพโซเวียตได้พัฒนาเรือดำน้ำที่สามารถนำส่งขีปนาวุธติดหัวรบนิวเคลียร์ข้ามทวีปจากใต้น้ำได้ ทำให้ทั้งสองฝ่ายสามารถโจมตีอีกฝ่ายหนึ่งด้วยอาวุธนิวเคลียร์จากสถานที่ใดๆ ในโลกก็ได้

3) การทำสงครามทางอากาศ

เครื่องบินได้ถูกนำมาใช้เป็นครั้งแรกในการทำสงคราม (Aerial Warfare) ระหว่างอิตาลีกับตุรกีในปี ค.ศ.1911 และในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 1 ทั้งสองฝ่ายได้มีการนำเอาบอลลูนและเครื่องบินมาใช้ในการกิสลาดตระเวนและการอำนวยความสะดวกทางอากาศ เพื่อป้องกันการลาดตระเวนของข้าศึก จึงเริ่มมีการใช้เครื่องบินเพื่อโจมตีเครื่องบินและบอลลูนของฝ่ายตรงข้าม โดยเริ่มจากการนำอาวุธขนาดเล็กให้นักบินใช้จากที่นั่งนักบิน ต่อมาก็เริ่มติดตั้งปืนกลให้กับเครื่องบิน รวมถึงการติดตั้งลูกระเบิดให้กับเครื่องบิน และมีการทิ้งใบปลิวโฆษณาชวนเชื่อจากเครื่องบิน ในระหว่างปี ค.ศ.1918-1939 เทคโนโลยีการบินได้รับการพัฒนาอย่างรวดเร็ว ในปี ค.ศ.1939 เครื่องบินปีกสองชั้นได้ถูกแทนที่ด้วยเครื่องบินปีกชั้นเดียวและติดตั้งเครื่องยนต์ที่สามารถระบายอากาศได้ด้วยน้ำ ผลที่ได้ก็คือ เครื่องบินในยุคนี้มีความเร็วเพิ่มขึ้นสามเท่า สามารถบินได้สูงกว่าสองเท่า ระยะเวลาปฏิบัติการ และน้ำหนักบรรทุกสามารถเพิ่มขึ้นได้มากกว่าเครื่องบินในยุคที่ผ่านมามากมายมหาศาล

ในแง่คิดทางยุทธศาสตร์ ฮิวจ์ เทรนชาร์ด (Hugh Trenchard) และ กิอูลิโอ ดูเฮต์ (Giulio Douhet) นักยุทธศาสตร์ทหารทางอากาศ ต่างเชื่อว่า “เครื่องบินจะกลายเป็นตัวกำหนดความเหนือกว่าทางทหารในอนาคต และอ้างด้วยว่าการทำ

สงครามในอนาคตจะชนะกันด้วยการทำลายขีดความสามารถทางทหารและอุตสาหกรรมของข้าศึกจากทางอากาศ” แนวคิดนี้ ถูกเรียกว่า “การทิ้งระเบิดทางยุทธศาสตร์” (Strategic Bombing) นอกจากนี้แล้ว ดูเอ็ดยังได้กล่าวเพิ่มเติมอีกว่า ผู้นำทางทหารในอนาคตอาจหลีกเลี่ยงการทำสงครามสนามเพลาะเช่นในสงครามโลกครั้งที่ 1 ได้ โดยการใช้เครื่องบินโจมตีต่อประชาชนที่เป็นจุดอ่อนของฝ่ายตรงข้ามโดยตรง ด้วยการกระทำเช่นนี้ ดูเอ็ดยังเชื่อว่าจะทำให้ประชาชนของฝ่ายตรงข้ามลุกขึ้นมาก่อการกบฏเปลี่ยนแปลงรัฐบาลของตนเพื่อยุติสงคราม⁶⁴ อย่างไรก็ตาม ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้เกิดแนวคิดที่ขัดแย้งกันระหว่างการทิ้งระเบิดทางยุทธศาสตร์ (Strategic Bombing) กับการทิ้งระเบิดทางยุทธวิธี (Tactical Bombing) โดยทั่วไปแล้วภารกิจการทิ้งระเบิดทางยุทธศาสตร์จะมุ่งเน้นไปที่เป้าหมายที่เป็นโรงงานอุตสาหกรรม เส้นทางรถไฟ โรงกลั่นน้ำมัน และตัวเมือง ทำให้จำเป็นต้องใช้เครื่องบินทิ้งระเบิดขนาดใหญ่ที่ติดตั้งเครื่องยนต์ถึง 4 เครื่องยนต์ เพื่อให้มีขีดความสามารถโจมตีลึกเข้าไปในดินแดนของข้าศึกได้ ในขณะที่การทิ้งระเบิดทางยุทธวิธีนั้น เป็นการทิ้งระเบิดที่มุ่งต่อเป้าหมายที่เป็นหน่วยทหารที่บัญชาการ สนามบิน และคลังสรรพาวุธของข้าศึก ซึ่งจำเป็นต้องใช้เครื่องบินทิ้งระเบิดและเครื่องบินขับไล่ที่มีขนาดเล็กและสามารถบินได้ในระดับต่ำในสนามรบ ผลจากความขัดแย้งกันดังกล่าว ทำให้มีการแยกบทบาทของเครื่องบินที่ชัดเจนระหว่างการปฏิบัติการทางอากาศยุทธศาสตร์กับการปฏิบัติการทางอากาศยุทธวิธี ท้ายที่สุด เครื่องบินทางยุทธศาสตร์ได้ถูกรวมและจัดตั้งเป็นกองทัพอากาศ ในขณะที่เครื่องบินทางยุทธวิธีได้ถูกรวมและจัดตั้งเป็นหน่วยบินของกองทัพบกในเวลาต่อมา

ในช่วงสงครามเย็น เครื่องบินได้มีพัฒนาการที่ก้าวหน้าอีกครั้งด้วยเครื่องบินที่สามารถขับเคลื่อนได้ด้วยพลังไอพ่น (Jet Power) ส่งผลให้เครื่องบินในยุคนี้มีความเร็วเพิ่มขึ้นและบินได้สูงชันอย่างมหาศาล เมื่อยุคซีปนาวุธข้ามทวีปมาถึง พาหนะหลักอีกอย่างหนึ่งที่สามารถนำส่งอาวุธป้องกันนิวเคลียร์ก็คือ เครื่องบิน

ทั้งระเบิดยุทธศาสตร์ที่ใช้ความสูงในระดับสูงมาก ทั้งนี้ก็เพื่อให้เครื่องบินทิ้งระเบิดเหล่านี้อยู่ในระดับความสูงที่เครื่องบินขับไล่ทั่วไปไม่สามารถสกัดกันได้ด้วยเหตุนี้แนวคิดที่ว่าด้วยความเหนือกว่าทางอากาศจึงแสดงบทบาทอย่างสำคัญทั้งฝ่ายสหรัฐอเมริกาและอดีตสหภาพโซเวียตในยุคสงครามเย็น

4) การทำสงครามนิวเคลียร์

แม้ว่าโลกยังไม่เคยทำสงครามนิวเคลียร์ (Nuclear Warfare) อย่างแท้จริง แต่การใช้อาวุธนิวเคลียร์ในสงครามได้ถูกนำมาใช้เป็นครั้งแรกในช่วงเดือนสุดท้ายของสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยมีการทิ้งระเบิดนิวเคลียร์ 2 ลูกที่เมืองฮิโรชิมา และเมืองนางาซากิ ประเทศญี่ปุ่น ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 สหรัฐอเมริกา สหภาพโซเวียต อังกฤษ ฝรั่งเศส และจีน ต่างพัฒนาอาวุธและกำลังทางยุทธศาสตร์นิวเคลียร์ของตนเพื่อให้สามารถโจมตีต่อฝ่ายตรงข้ามจากฐานยิงภายในประเทศของตนเองได้ ก่อนการพัฒนาขีปนาวุธทางยุทธศาสตร์ในสหภาพโซเวียต หลักนิยมการรบส่วนใหญ่ของประเทศตะวันตก ต่างมีวิวัฒนาการไปตามการใช้อาวุธนิวเคลียร์ขนาดเล็กในบทบาททางยุทธวิธี แม้จะมีข้ออ้างว่า สามารถจำกัดการใช้อาวุธนิวเคลียร์อย่างจำกัดได้ แต่เป็นที่เชื่อได้ว่า สหรัฐอเมริกาจะใช้อาวุธนิวเคลียร์ทางยุทธศาสตร์ของตน (จากเครื่องบินทิ้งระเบิดในขณะนั้น) โจมตีสหภาพโซเวียตทันทีที่ฝ่ายสหภาพโซเวียตใช้อาวุธนิวเคลียร์ของตนโจมตีต่อเป้าหมายพลเรือนของสหรัฐอเมริกา อย่างไรก็ตาม เมื่อยุคแห่งขีปนาวุธนิวเคลียร์ข้ามทวีปมาถึงโดยฝ่ายสหภาพโซเวียต ประสบผลสำเร็จในการทดสอบในช่วงปลายทศวรรษ 1950 การนำส่งหัวรบสู่เป้าหมายใดเป้าหมายหนึ่ง มีค่าใช้จ่ายและความเสี่ยงน้อยกว่าการใช้เครื่องบินทิ้งระเบิดยุทธศาสตร์ในการโจมตีเดียวกัน รวมทั้งอีกฝ่ายหนึ่งไม่สามารถสกัดกันขีปนาวุธดังกล่าวได้ เนื่องจากขีปนาวุธดังกล่าวใช้ความสูงและความเร็วที่สูงมาก ในช่วงทศวรรษ 1960 ได้เกิดการเปลี่ยนผ่านที่สำคัญอีกครั้งต่อหลักนิยมการใช้อาวุธนิวเคลียร์ เมื่อมีการพัฒนาขีปนาวุธนิวเคลียร์ที่มีฐานยิงจากเรือดำน้ำ ทำให้นักทฤษฎีทางทหารเชื่อว่า อาวุธนี้จะสร้างความมั่นใจได้ว่า จะสามารถโจมตีข้าศึกโดยที่ข้าศึกไม่รู้ตัว ไม่ตัดโอกาสที่จะโจมตีโต้ตอบศัตรู และทำให้โอกาสที่จะเกิดสงครามนิวเคลียร์น้อยลง

5) สงครามเย็น

นับตั้งแต่สงครามโลกครั้งที่ 2 ยุติลง ก็ไม่ปรากฏว่ามีชาติอุตสาหกรรมใดสู้รบกันเป็นสงครามขนาดใหญ่หรือสงครามทั่วไปที่มีลักษณะแตกหักอีกเลย เนื่องจากอาวุธที่แต่ละฝ่ายมีอยู่ มีอำนาจการทำลายล้างสูงเสียจนกระทั่งแต่ละฝ่ายต้องยับยั้งชั่งใจที่จะใช้มัน โดยเฉพาะการทำสงครามเบ็ดเสร็จที่ใช้อาวุธนิวเคลียร์ ซึ่งการพัฒนาและการครอบครองใช้งบประมาณค่อนข้างต่ำ แต่สามารถทำลายล้างทรัพยากรของประเทศคู่สงครามให้ย่อยยับลงได้ภายในชั่วพริบตา

ในช่วงปลายทศวรรษ 1950 โลกได้เข้าสู่ยุคสงครามเย็น (The Cold War) ซึ่งเกิดจากความขัดแย้งทางอุดมการณ์ 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายโลกตะวันตกที่มีอุดมการณ์ทุนนิยมเสรีประชาธิปไตยที่นำโดยสหรัฐอเมริกา และฝ่ายโลกตะวันออกที่มีอุดมการณ์สังคมนิยมคอมมิวนิสต์ที่นำโดยสหภาพโซเวียต สงครามเย็นระหว่างโลกตะวันตกกับโลกตะวันออกได้ก่อให้เกิดความตึงเครียดมากยิ่งขึ้น เมื่อทั้งสองฝ่ายต่างมีอาวุธนิวเคลียร์นับพันลูกซึ่งต่างเล็งเป้าหมายไปยังอีกฝ่ายหนึ่งอยู่ตลอดเวลา ทำให้ดุลแห่งอำนาจทางยุทธศาสตร์ของการทำลายล้างที่ทั้งสองฝ่ายมีอยู่เท่ากัน และเกิดสภาพที่เรียกว่า “การถูกทำลายล้างทั้งสองฝ่าย” (Mutually Assured Destruction) โดยต่างฝ่ายต่างมีความคิดว่า การโจมตีด้วยอาวุธนิวเคลียร์ไม่ว่าจากฝ่ายใด จะทำให้อีกฝ่ายหนึ่งโจมตีได้ตอบต้ออีกฝ่ายหนึ่งอย่างแน่นอน ผลที่ตามมาก็คือ ประชาชนนับร้อยล้านคนต้องเสียชีวิต ส่วนคนที่รอดชีวิตและเหลืออยู่ก็ต้องทนทุกข์ทรมานจากผลกระทบของกัมมันตภาพรังสีตกค้าง สมดังคำกล่าวของนิคิต้า ครุชเชฟ (Nikita Khrushchev) ที่ได้กล่าวไว้ในทำนองว่า หากมีการใช้อาวุธนิวเคลียร์แล้วไซ้ร คนที่อยู่คงต้องอิงฉาคนตายอย่างแน่นอน⁶⁵

ในช่วงสงครามเย็น ประเทศมหาอำนาจ จึงต่างพยายามหลีกเลี่ยงความขัดแย้งที่อาจลุ่่มเสี่ยงต่อการใช้อาวุธนิวเคลียร์ระหว่างกัน แต่เชื่อว่าโลกจะปราศจากสงครามก็หาไม่ ด้วยทั้งสองฝ่ายยังมีการสู้รบระหว่างกันในรูปแบบสงครามจำกัดอยู่ตลอดเวลา สิ่งที่แตกต่างกันจากการทำสงครามในอดีตก็คือ ประเทศมหาอำนาจซึ่งมีความขัดแย้งระหว่างกัน ต่างหลีกเลี่ยงที่จะทำสงครามระหว่างกัน

โดยตรง ต่างฝ่ายจึงหันไปใช้ประเทศพันธมิตรซึ่งเป็นบริวารเข้าทำสงครามแทน สงครามเช่นนี้จึงถูกเรียกว่า “สงครามตัวแทน” (Proxy Wars) ซึ่งมีลักษณะของการสะสมกำลังอำนาจทางทหาร (Military Buildups) ใช้วิธีการทางการทูต (Diplomatic Standoffs) และการใช้กำลังเข้าทำห้ำหั่นกันระหว่างประเทศที่เป็นบริวารของทั้งสองฝ่าย โดยมีประเทศมหาอำนาจของแต่ละฝ่ายต่างให้การสนับสนุนอยู่เบื้องหลัง เช่น ความขัดแย้งในสงครามเกาหลี สงครามเวียดนาม และสงครามอัฟกานิสถาน เป็นต้น

จ. ยุทธศาสตร์การทำสงครามในยุคปัจจุบัน

ยุทธศาสตร์การทำสงครามในยุคปัจจุบัน (Strategy in Modern Warfare) หมายถึง แนวคิด วิธีการ และเทคโนโลยี ซึ่งถูกนำมาใช้ในระหว่างและหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 และสงครามเกาหลีจนถึงปัจจุบัน แนวคิดและวิธีการดังกล่าว มีรูปแบบที่ซับซ้อนและผสมผสานระหว่างสงครามในศตวรรษที่ 19 กับสงครามในศตวรรษที่ 20 ทั้งนี้ก็เนื่องมาจากการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศที่ทันสมัยอย่างแพร่หลาย กองทัพในยุคปัจจุบันจึงต้องพัฒนาตัวเองอย่างต่อเนื่องเพื่อคงความคุ้มค่าของกองทัพในสนามรบ⁶⁶ แม้ว่าการทำสงครามเบ็ดเสร็จได้ก่อให้เกิดรูปแบบความขัดแย้งระหว่างประเทศขึ้นใหม่ อันเนื่องมาจากการประสพการณ์การทำสงครามปฏิวัติฝรั่งเศส แต่การทำสงครามเบ็ดเสร็จก็ไม่เคยอธิบายลักษณะการทำสงครามในประเทศที่ใช้ทรัพยากรของตนเพื่อทำลายขีดความสามารถเข้าสู่การทำสงครามของชาติอื่นได้เลย รูปแบบของการทำสงครามเบ็ดเสร็จที่ถูกใช้เป็นเวลากว่าหนึ่งร้อยปี ก็เป็นเพียงแค่นโยบายเท่านั้น เพราะสงครามได้เปลี่ยนไปแล้ว โดยเฉพาะเมื่อมีข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการรบทางยุทธวิธี ยุทธการ และยุทธศาสตร์มากขึ้น

ภาพที่ 3-14 การทำสงครามในยุคปัจจุบัน

สงครามในยุคปัจจุบัน ได้ให้ข้อสรุปเกี่ยวกับเป้าหมายที่เป็นพลเรือน และโครงสร้างพื้นฐานของพลเรือน ต่อการทำลายขีดความสามารถเข้าสู่สงครามของฝ่ายตรงข้ามเรียบร้อยแล้ว การกำหนดเป้าหมายของพลเรือนเหล่านี้ ได้รับการพัฒนาขึ้นโดยอาศัยทฤษฎีที่แตกต่างกัน 2 ทฤษฎี คือ ทฤษฎีแรก กล่าวว่าหากพลเรือนถูกสังหารในปริมาณที่มากพอ โรงงานอุตสาหกรรมต่างๆ อาจต้องปิดตัวลง ทฤษฎีที่สอง กล่าวว่า หากพลเรือนถูกสังหาร ประชาชนย่อมไม่มีขวัญและกำลังใจที่จะสู้รบ ทำให้ไม่มีความสามารถในการทำสงครามอีกต่อไป เมื่อมีการสร้างอาวุธนิวเคลียร์ แนวคิดในการทำสงครามเต็มรูปแบบ (Full-Scale War) ได้นำมาซึ่งความกลัวต่อการทำลายล้างโลก ด้วยเหตุนี้ ความขัดแย้งนับตั้งแต่สงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา จึงมีลักษณะของความขัดแย้งระดับต่ำ (Low Intensity Conflicts)⁶⁷ ทั้งนี้ก็โดยอาศัยรูปแบบของการทำสงครามตัวแทนที่สู้รบกันในขอบเขตจำกัดเฉพาะพื้นที่ มีการใช้อาวุธธรรมดาที่มีการผสมผสานกับการใช้กลยุทธ์การทำสงครามอสมมาตร และการใช้ขีดความสามารถด้านการข่าวกรอง เป็นต้น

กระทรวงกลาโหมสหรัฐอเมริกา ได้นำเสนอแนวคิดว่าด้วยท่วงมิตการรบ (Battle Space) ในฐานะที่เป็นการบริหารจัดการข้อมูลข่าวสารให้มีลักษณะบูรณาการปัจจัยสำคัญทั้งหมดที่มีผลกระทบต่อการรบของกองทัพต่างๆ ในยุทธบบริเวณ

ห้วงมิติการรบนี้ ประกอบด้วย ข้อมูลข่าวสาร (Information) ห้วงอากาศ (Airspace) พื้นที่ภาคพื้นดิน (Land space) และพื้นที่ทางทะเล (Sea Space) นอกจากนี้แล้ว ห้วงมิติการรบยังรวมถึงสภาพแวดล้อม ปัจจัยและเงื่อนไขต่างๆ ที่ต้องทำความเข้าใจ เพื่อให้สามารถประยุกต์ใช้อำนาจการรบได้สำเร็จ การพิทักษ์หน่วย การบรรลุนิติภารกิจ กำลังรบทั้งฝ่ายเราและฝ่ายข้าศึก สิ่งอำนวยความสะดวก และสภาพลมฟ้าอากาศ และภูมิประเทศภายในพื้นที่ปฏิบัติการและพื้นที่สนใจ ด้วยมุมมองที่เกี่ยวกับห้วงมิติ การรบได้ก่อให้เกิดแนวคิดทางยุทธศาสตร์ใหม่ในยุคปัจจุบัน ดังต่อไปนี้

1) การทำสงครามทางบก

ยุทธศาสตร์การทำสงครามทางบก (Land Warfare) ในยุคปัจจุบันนี้ ประกอบด้วยหน่วยรบ 3 ประเภท คือ หน่วยทหารราบ หน่วยยานเกราะ และหน่วยทหารปืนใหญ่ หน่วยทหารราบในยุคปัจจุบันนี้ ประกอบด้วย ทหารราบยานเกราะ และทหารราบส่งทางอากาศ โดยทั่วไปทหารราบจะมีอาวุธประจำกายเป็นปืนเล็กยาว และมีอาวุธประจำหน่วยเป็นปืนกล ทำให้ทหารราบเป็นหน่วยทหารพื้นฐานของกองทัพบก การทำสงครามยานเกราะในสงครามยุคปัจจุบันนี้ จะเกี่ยวข้องกับการใช้รถรบที่หลากหลายเพื่อวัตถุประสงค์ของการรบและการสนับสนุนการรบ เนื่องจากรถถังหรือยานเกราะอื่นๆ (เช่น ยานเกราะลำเลียงพล หรือยานเกราะทำลายรถถัง เป็นต้น) เคลื่อนที่ได้ช้า แต่ก็มีเกราะกำบังที่แข็งแกร่ง รถถังหรือยานเกราะจึงไม่มีจุดอ่อนต่อการถูกโจมตีจากการยิงของปืนกล แต่อาจตกเป็นเป้าหมายจากจรวดต่อสู้อากาศยานของทหารราบ พ่นระเบิด และเครื่องบินโจมตีได้ ในการรบในเมืองเนื่องจากมีพื้นที่ขนาดเล็ก ยานเกราะจึงเสี่ยงต่อการถูกทหารราบข้าศึกที่ซ่อนตัวอยู่ในพื้นที่โจมตีได้ง่าย ด้วยเหตุนี้ รถถังและยานเกราะจึงมีบทบาทน้อยต่อการรบในเมือง ในพื้นที่ชนบทที่ห่างไกล รถถังและยานเกราะอาจไม่ต้องกังวลต่อหน่วยทหารราบในพื้นที่นี้ แต่ในพื้นที่ที่เต็มไปด้วยหนองน้ำและโคลน อาจเป็นอุปสรรคต่อการเคลื่อนที่ทั้งรถถังและยานเกราะ อย่างไรก็ตาม แนวคิดในการจัดหน่วยในยุคนี้แตกต่างจากการจัดหน่วยในยุคที่ผ่านมาอย่างชัดเจน เห็นได้จากการปรับเปลี่ยนแนวคิดจากการจัดเป็นหน่วยทหารขนาดใหญ่ (Mass Army) มาเป็นหน่วยทหารที่มีขนาดเล็กแต่ก็เต็มเปี่ยมด้วยขีดความสามารถด้านการเคลื่อนที่ที่รวดเร็ว (Mobility) มีอำนาจ

ทำลายล้างสูง (Lethality) และสามารถปรับใช้กับสถานการณ์ต่างๆ ได้อย่างหลากหลาย (Versatility) เช่น แนวคิดว่าด้วยการจัดกำลังรบแห่งศตวรรษที่ 21 (Force XXI) ของกองทัพบกสหรัฐอเมริกา การจัดหน่วยพร้อมรบเคลื่อนที่เร็ว และกรมเฉพาะกิจของกองทัพบกไทย เป็นต้น

สำหรับการใช้ปืนใหญ่สนามในยุคปัจจุบันนี้ ค่อนข้างแตกต่างจากในอดีต ด้วยปืนใหญ่สนามในยุคนี้ มีขนาดลำกล้องที่ใหญ่ขึ้น มีขีดความสามารถด้านการยิง กระสุนระเบิดหรือจรวดก็ได้ แต่ด้วยขนาดและน้ำหนักของปืนใหญ่สนามดังกล่าว จำเป็นต้องใช้ฐานยิงและการขนส่งที่มีลักษณะเฉพาะ โดยทั่วไปอาวุธปืนใหญ่สนามประกอบด้วย ปืนใหญ่สนามลำกล้อง เครื่องยิงลูกระเบิด จรวดหลายลำกล้อง และปืนใหญ่จรวด ตามปกติ คำว่า “ปืนใหญ่สนาม” (Artillery) จะไม่รวมถึงระบบอาวุธที่ใช้กระสุนนำวิถีภายใน แม้ว่าปืนใหญ่สนามบางแบบจะมีการใช้ขีปนาวุธประเภทพื้นสู่พื้นก็ตาม

2) การทำสงครามอสมมาตร

การทำสงครามอสมมาตร (Asymmetric Warfare) หมายถึง สถานการณ์ทางทหารที่คู่กรณีมีศักยภาพการทำสงครามต่างกัน⁶⁸ ในขณะที่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งต่างก็พยายามแสวงหาความได้เปรียบจากจุดแข็งและจุดอ่อนของทั้งฝ่ายตนเองและฝ่ายตรงข้าม ปฏิสัมพันธ์ของการทำสงครามอสมมาตรมักเกี่ยวข้องกับ ยุทธศาสตร์และยุทธวิธีที่อยู่นอกเหนือจากการทำสงครามตามปกติ โดยทั่วไปฝ่ายที่ด้อยกว่ามักใช้การทำสงครามที่เรียกว่า “การก่อการร้าย” กับฝ่ายที่เหนือกว่า

3) การทำสงครามอิเล็กทรอนิกส์

การทำสงครามอิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Warfare) หมายถึง การใช้วิธีการทำสงครามที่ปราศจากความรุนแรงเพื่อสนับสนุนการทำสงครามแบบอื่นๆ โดยทั่วไปการทำสงครามอิเล็กทรอนิกส์ ประกอบด้วย การดักจับ และการถอดรหัสการติดต่อสื่อสารทางวิทยุของข้าศึก เทคโนโลยีการติดต่อสื่อสารและใช้วิธีการเข้ารหัสเพื่อตอบโต้ต่อการดักจับดังกล่าว นอกจากนี้ยังรวมถึง การรบกวน การติดต่อสื่อสาร การกำหนดมาตรการกลับทางวิทยุ และเรื่องอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

อย่างไรก็ตาม การทำสงครามอิเล็กทรอนิกส์ในปัจจุบัน ได้ขยายขอบเขตที่กว้างมากขึ้น โดยรวมถึงการใช้การตรวจจับ การหลีกเลียงการถูกตรวจจับจากระบบเรดาร์และระบบโซนาร์ของข้าศึก และการเจาะเข้าสู่โปรแกรมคอมพิวเตอร์ของผู้อื่นอย่างผิดกฎหมายด้วย⁶⁹

4) การทำสงครามอวกาศ

การทำสงครามอวกาศ (Space Warfare) เป็นการทำสงครามที่เกิดขึ้นนอกบรรยากาศของโลก แม้ว่าในปัจจุบันจะยังไม่เคยมีการทำสงครามเกิดขึ้นในอวกาศเลยก็ตาม อวกาศที่สามารถใช้ในอวกาศได้ประกอบด้วย อวกาศตามวงโคจรและอวกาศในอวกาศ สำหรับเป้าหมายที่มีค่าสูงในอวกาศ ประกอบด้วย ดาวเทียมและฐานติดอวกาศในอวกาศ อย่างไรก็ตาม ยังไม่มีระบบอวกาศที่สามารถใช้งานได้อย่างแท้จริงในอวกาศ แม้ว่าจะเคยมีการทดสอบยิงขีปนาวุธจากพื้นสู่อวกาศทำลายดาวเทียมเป้าหมายในอวกาศจนประสบความสำเร็จมาแล้วก็ตาม แต่อาวุธที่จะใช้ในการทำสงครามอวกาศอย่างแท้จริงยังต้องมีการพัฒนาต่อไป

5) การทำสงครามไซเบอร์

การทำสงครามไซเบอร์ (Cyber Warfare) จะเกี่ยวข้องกับการกระทำของรัฐบาลหรือองค์การระหว่างประเทศที่พยายามโจมตีและสร้างความเสียหายให้กับระบบคอมพิวเตอร์หรือเครือข่ายข่าวสารของชาติอื่นๆ เช่น การปล่อยไวรัสเข้าสู่ระบบคอมพิวเตอร์และการโจมตีระบบบริการเครือข่ายเพื่อให้ใช้การไม่ได้ เป็นต้น ด้วยเหตุนี้ การทำสงครามไซเบอร์จึงอาจเกิดจากแรงจูงใจทางการเมือง โดยอาศัยการเจาะเข้าสู่โปรแกรมคอมพิวเตอร์ของผู้อื่นอย่างผิดกฎหมาย (Hacking) เพื่อต้องการก่อวินาศกรรมและจารกรรมข้อมูลของผู้อื่น การทำสงครามไซเบอร์นี้อาจอยู่ในรูปแบบหนึ่งของการทำสงครามข่าวสาร (Information Warfare) ซึ่งบางครั้งก็มีลักษณะที่คล้ายกับการทำสงครามตามแบบ (Conventional Warfare) และสงครามที่ใช้เครือข่ายเป็นศูนย์กลาง (Network Centric Warfare) ซึ่งต้องอาศัยระบบข้อมูลข่าวสารที่ซับซ้อนในการใช้เครือข่ายคอมพิวเตอร์ของโลก ดังนั้น สิ่งที่มีความจำเป็นมากที่สุดของการทำสงครามไซเบอร์ก็คือ การรักษาสมดุลระหว่าง

การดำรงขีดความสามารถของเครือข่ายกับการรักษาความปลอดภัยของเครือข่าย โดยอาศัยผู้เชี่ยวชาญด้านการติดต่อสื่อสาร⁷⁰ การทำสงครามไซเบอร์ในสหรัฐอเมริกา เป็นส่วนหนึ่งของยุทธศาสตร์ทหารด้านการป้องกันโลกไซเบอร์เชิงรุก (Proactive Cyber Defence) และใช้การทำสงครามไซเบอร์เป็นรูปแบบหนึ่งในการโจมตีฝ่ายตรงข้าม⁷¹ ในขณะที่กองทัพปลดปล่อยประชาชนจีนก็ได้ใช้หน่วยทำสงครามข่าวสารเป็นหน่วย พัฒนาไวรัสสำหรับโจมตีระบบและเครือข่ายคอมพิวเตอร์ของข้าศึก โดยหน่วยเหล่านี้ ส่วนใหญ่ประกอบด้วยพลเรือนที่เป็นมืออาชีพด้านคอมพิวเตอร์เป็นจำนวนมาก⁷² ทำให้กองทัพปลดปล่อยประชาชนจีน มีขีดความสามารถด้านการทำสงครามไซเบอร์ ในระดับแนวหน้าของโลก

5. ตัวอย่างการกำหนดยุทธศาสตร์ของโลกหลังยุคสงครามเย็น

เมื่อสงครามโลกครั้งที่ 2 สิ้นสุดลงโดยเยอรมนีผู้นำฝ่ายอักษะตกเป็นฝ่ายพ่ายแพ้ ต่อฝ่ายสัมพันธมิตร ทำให้สหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียตขาดจุดมุ่งหมายที่จะ เป็นพันธมิตรร่วมกันอีกต่อไป ความขัดแย้งระหว่างมหาอำนาจทั้งสองได้เริ่มขึ้น หลังจากทั้งสองมีมุมมองต่ออนาคตของประเทศในยุโรปตะวันออกและประเทศ เยอรมนีแตกต่างกัน ทำให้เกิดความขัดแย้งทางอุดมการณ์อย่างชัดเจน กล่าวคือ ทั้งสองฝ่ายได้เคยตกลงกันไว้ที่เมืองยัลตา (Yalta) เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ.1945 ว่า “เมื่อสิ้นสุดสงครามแล้วจะมีการสถาปนาการปกครองระบอบประชาธิปไตยในประเทศ เหล่านั้น”⁷³ แต่พอสิ้นสุดสงคราม สหภาพโซเวียตได้ใช้ความได้เปรียบในฐานะที่ตน มีกำลังทหารอยู่ในประเทศเหล่านั้น สถาปนาประชาธิปไตยตามแบบของตนที่เรียกว่า “ประชาธิปไตยของประชาชน” ขึ้น ในขณะที่ฝ่ายสหรัฐอเมริกาได้แสดงการคัดค้าน เพราะประชาธิปไตยตามความหมายของสหรัฐอเมริกา หมายถึง เสรีประชาธิปไตย ที่สามารถเปลี่ยนรัฐบาลได้โดยวิธีการเลือกตั้งที่เสรี ในประเด็นเกี่ยวกับประเทศ เยอรมนีก็เช่นกัน สหภาพโซเวียตไม่ยอมปฏิบัติตามข้อเรียกร้องของสหรัฐอเมริกา ที่จะรวมเยอรมนีให้เป็นหนึ่งเดียว และสถาปนาระบอบเสรีประชาธิปไตยในเยอรมนี ตามที่ได้เคยตกลงกันไว้ ความไม่พอใจระหว่างประเทศทั้งสองเพิ่มมากขึ้น เมื่อ ประธานาธิบดีทรูแมนของสหรัฐอเมริกา ได้สนับสนุนแนวคิดของนายกรัฏฐมนตรี

เซอร์วิล (Sir Winston Churchill) ของอังกฤษ ซึ่งได้กล่าวไว้ที่รัฐมิสซูรี สหรัฐอเมริกา เมื่อเดือนมีนาคม ค.ศ.1946 ว่า “ม่านเหล็กได้ปิดกั้นและแบ่งทวีปยุโรปแล้ว ขอให้ประเทศพี่น้องที่พูดภาษาอังกฤษร่วมมือกันทำลายม่านเหล็ก (Iron Curtain)”⁷⁴ ด้วยสุนทรพจน์นี้เอง ทำให้โลกต้องแบ่งออกเป็นสองฝ่ายระหว่างกลุ่มประเทศประชาธิปไตยและกลุ่มประเทศคอมมิวนิสต์

หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 โลกได้เข้าสู่ยุคสงครามเย็นที่เกิดการเผชิญหน้าด้านการเมืองระหว่างค่ายทุนนิยมเสรีประชาธิปไตยที่นำโดยสหรัฐอเมริกากับค่ายสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ที่นำโดยสหภาพโซเวียต แม้ว่าการเผชิญหน้าดังกล่าวส่วนใหญ่เป็นการเผชิญหน้ากันทางการทูตที่เกิดจากการแข่งขันและแย่งชิงอำนาจในการจัดระเบียบโลกใหม่ ทั้งสองค่ายจึงได้กำหนดนโยบายต่างประเทศโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อจำกัดการขยายตัวของฝ่ายตรงข้าม ในกรณีของสหรัฐอเมริกา ซึ่งเป็นผู้นำค่ายทุนนิยมเสรีประชาธิปไตยนั้น ได้กำหนดนโยบายที่เรียกว่า “การปิดล้อม” (Containment) ขึ้น โดยมีจุดประสงค์เพื่อจำกัดการขยายตัวของลัทธิคอมมิวนิสต์ ผลจากนโยบายดังกล่าว ทำให้สหภาพโซเวียตจำเป็นต้องกำหนดนโยบายของตนเองเพื่อตอบโต้กับนโยบายการปิดล้อม เนื่องจากสหภาพโซเวียตกลัวว่า สหรัฐอเมริกาจะครองความเป็นเจ้าโลกแต่เพียงผู้เดียว (U.S. hegemony) เห็นได้จากสตาลิน (Joseph Stalin) ได้ตระหนักถึงความจำเป็นที่จะต้องควบคุมรัฐกันชน (Buffer States) ในยุโรปตะวันออกไว้ในกำมือ และสนับสนุนการขยายตัวของลัทธิคอมมิวนิสต์ตามแนวคิดของมาร์กและปรัชญาของคอมมิวนิสต์ที่ต้องการให้เกิดการปฏิวัติทางลัทธิคอมมิวนิสต์ทั่วโลก ฉะนั้น สตาลินจึงได้จัดตั้งองค์การคอมมิวนิสต์สากล (Comintern) เพื่อสนับสนุนการปฏิวัติเช่นนี้ทั่วโลก ในขณะที่เซอร์วิลได้เรียกร้องให้มีการจับข้อขัดแย้งระหว่างสหรัฐอเมริกากับอังกฤษเพื่อต่อต้านสหภาพโซเวียต ซึ่งถูกมองว่าเป็นผู้สร้างม่านเหล็กขวางกั้นยุโรป ฝ่ายสหรัฐอเมริกาได้ตอบสนองต่อแนวคิดดังกล่าวด้วยการสร้างทฤษฎีโดมิโน (Domino Theory) และกำหนดนโยบายการปิดล้อม (Containment) ขึ้น เห็นได้จากประธานาธิบดีทรูแมน (Harry S. Truman) ได้กำหนดนโยบายที่เรียกว่า “นโยบายทรูแมน” (Truman Doctrine)

โดยให้การช่วยเหลือด้านการเงินแก่ประเทศต่างๆ เป็นจำนวนมากเพื่อหยุดยั้งการขยายตัวของลัทธิคอมมิวนิสต์ เช่น ให้เงินช่วยเหลือแก่กรีซและตุรกีเป็นจำนวนเงินถึง 400 ล้านดอลลาร์สหรัฐ เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการปฏิวัติคอมมิวนิสต์ในประเทศดังกล่าว และการประกาศแผนการมาร์แชล (Marshall Plan) โดยเตรียมเงินไว้ถึง 12,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐ เพื่อใช้ฟื้นฟูประเทศต่างๆ ในทวีปยุโรปที่เสียหายจากผลของสงครามโลกครั้งที่ 2 แต่ไม่ยอมให้เงินช่วยเหลือใดๆ แก่ประเทศที่เป็นคอมมิวนิสต์ ทำให้สตาลินมองว่า การกระทำเช่นนี้ของสหรัฐอเมริกา เป็นภัยคุกคามอย่างหนึ่งต่อประเทศของตน หลังจากนั้น สหรัฐอเมริกาก็ได้แสดงออกอย่างเต็มที่ว่า ตนพร้อมที่จะใช้กำลังทหารและเศรษฐกิจสกัดกั้นการขยายอิทธิพลของคอมมิวนิสต์ทุกแห่งในโลก ไม่ว่าจะเป็นทวีปยุโรป เอเชีย หรือแอฟริกา ทำให้ในเดือนกันยายน ค.ศ.1947 ผู้แทนของสหภาพโซเวียตได้ประกาศต่อที่ประชุมพรรคคอมมิวนิสต์ทั่วโลกที่นครเบลเกรด ประเทศยูโกสลาเวียว่า “โลกได้แบ่งออกเป็นสองค่ายแล้ว คือ ค่ายจักรวรรดินิยมอเมริกันผู้รุกรานกับค่ายสหภาพโซเวียตผู้รักสันติ และเรียกร้องให้คอมมิวนิสต์ทั่วโลกช่วยกันสกัดกั้นและทำลายสหรัฐอเมริกา” ถ้อยแถลงของผู้แทนสหภาพโซเวียตดังกล่าว จึงถือเป็นการประกาศสงครามเย็นกับสหรัฐอเมริกาอย่างเป็นทางการ

เพื่อให้บรรลุผลทางทหารต่อการจำกัดการขยายตัวของลัทธิคอมมิวนิสต์ สหรัฐอเมริกาและชาติต่างๆ ในยุโรปตะวันตก ได้ร่วมกันจัดตั้งองค์การสนธิสัญญาแอตแลนติกเหนือ หรือที่เรียกย่อๆ ว่า นาโต้ (North Atlantic Treaty Organization: NATO) ขึ้นเมื่อวันที่ 4 เมษายน ค.ศ.1949 ซึ่งเป็นไปตามนโยบายที่เรียกว่า “ความมั่นคงร่วม” (Collective Security) อันหมายถึง ชาติต่างๆ ในยุโรปตะวันตก จะแสวงหาวิธีการเพื่อป้องกันตัวเองร่วมกัน สตาลินได้ตอบโต้ด้วยการสร้างพันธมิตรทางทหารของกลุ่มประเทศในยุโรปตะวันออกที่เรียกว่า “องค์การสนธิสัญญาวอร์ซอ” (Warsaw Pact) ขึ้นเมื่อวันที่ 14 พฤษภาคม ค.ศ.1955 เพื่อตอบโต้และคานอำนาจกับองค์การนาโต้ของฝ่ายสหรัฐอเมริกาและกลุ่มประเทศยุโรปตะวันตก หากเปรียบเทียบกำลังทหารของทั้งสองฝ่ายในขณะนั้นแล้ว กองทัพของฝ่ายองค์การ

สนธิสัญญาออร์ซอมีขนาดใหญ่กว่ากองทัพของฝ่ายองค์การนาโต้ แต่กองทัพของฝ่ายองค์การนาโต้มีความเหนือกว่าด้านเทคโนโลยี โดยทั่วไปแล้วกองทัพขององค์การสนธิสัญญาออร์ซอ ประกอบด้วยทหารที่ได้รับการฝึกและมีอาวุธประจำการตามมาตรฐานของกองทัพสหภาพโซเวียต โดยมีทหารของกองทัพแดงของสหภาพโซเวียตพร้อมให้การสนับสนุนอยู่ข้างหลังตลอดเวลา อีกทั้งในบางพื้นที่กองทัพของทั้งฝ่ายองค์การนาโต้กับฝ่ายองค์การสนธิสัญญาออร์ซอที่ตั้งอยู่ห่างกันแค่นี้ก็ก้าวเท่านั้น

ยุทธศาสตร์ที่อยู่เบื้องหลังของการจัดตั้งองค์การสนธิสัญญาออร์ซอจึงเป็นไปตามความปรารถนาของสหภาพโซเวียตที่ต้องการดำรงอิทธิพลเหนือประเทศในยุโรปตะวันออกและยุโรปกลางเอาไว้ นโยบายนี้มีรากฐานมาจากอุดมการณ์และเหตุผลทางด้านภูมิยุทธศาสตร์ ในทางอุดมการณ์สหภาพโซเวียตอ้างสิทธิ์ในการให้คำจำกัดความของคำว่า “สังคมนิยม” (Socialism) และ “ลัทธิคอมมิวนิสต์” (Communism) รวมทั้งการกระทำในฐานะผู้นำของการเคลื่อนไหวทางสังคมนิยมของโลก ผลที่เกิดขึ้นตามมาจากแนวคิดนี้ก็คือ ความจำเป็นในการแทรกแซง หากมีประเทศใดประเทศหนึ่งละเมิดต่อแนวคิดหลักของสังคมนิยมและพันธกิจของพรรคคอมมิวนิสต์ซึ่งได้กล่าวไว้อย่างชัดเจนในนโยบายของเบเรสเนฟ (Brezhnev Doctrine) สำหรับหลักการด้านภูมิยุทธศาสตร์นั้น สหภาพโซเวียตเป็นผู้ขับเคลื่อนหลักการนี้เพื่อป้องกันการรุกรานของกลุ่มประเทศมหาอำนาจในยุโรปตะวันตกซึ่งได้เคยเกิดขึ้นมาแล้วจากการรุกรานของนาซีเยอรมนีในปี ค.ศ.1941 โดยฮิตเลอร์เป็นผู้สั่งให้รุกรานสหภาพโซเวียตอย่างรุนแรง ทำให้สหภาพโซเวียตต้องประสบกับการสูญเสียอย่างหนัก โดยคาดว่าทหารและพลเรือนของสหภาพโซเวียตต้องเสียชีวิตจากการรุกรานดังกล่าวของเยอรมนีถึง 27 ล้านคน รวมทั้งได้สร้างความเสียหายให้กับขีดความสามารถด้านอุตสาหกรรมของสหภาพโซเวียตเป็นอย่างมาก

สงครามเย็นได้ดำเนินอยู่นาน 45 ปี (ค.ศ.1947-1991) สหภาพโซเวียตก็ต้องมีอันล่มสลายลงในปี ค.ศ.1991 ก่อให้เกิดความขัดแย้งทางอุดมการณ์และการแข่งขันเพื่อกำล้างอำนาจของประเทศมหาอำนาจทั้งสองซึ่งต้องการเป็นผู้นำโลก เริ่มเปลี่ยนแปลงไปในลักษณะที่ลดความรุนแรงลง สิ่งบอกเหตุของการสิ้นสุด

ของสงครามเย็นเริ่มตั้งแต่ปี ค.ศ.1960 เป็นต้นมา เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองระหว่างประเทศที่สำคัญ 2 ประการ คือ 1) การดำเนินนโยบาย “การอยู่ร่วมกันอย่างสันติ” (Peaceful Co-existence) ของประธานาธิบดีครุชเชฟ (Nikita Khrushchev) ของสหภาพโซเวียต เนื่องจากเกรงว่าอำนาจนิวเคลียร์ที่สหภาพโซเวียตและสหรัฐอเมริกามีเท่าเทียมกัน อาจถูกนำไปใช้ในกรณีที่เกิดความตึงเครียดอย่างรุนแรงระหว่างมหาอำนาจทั้งสอง นอกจากนี้ ครุชเชฟยังเชื่อว่า ประเทศที่มีลัทธิการเมืองและลัทธิเศรษฐกิจที่แตกต่างกัน ก็สามารถติดต่อค้าขายและมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันได้ โดยไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวในกิจการภายในของกันและกัน ดังนั้น การต่อสู้ระหว่างค่ายเสรีประชาธิปไตยกับค่ายคอมมิวนิสต์ก็อาจเอาชนะกันได้โดยไม่ต้องใช้กำลัง⁷⁶ อย่างไรก็ตาม หลักการอยู่ร่วมกันโดยสันติของสหภาพโซเวียตดูเหมือนจะเป็นเพียงแต่การปรับเปลี่ยนจากการมุ่งขยายอิทธิพลด้วยสงครามอย่างเปิดเผยไปเป็นสงครามภายในประเทศและการบ่อนทำลายฝ่ายตรงข้ามเท่านั้น ฉะนั้น นับตั้งแต่ปี ค.ศ.1963 เป็นต้นมา สหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียตต่างก็ใช้วิธีการทุกอย่างทั้งด้านการเมือง การทหาร เศรษฐกิจ และสังคมจิตวิทยาเพื่อแข่งขันกันสร้างความนิยม แสวงหาการสนับสนุน และดำรงอิทธิพลเหนือภูมิภาคต่างๆ ทั่วโลก โดยหลีกเลี่ยงการใช้อาวุธและการประจันหน้ากันโดยตรง และ 2) ความแตกแยกในค่ายคอมมิวนิสต์ระหว่างสหภาพโซเวียตกับสาธารณรัฐประชาชนจีน ซึ่งเริ่มปรากฏมาตั้งแต่ปี ค.ศ.1960 เป็นต้นมา⁷⁷ เมื่อจีนสามารถทดลองระเบิดปรมาณูได้สำเร็จและกลายเป็นประเทศมหาอำนาจนิวเคลียร์ในปี ค.ศ.1964 ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศทั้งสองก็เสื่อมโทรมลงจนถึงขั้นปะทะกันด้วยกำลังในปี ค.ศ.1969 หลังจากนั้น ความขัดแย้งทางด้านอุดมการณ์และการแข่งขันกันเป็นผู้นำโลกคอมมิวนิสต์ระหว่างจีนกับสหภาพโซเวียต มีผลทำให้ความเข้มแข็งของโลกคอมมิวนิสต์ลดน้อยลง และมีส่วนผลักดันให้จีนเปลี่ยนแปลงนโยบายต่างประเทศไปสู่การปรับความสัมพันธ์ที่ดีกับสหรัฐอเมริกาในที่สุด

ตั้งแต่ปี ค.ศ.1970 เป็นต้นมา ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศมหาอำนาจเริ่มคืนสู่สภาวะปกติ โดยใช้วิธีการหันหน้ามาเจรจาปรับความเข้าใจระหว่างกัน ดำเนินนโยบายที่เอื้อต่อผลประโยชน์ และความมั่นคงของประเทศตน ระยะนี้จึงถูกเรียกว่า “ยุคแห่งการเจรจา” (Era of Negotiation) หรือ “การผ่อนคลายความตึงเครียด” (Detente) โดยเริ่มจากสหรัฐอเมริกาภายใต้การนำของประธานาธิบดีริชาร์ด นิกสัน (Richard M. Nixon) ซึ่งเป็นผู้ปรับนโยบายจากการเผชิญหน้ากับสหภาพโซเวียต มาเป็นการลดความตึงเครียดในความสัมพันธ์ต่อกัน นอกจากนี้ยังได้เปิดการเจรจาโดยตรงกับสาธารณรัฐประชาชนจีนด้วย เพราะนิกสันได้ตระหนักแล้วว่าจีนได้กลายเป็นมหาอำนาจนิวเคลียร์อีกชาติหนึ่ง และกำลังจะมีบทบาทมากขึ้นในประเทศด้อยพัฒนา และประเทศที่เพิ่งเกิดใหม่ทั้งในทวีปเอเชีย แอฟริกา ลาตินอเมริกา และยุโรป ดังนั้น ในเดือนกรกฎาคม ค.ศ.1971 สหรัฐอเมริกาได้ส่งนายเฮนรีคิสซิงเจอร์ (Henry A. Kissinger) ที่ปรึกษาด้านความมั่นคงแห่งชาติเดินทางไปกรุงปักกิ่งอย่างลับๆ เพื่อหาช่องทางในการเจรจาปรับความสัมพันธ์กับจีน ซึ่งนำไปสู่การเยือนปักกิ่งของประธานาธิบดีนิกสันในเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ.1972 และได้ร่วมลงนามใน “แถลงการณ์เซี่ยงไฮ้” (Shanghai Joint Communique) กับนายกรัฐมนตรีโจว เอินไหล ซึ่งมีสาระที่สำคัญคือ สหรัฐอเมริกายอมรับว่า รัฐบาลสาธารณรัฐประชาชนจีน เป็นรัฐบาลที่ชอบธรรมเพียงรัฐบาลเดียว และได้หัวนถือเป็นส่วนหนึ่งของจีน⁷⁸ จากนั้นมาทั้งสองประเทศได้สถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตต่อกันในวันที่ 1 มกราคม ค.ศ.1979 ในด้านสหภาพโซเวียตนั้น สหรัฐอเมริกาได้พยายามปรับปรุงความสัมพันธ์ระหว่างกันในลักษณะที่ต้องการผ่อนคลายความตึงเครียดระหว่างสองประเทศ เห็นได้จากการเปิดการเจรจาจำกัดอาวุธยุทธศาสตร์ครั้งแรกที่กรุงเฮลซิงกิ ประเทศฟินแลนด์ที่เรียกว่า “SALT” (Strategic Arms Limitation Talks) ในปี ค.ศ.1972 ซึ่งถือเป็นความริเริ่มที่จะทำให้เกิดความร่วมมือและสันติภาพระหว่างสองประเทศในปีเดียวกันประธานาธิบดีนิกสันได้เดินทางไปเยือนสหภาพโซเวียตส่วนเบรสเนฟ (Leonidilyich Brezhnev) เลขาธิการ

พรรคคอมมิวนิสต์ของสหภาพโซเวียตก็ได้เดินทางไปเยือนสหรัฐอเมริกาในปี ค.ศ.1973 ต่อมาทั้งสองประเทศได้ร่วมเจรจาและลงนามในสนธิสัญญาจำกัดอาวุธยุทธศาสตร์ฉบับที่ 2 (SALT-II) ที่กรุงเวียนนา ประเทศออสเตรีย ในวันที่ 18 มิถุนายน ค.ศ.1979 ซึ่งมีผลทำให้ทั้งสองประเทศมีสถานะทัดเทียมกันทั้งทางการเมืองและแสนยานุภาพทางทหารอย่างไรก็ตามแม้ว่าสหภาพโซเวียตจะยอมร่วมมือกับสหรัฐอเมริกาในบางกรณีที่เป็นผลประโยชน์ของตน แต่สหภาพโซเวียตก็ยังคงดำเนินนโยบายแผ่ขยายอำนาจและอิทธิพลของตนเข้าไปในดินแดนต่างๆ ทั่วโลก แต่ได้เพิ่มความระมัดระวังไม่ให้เกิดกระทบกระทั่งกัน อันจะนำไปสู่การทำลายสภาพการผ่อนคลายความตึงเครียดดังกล่าว ซึ่งอาจส่งผลให้เกิดความขัดแย้งและสงครามได้ง่าย

เนื่องจากสงครามเย็นไม่ใช่สงครามที่จับอาวุธมาเผชิญหน้าห้ำหั่นกันเหมือนสงครามทั่วไป หากแต่ใช้กลวิธีต่างๆ เพื่อตอบโต้ฝ่ายตรงข้าม ได้แก่ 1) การโฆษณาชวนเชื่อ (Propaganda) เพื่อสร้างความรู้สึกและทัศนคติเกี่ยวกับประเทศของตน โดยใช้คำพูด สิ่งตีพิมพ์ และการเผยแพร่เอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตและวัฒนธรรมของประชาชนในประเทศของตน และแสดงให้เห็นว่าฝ่ายตนเป็นฝ่ายที่รักความยุติธรรม รักเสรีภาพและสันติภาพ ในขณะเดียวกันก็ประณามฝ่ายตรงข้ามว่าเป็นฝ่ายรุกราน และเป็นจักรวรรดินิยม 2) การแข่งขันทางด้านอาวุธ โดยสหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียต ต่างพยายามแข่งขันกันสร้างเสริมกำลังอาวุธที่มีานุภาพร้ายแรงไว้ในครอบครองให้มากที่สุด จนกระทั่งต่างฝ่ายต่างมีจำนวนอาวุธยุทธศาสตร์ในปริมาณและสมรรถนะที่เกินความต้องการ ทำให้นานาชาติประหลาดใจรวมทั้งองค์การสหประชาชาติ พยายามให้ทั้งสองฝ่ายบรรลุข้อตกลงในเรื่องการจำกัดการสร้างและการเผยแพร่อาวุธตลอดมา แต่ก็ไม่ได้ผลเท่าที่ควร และ 3) กำลังรบนิวเคลียร์ทางยุทธศาสตร์ (Strategic Nuclear Forces) ทั้งสหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียตมีสมรรถนะด้านอาวุธนิวเคลียร์ที่ทัดเทียมกัน และเหนือกว่าประเทศอื่นๆ ในโลก นอกจากนี้ถือว่ามีอำนาจทั้งสองยังมีขีปนาวุธข้ามทวีปชนิดที่ยิงจากพื้นไปสู่อวกาศและตกกลับสู่พื้น ณ เป้าหมายที่กำหนดได้ เช่น ขีปนาวุธข้ามทวีป (Inter Continental Ballistic Missiles: ICBM) ขีปนาวุธยิงจากเรือดำน้ำพลังงาน

นิวเคลียร์ (Submarine-Launched Ballistic Missile: SLBM) และเครื่องบินทิ้งระเบิดทางยุทธศาสตร์ (Strategic Bomber) รวมถึงการแข่งขันกันคิดค้นระบบการป้องกันขีปนาวุธจากฐานปฏิบัติการในอวกาศที่มีชื่อเรียกอย่างเป็นทางการว่า “โครงการป้องกันทางยุทธศาสตร์ (Strategic Defense Initiative: SDI) หรือที่รู้จักกันดีในนามของโครงการ “สตาร์วอร์” (Star Wars) นั้นเอง”⁹

ประเทศผู้ลงนามจัดตั้งองค์การสนธิสัญญาอาร์ซอ ประกอบด้วย 8 ชาติ คือ สหภาพโซเวียต อัลบาเนีย โปแลนด์ เชโกสโลวาเกีย บัลแกเรีย โรมาเนีย ฮังการี และสาธารณรัฐประชาธิปไตยเยอรมนี (เยอรมนีตะวันออก) แม้ว่าสมาชิกขององค์การสนธิสัญญาอาร์ซอได้ให้คำมั่นว่าจะปกป้องกันและกันหากสมาชิกชาติใดชาติหนึ่งถูกโจมตี และเน้นย้ำในเรื่องการไม่แทรกแซงกิจการภายในระหว่างสมาชิกและการตัดสินใจร่วมกัน แต่ท้ายที่สุดแล้วการตัดสินใจส่วนใหญ่ก็มักอยู่ภายใต้การควบคุมของสหภาพโซเวียต นอกจากนี้แล้ว สหภาพโซเวียตยังได้ใช้ข้ออ้างนี้เพื่อลดความขัดแย้งของประชาชนในชาติบริวารในยุโรป เช่น ฮังการี ในปี ค.ศ.1956 เชโกสโลวาเกีย ในปี ค.ศ.1968 และโปแลนด์ ในปี ค.ศ.1981 อย่างไรก็ตาม ในช่วงต้นทศวรรษ 1980 บรรดาประเทศต่างๆ ขององค์การสนธิสัญญาอาร์ซอต้องประสบกับปัญหาเศรษฐกิจเสื่อมถอย ทำให้ในช่วงปลายทศวรรษ 1980 ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองครั้งสำคัญในประเทศสมาชิกเกือบทั้งหมด เป็นเหตุให้การดำรงอยู่ในองค์การสนธิสัญญาอาร์ซอแทบไม่มีประโยชน์อะไรเลย เมื่อเยอรมนีตะวันออกต้องออกจากองค์การเพื่อเตรียมรวมชาติกับเยอรมนีตะวันตกในเดือนกันยายน ค.ศ.1990 ส่งผลให้ทั้งเชโกสโลวาเกีย ฮังการี และโปแลนด์ ได้ประกาศถอนตัวออกจากการฝึกร่วมทางทหารขององค์การในเดือนตุลาคม ค.ศ.1990 ท้ายที่สุดองค์การสนธิสัญญาอาร์ซอก็ได้ประกาศสลายตัวอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม ค.ศ.1991 ภายหลังจากการล่มสลายของสหภาพโซเวียตและสิ้นสุดยุคสงครามเย็น โดยอดีตประเทศสมาชิกสนธิสัญญาอาร์ซอส่วนใหญ่ได้หันไปเข้าร่วมกับองค์การสนธิสัญญาแอตแลนติกเหนือหรือนาโต้แทน

ภาพที่ 3-15 การขยายตัวขององค์การนาโต

อย่างไรก็ตาม หลังยุคสงครามเย็น แม้สหภาพโซเวียตและองค์การสนธิสัญญาอาร์ซอซึ่งเป็นภัยคุกคามหลักขององค์การนาโตได้ล่มสลายไปแล้ว แต่องค์การนาโตก็ยังคงดำรงอยู่เช่นเดิม และดูเหมือนว่าองค์การนาโตจะยังคงดำรงยุทธศาสตร์ปิดล้อมเพื่อโดดเดี่ยวรัสเซีย ซึ่งเป็นอดีตผู้นำหลักของสหภาพโซเวียตและองค์การสนธิสัญญาอาร์ซออยู่ต่อไป เริ่มจากการที่องค์การนาโตได้เดินทางขยายองค์การเข้ามาในยุโรปตะวันออกใกล้กับรัสเซียมากขึ้น ก่อให้เกิดเสียงประณามอย่างหนักจากรัสเซียว่าเป็น “ความผิดพลาดอย่างร้ายแรง”⁸⁰ ที่อาจก่อให้เกิดสงครามครั้งใหม่ขึ้น แม้ว่าองค์การนาโตกับรัสเซียได้บรรลุข้อตกลงในการประชุมที่กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส ว่าด้วยเรื่องการให้องค์การนาโตสามารถพิจารณาับประเทศอดีตสมาชิกและรัฐบริวารของสหภาพโซเวียตเข้ามาเป็นสมาชิกได้ก็ตาม ทำให้ในวันที่ 12 มีนาคม ค.ศ.1999 สาธารณรัฐเช็ก โปแลนด์ และฮังการี อดีตประเทศบริวารของสหภาพโซเวียตได้รับอนุมัติให้เข้าเป็นสมาชิกใหม่ขององค์การนาโต ตามติดมาด้วย เอสโตเนีย ลิทัวเนีย บัลแกเรีย โรมาเนีย สโลวาเกีย และสโลวีเนีย ในวันที่ 29 มีนาคม ค.ศ.2004 รับสมาชิกใหม่อีก 2 ประเทศ คือ อัลบาเนีย และโครเอเชีย เมื่อเดือน เมษายน ค.ศ.2009 และล่าสุดก็รับมอนเตเนโกร เข้าเป็นสมาชิกใหม่เมื่อวันที่ 5 มิถุนายน ค.ศ.2017 ทำให้ปัจจุบันองค์การนาโตมีสมาชิกรวมกันทั้งสิ้น 29 ประเทศแล้ว

สถานการณ์ที่ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างรัสเซียกับโลกตะวันตกมีความมั่นคงมากที่สุดนับตั้งแต่หลังยุคสงครามเย็น เริ่มจากองค์การนาโตส่งกำลังทหารเข้าไปประจำการในโปแลนด์และในหลายประเทศแถบทะเลบอลติก ซึ่งรัสเซียมองว่าเป็นความพยายามเสริมกำลังทหารเข้ามาประชิดพรมแดนรัสเซียโดยตรงตามยุทธศาสตร์ปิดล้อมรัสเซีย และยังติดตั้งระบบป้องกันขีปนาวุธในยุโรปกลาง ซึ่งรัสเซียมองว่า แผนการติดตั้งระบบป้องกันขีปนาวุธดังกล่าวมีเป้าหมายที่คุกคามต่อรัสเซียโดยตรง แล้ววางเส้นสุดท้ายที่ทำให้รัสเซียหมดความอดทนก็คือ การที่สหภาพยุโรป (EU) ได้รื้อคืบเตรียมดึงยูเครนมาเข้าเป็นพวก โดยผ่านข้อตกลงความร่วมมือทางการเมืองและการค้า เหตุการณ์นี้นำไปสู่การโค่นอำนาจของนายวิกเตอร์ ยาคูโนวิช (Viktor Yanukovych) ประธานาธิบดียูเครนที่ฝักใฝ่รัสเซีย และเกิดสงครามแบ่งแยกดินแดนในยูเครนในปี ค.ศ.2014 จนกระทั่งรัสเซียได้ตัดสินใจส่งกำลังทหารเข้ายึดครองดินแดนไครเมียของยูเครน และจัดให้มีการแสดงประชามติอย่างเร่งรีบ ต่อมารัฐสภาไครเมียได้ประกาศอิสรภาพจากยูเครนอย่างเป็นทางการ และขอเข้าเป็นส่วนหนึ่งของสหพันธรัฐรัสเซียอย่างเต็มตัวในวันที่ 17 มีนาคม ค.ศ.2014 ในขณะที่รัสเซียก็ได้ประกาศรับรองเอกราชของไครเมียในวันเดียวกัน แม้ว่าองค์การสหประชาชาติจะจัดให้มีการประชุมหารือเรื่องด่วนและกล่าววิพากษ์วิจารณ์สถานการณ์ในยูเครน และประณามรัสเซียว่าเป็นผู้ทำลายสันติภาพและละเมิดกฎบัตรสหประชาชาติ แต่รัสเซียก็ไม่นำพาต่อข้อเรียกร้องให้ถอนกำลังทหารออกจากไครเมียของยูเครน ในขณะที่สถานการณ์ในพื้นที่ก็ค่อนข้างเปราะบาง เนื่องจากเกิดการเผชิญหน้ากันระหว่างทหารรัสเซียและยูเครนอยู่บ่อยครั้ง แต่ด้วยสถานการณ์ของยูเครนที่ไม่ได้เป็นสมาชิกขององค์การนาโต ทำให้สหรัฐอเมริกาและยุโรป ไม่มีพันธะในการแทรกแซงยูเครนด้วยกำลังทหารได้ แม้ว่ารัฐสภาของยูเครนจะได้ประกาศยกเลิกสถานะ “ประเทศไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด” ของยูเครนเมื่อวันที่ 23 ธันวาคม ค.ศ.2014 ซึ่งเป็นการแสดงออกเชิงสัญลักษณ์ว่ายูเครนจะเข้าเป็นสมาชิกใหม่ขององค์การนาโตได้ในอนาคต⁸¹ แล้วก็ตาม

สิ่งที่ต้องการนาได้สามารถกระทำได้ในปัจจุบันก็คือ การเน้นย้ำให้ทั้งสองฝ่าย
แก้ปัญหาด้วยวิธีการทางการเมืองโดยสนับสนุนให้ทั้งสองฝ่ายใช้วิธีการเจรจาในขณะเดียวกัน
สิ่งที่ประเทศในโลกตะวันตกได้ตอบโต้ต่อการรุกรานของรัสเซียเข้าไปในยูเครน
ในขณะนี้ก็คือ การกำหนดมาตรการคว่ำบาตรทางเศรษฐกิจต่อรัสเซีย เพื่อใช้กดดัน
ให้รัสเซียยอมวางมือจากไครเมีย ซึ่งส่งผลให้ภาวะเศรษฐกิจของรัสเซียทั้งในตลาดหุ้น
และตลาดทุน โดยเฉพาะดัชนีในตลาดหุ้นของรัสเซียได้ตกลงอย่างต่อเนื่อง และ
มูลค่าบริษัทในตลาดหลักทรัพย์ของรัสเซียได้สูญหายไปหลายหมื่นล้านดอลลาร์
สหรัฐแล้ว ส่วนในตลาดทุนก็ได้รับผลกระทบเช่นเดียวกัน เมื่อค่าเงินรูเบิลของรัสเซีย
ได้ปรับตัวลดลงและอ่อนค่าลงสู่ระดับต่ำสุดมากเป็นประวัติการณ์เมื่อเทียบกับ
ค่าเงินดอลลาร์สหรัฐและเงินยูโร เป็นเหตุให้ธนาคารกลางของรัสเซียต้องตัดสินใจ
ขึ้นอัตราดอกเบี้ย อย่างไรก็ตาม รัสเซียก็ยังเมินเฉยและไม่แสดงอาการสะทกสะท้านต่อ
มาตรการดังกล่าวแต่อย่างใด ด้วยรัสเซียมองว่ามาตรการคว่ำบาตรของชาติตะวันตก
เป็นเพียงการข่มขู่ในช่วงเวลาสั้นๆ ซึ่งไม่ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจรัสเซียมากนัก
ในขณะเดียวกัน ผลพวงจากการคว่ำบาตรดังกล่าวก็จะย้อนกลับไปทำลายเศรษฐกิจ
ของชาติตะวันตกเสียเองในที่สุด เนื่องจากชาติตะวันตกเองก็ต้องพึ่งพาก๊าซธรรมชาติ
จากรัสเซียไปยังชาติต่างๆ ในยุโรปตะวันตกเช่นกัน แนนอนที่สุด สำหรับสหรัฐอเมริกา
และประเทศในยุโรปตะวันตกแล้ว ย่อมยากที่จะทำใจยอมรับว่าไครเมียเป็นส่วนหนึ่ง
ของรัสเซีย แต่นี่คือความจริงที่เปลี่ยนแปลงอะไรไม่ได้อีกแล้ว แต่เชื่อว่าเหตุการณ์นี้
ได้เดินทางมาถึงจุดจบแล้วก็หาไม่ ด้วยความขัดแย้งระหว่างชาติมหาอำนาจเหล่านี้
จะยังคงมีอยู่ต่อไป จนกว่าทั้งสองฝ่ายจะสามารถหาจุดแห่งอำนาจอันเป็นที่พึงพอใจ
แก่ทุกฝ่ายได้แล้วนั่นเอง

6. สรุป

โดยทั่วไปแล้ว ยุทธศาสตร์มักเกี่ยวข้องกับการทหารเสมอ ในสังคมดั้งเดิม กษัตริย์หรือผู้นำทางการเมืองมักเป็นบุคคลคนเดียวกันกับผู้นำทางทหาร ทำให้ช่องว่างการติดต่อสื่อสารระหว่างผู้นำทางการเมืองกับผู้นำทางทหารมีขนาดเล็ก แต่เมื่อแนวคิดด้วยกองทัพออาชีพ (Professional Army) ได้รับความนิยมมากขึ้น ความสัมพันธ์ระหว่างนักการเมืองกับทหารจึงได้รับการตระหนักถึงความสำคัญมากขึ้น ในท้ายที่สุดนักวิชาการทหารต่างก็เห็นความจำเป็นที่จะต้องแยกหน้าที่และความรับผิดชอบของนักการเมืองออกจากทหารอย่างเด็ดขาด ด้วยเหตุนี้ ภาระด้านการทำสงครามจึงมีได้ตกอยู่กับทหารแต่เพียงฝ่ายเดียว แต่จะรวมถึงการใช้พลังอำนาจของชาติอื่นๆ ด้วย ดังนั้น แนวคิดเกี่ยวกับยุทธศาสตร์ในการทำสงครามที่เหนือกว่าระดับยุทธศาสตร์จึงถือกำเนิดขึ้น เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการทรัพยากรทั้งหมดของชาติในการทำสงครามที่มีความสลับซับซ้อนมากยิ่งขึ้นในปัจจุบัน ท้ายที่สุดแล้ว แม้ยุคสมัยจะเปลี่ยนไป แต่แนวคิดทางยุทธศาสตร์หลายๆ อย่างก็ยังคงอยู่ร่วมสมัย ดังเช่นอมตะวาจาของขุนวutang ที่เคยกล่าวไว้ว่า “การเอาชนะศัตรู โดยที่ไม่ต้องรบ ถือเป็นสุดยอดของยุทธศาสตร์การรบ” ก็ยังคงเป็นแนวคิดที่มีได้ล้ำสมัย และเป็นหลักคิดให้นักยุทธศาสตร์ได้พิจารณาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ได้เสมอ

อ้างอิงท้ายบท

- ¹ Henry George Liddell & Robert Scott, A Greek-English Lexicon, Michigan: University of Michigan Library, 2005.
- ² Ibid.
- ³ Ibid.
- ⁴ Lynn White, Jr., Medieval Technology and Social Change, Oxford University Press, 1964.
- ⁵ Beatrice Heuser, The Evolution of Strategy: Thinking War from Antiquity to the Present, Cambridge University Press, 2010, p.4f.
- ⁶ Henry Mintzberg, Pattern in Strategy Formation, Management Science, Vol.24, No.9, May 1978.
- ⁷ Max McKeown, The Strategy Book, Financial Times, Prentice Hall, 2011.
- ⁸ Scott Sigmund Gartner, Strategic Assessment in War, Yale University Press, 1999, p.163.
- ⁹ Maurice Matloff (ed.), American Military History: 1775-1902, volume 1, Combined Books, 1996, p.11.
- ¹⁰ Anthony Wilden, Man and Woman, War and Peace: The Strategist's Companion, Routledge, 1987, p.235.
- ¹¹ B.H. Liddell Hart, Strategy, London: Faber, 1967, p.321.
- ¹² พจน์ พงศ์สุวรรณ, พลตรี, หลักยุทธศาสตร์, กรุงเทพฯ : โอ เอส พริ้นติ้ง เฮาส์, 2536, หน้า 4-5.
- ¹³ Sun Tzu, The Sun Tzu Art of War, Translation and Commentary by Lionel Giles, <http://www.molossia.org/milacademy/suntext3.html>, retrieved on 23 December 2014.
- ¹⁴ Emachiavelli.com, A summary of Machiavelli, his life, and The Prince, <http://www.emachiavelli.com/Prince%20and%20Mach%20summary.htm>, retrieved on 23 December 2014.

- ¹⁵ USA CGSC, Fort Leavenworth, Historic Precedent, Strategic Concept, 1976, p.1-1, อ้างใน พจน์ พงศ์สุวรรณ, อ้างแล้ว, หน้า 7-8.
- ¹⁶ Carl von Clausewitz, On War [Vom Krieg], Translated and Edited by Howard, Michael & Paret, Peter, New Jersey: Princeton University Press, 1984 [1832], p.87.
- ¹⁷ Anatol Rapoport, Introduction pages 11-82 from On War, London: Penguin, 1968, p.37.
- ¹⁸ Mao Tse-tung, On Protracted War, Selected Military Writing, Peking: Foreign Language Press, 1963, p.33.
- ¹⁹ พจน์ พงศ์สุวรรณ, อ้างแล้ว, หน้า 8-10.
- ²⁰ Geoffrey Till, Sea Power: A Guide for Twenty-First Century, New York: Routledge, 2013, p.58.
- ²¹ พจน์ พงศ์สุวรรณ, อ้างแล้ว, หน้า 11-12.
- ²² H.J. Mackinder, The Geographical Pivot of History, The Geographical Journal, vol. 24, no. 4, 1904.
- ²³ H.J. Mackinder, The Geographical Pivot of History, in Democratic Ideals and Reality, Washington, DC: National Defense University Press, 1996, p.194.
- ²⁴ พจน์ พงศ์สุวรรณ, อ้างแล้ว, หน้า 13-15.
- ²⁵ Karl Haushofer, der deutscher Antile an der geographischen Erschließung Japan und des subjapanischen Erdraums und deren Foderung durch den Einfluß von Krieg und Wehrpolitik, Munich University, Dissertation [in German], 1914.
- ²⁶ พจน์ พงศ์สุวรรณ, อ้างแล้ว, หน้า 16-17.
- ²⁷ Christopher J. Fettweis, Eurasia, the “World Island”: Geopolitics, and Policymaking in the 21st Century, Parameters, Summer 2000, 14 March 2006, pp.58-71.
- ²⁸ พจน์ พงศ์สุวรรณ, อ้างแล้ว, หน้า 17-19.

- ²⁹ Robert Drews, *The end of the Bronze Age: changes in warfare and the catastrophe ca. 1200 B.C.*, Princeton University Press, 1995.
- ³⁰ <http://www.nairaland.com/103123/history-military-education-nda-perspective>.
- ³¹ เป็นการรบหลักในสงครามปุนิคครั้งที่ 2 ระหว่างฝ่ายคาร์เธจที่นำโดยฮันนิบาลกับฝ่ายสาธารณรัฐโรมัน เมื่อกำลังทั้งสองฝ่ายได้เผชิญหน้ากันที่เมืองคานาเอ ฝ่ายกองทัพโรมันใช้ทหารราบหนัก รวมกำลังเข้าตีด้วยรูปขบวนที่ลึกมากกว่าปกติ ในขณะที่ฝ่ายคาร์เธจได้วางกำลังทหารราบตั้งรับการเข้าตีของฝ่ายโรมัน และใช้ทหารม้าเข้าตีโอบทางปีกทางสองด้าน ทำให้กองทัพโรมันพ่ายแพ้และประสบกับความสูญเสียอย่างหนัก.
- ³² เป็นการรบที่เป็นการยุติสงครามปุนิคครั้งที่ 2 ระหว่างฝ่ายโรมันที่นำโดยสคิปิโอไอ้ (Scipio) กับฝ่ายคาร์เธจที่นำโดยฮันนิบาล (Hannibal) แม้กองทัพของฮันนิบาลจะมีกองทัพช้างและมีจำนวนทหารที่มากกว่าฝ่ายโรมัน แต่สคิปิโอไอ้ได้อาศัยกลยุทธ์ที่ทำให้การเข้าตีด้วยกองทัพช้างของฝ่ายคาร์เธจไร้ผล และใช้กำลังทหารม้าที่มีมากกว่าเข้าโจมตีทางปีกขวาต่อกำลังทหารม้าที่ไร้ประสบการณ์ของฝ่ายคาร์เธจ ทำให้ฝ่ายคาร์เธจต้องพ่ายแพ้และประสบกับความสูญเสียอย่างหนัก จนไม่สามารถฟื้นคืนกองทัพที่เคยยิ่งใหญ่ได้อีกเลย และท้ายที่สุด ฝ่ายคาร์เธจก็จำต้องยอมจำนนต่อฝ่ายโรมันอย่างไม่มีเงื่อนไขในสงครามปุนิคครั้งที่ 3
- ³³ การรบที่เมืองเอเดรียโนเปิล (Adrianople) บางครั้งเรียกว่า การรบที่เมืองฮาเดรียโน โพลิส (Hadrianopolis) เป็นการรบระหว่างกองทัพโรมันกับกองทัพกบฏโกธิค (Gothic) เมื่อวันที่ 9 สิงหาคม ค.ศ.378 การรบจบลงด้วยชัยชนะอย่างท่วมท้นของฝ่ายโกธิค และจักรพรรดิวาเลนส์ (Valens) ผู้นำทัพของฝ่ายโรมัน ต้องสวรรคตในการรบ.
- ³⁴ การรบที่เมืองเอาสเตอร์ลิทซ์ (Austerlitz) หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “การรบของสามจักรพรรดิ” (Battle of Three Emperors) เป็นหนึ่งในชัยชนะครั้งยิ่งใหญ่ที่สุดของนโปเลียน โดยสามารถทำลายกลุ่มประเทศที่ต่อต้านฝรั่งเศสลงได้ เมื่อวันที่ 2 ธันวาคม ค.ศ.1805 กองทัพฝรั่งเศสนำโดยจักรพรรดินโปเลียนที่ 1 สามารถเอาชนะอย่างเด็ดขาดต่อกองทัพผสมระหว่างรัสเซียกับออสเตรีย ที่นำโดยพระเจ้าซาร์อเล็กซานเดอร์ที่ 1 และจักรพรรดิฟรานซิสที่ 2 แห่งอาณาจักรโรมันอันศักดิ์สิทธิ์ หลังจากสู้รบกันอย่างดุเดือดนานเกือบ 9 ชั่วโมง กองทัพฝรั่งเศสก็สามารถกำชัยชนะได้อย่างเด็ดขาด ภายหลัง

สงคราม จักรพรรดิฟรานซิสที่ 2 จำต้องสละราชบัลลังก์ และจักรวรรดิโรมันอันศักดิ์สิทธิ์ก็ต้องล่มสลายลงในปี ค.ศ.1806 แต่สงครามในครั้งนี้ ไม่ได้ก่อให้เกิดสันติภาพที่ยาวนาน เนื่องจากปรัสเซียมีความกังวลต่ออิทธิพลของฝรั่งเศสที่เพิ่มมากขึ้นเหนือยุโรปกลาง ทำให้เกิดสงครามพันธมิตรที่สี่ (Fourth Coalition) ขึ้นต่อมาในปีเดียวกันนั่นเอง.

³⁵ Randall G. Bowdish, Military Strategy: Theory and Concepts, a Dissertation Presented to the Faculty of The Graduate College at the University of Nebraska In Partial Fulfillment of Requirements For the Degree of Doctor of Philosophy, University of Nebraska, 2013, pp.205-211.

³⁶ Paul Carroll, Scorched Earth, Hitler Moves East, New York: Ballantine, 1966.

³⁷ State Parties/Signatories Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts (Protocol I), 8 June 1977.

³⁸ การห้ามค้าขาย (embargo) มีความหมาย 2 ประการ คือ (1) คำสั่งห้ามส่งสินค้าออกไปยังประเทศหนึ่ง หรือห้ามนำสินค้าเข้าจากประเทศหนึ่งมายังประเทศหนึ่ง ผู้สั่งห้ามซื้อขายกับประเทศนั้นๆ โดยปกติ มักมีสาเหตุมาจากความขัดแย้งทางการเมือง และ (2) คำสั่งห้ามนำเรือเข้าหรือออกจากท่าเรือ โดยปกติมักใช้ก่อนการประกาศสงคราม เช่น การห้ามเรือเข้าหรือออกจากท่า การห้ามค้าขายระหว่างประเทศ หรือการห้ามส่งสินค้าไปยังประเทศหนึ่ง เป็นต้น.

³⁹ การคว่ำบาตร (ในกรอบขององค์การสหประชาชาติ) หมายถึง มาตรการลงโทษที่คณะมนตรีความมั่นคงใช้ต่อประเทศสมาชิกที่ละเมิดต่อกฎบัตรขององค์การสหประชาชาติ รวมทั้งเป็นภัยคุกคามต่อสันติภาพและความมั่นคงระหว่างประเทศ โดยกำหนดให้สมาชิกหรือห้ามประเทศสมาชิกอื่นๆ ติดต่อด้านต่างๆ (เช่น ด้านการค้า การคมนาคมขนส่ง) อย่างเป็นทางการกับประเทศนั้นๆ เพื่อบีบบังคับให้ประเทศนั้น ปฏิบัติตามข้อมติของคณะมนตรีความมั่นคงขององค์การสหประชาชาติ.

⁴⁰ คำว่า “การล้อม” (siege) หมายถึง การปฏิบัติการทางทหารอย่างหนึ่งที่ใช้การล้อมและตัดแยกป้อมปราการหรือเมืองใดเมืองหนึ่งโดยเฉพาะ เพื่อเตรียมการสำหรับการเข้าโจมตีต่อไป.

- ⁴¹ Anderson L. Guerrero & P.W. Affi, *Close Encounters: Communication in Relationships*, 2nd ed., Los Angeles: Sage Publications, 2007.
- ⁴² Jeremy Griffith, *The Book of Real Answers to Everything!-Why do people lie?*, The World Transformation Movement, 2011.
- ⁴³ Jon Latimer, *Deception in War*, New York: Overlook Press, 2001, pp.6-14.
- ⁴⁴ Dictionary.com, *Guerrilla*, <http://dictionary.reference.com/browse/guerrilla+warfare>, retrieved on 4 December 2014.
- ⁴⁵ Helen Nicholson, *Medieval Warfare: Theory and Practice of War in Europe, 300–1500*, Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2004.
- ⁴⁶ Ibid, p.14.
- ⁴⁷ John Gillingham, *William the Bastard at War*, in Strickland, Matthew, *Anglo-Norman warfare: Studies in Late Anglo-Saxon and Anglo-Norman Military Organization and Warfare*, Woodbridge: The Boydell Press, 1992, p.150.
- ⁴⁸ Robert Liddiard, *Castles in Context: Power, Symbolism and Landscape, 1066 to 1500*, Macclesfield: Windgather Press Ltd, 2005.
- ⁴⁹ Timothy May, *The Mongol Art of War: Chinggis Khan and the Mongol Military System*, Barnsley, UK: Pen & Sword, 2007.
- ⁵⁰ Merriam-Webster, *siege*, <http://www.merriam-webster.com/dictionary/siege>, retrieved on 4 December 2014.
- ⁵¹ Ryan Clow, *Psychological Operations: The Need to Understand the Psychological Plane of Warfare*, National Defence and Canadian Armed Forces, <http://www.journal.forces.gc.ca/vo9/no1/05-clow-eng.asp>, retrieved on 9 December 2014.
- ⁵² David Nicolle, *The Mongol Warlords: Genghis Khan, Kublai Khan, Hulegu, Tamerlane*, 2004, p.21
- ⁵³ อามิร ตีมูร์ (Amir Timur) หรือรู้จักกันในนามของทาเมอร์เลน (Tamerlane) ขุนศึกที่มั่งคั่งสายผสมระหว่างชาวมองโกลและเติร์ก เนื่องจากบรรพบุรุษของอามิร ตีมูร์ ได้

แต่งงานกับธิดาของจะกะไต ข่าน (Chagatai Khan) ซึ่งเป็นโอรสของ เจงกีส ข่าน อามір ตีมูร์ เป็นมุสลิมิกายสุหนี่ เกิดเมื่อ ค.ศ.1336 ที่เมืองคาช (Kash) หรือเมืองชาห์ริซับส์ (Shahrisabz) ซึ่งอยู่ทางใต้ของเมืองซามาร์คันด์ (Sarmakand) ของประเทศ อุซเบกิสถานในปัจจุบัน ในระหว่างมีชีวิตเป็นผู้พิชิตดินแดนในเอเชียตะวันตกและเอเชียกลาง ส่งผลให้จักรวรรดิตีมูร์ (Timurid Empire) กว้างใหญ่ไพศาลครอบคลุม อาณาบริเวณตั้งแต่ตุรกี ซีเรีย อิรัก คูเวต อิหร่าน คาซัคสถาน อัฟกานิสถาน อาเซอร์ไบจาน จอร์เจีย เติร์กเมนิสถาน อุซเบกิสถาน คีร์กีซสถาน ปากีสถาน บางส่วนของภาค ตะวันตกเฉียงเหนือของอินเดีย และดินแดนคัสการ์ ในมณฑลซินเจียงของประเทศจีน ในปัจจุบัน อย่างไรก็ตาม การแผ่ขยายดินแดนดังกล่าวก่อให้เกิดการนองเลือดและการทำลาย บ้านเมือง รวมทั้งการเข่นฆ่าผู้คนเป็นจำนวนมาก ทำให้อามір ตีมูร์ มีชื่อเสียงทั้ง ในฐานะนักรบผู้ยิ่งใหญ่และผู้นำที่โหดเหี้ยม.

⁵⁴Mark Wheelis, Lajos Rózsa & Malcolm Dando, *Deadly Cultures: Biological Weapons since 1945*, Harvard University Press, 2006, pp. 284–293, 301–303.

⁵⁵Elizabeth A. Fenn, *Biological Warfare in Eighteenth-Century North America: Beyond Jeffery Amherst*, *Journal of American History* 86 (4): pp.1552–1580.

⁵⁶Derk Bodde, Charles Le Blanc, Susan Blader, ed. *Chinese ideas about nature and society: studies in honour of Derk Bodde*, Hong Kong University Press, 1987.

⁵⁷Robert Leonhard, *The Art of Maneuver: Maneuver-Warfare Theory and Air-Land Battle*, Novato: CA, Presidio Press, 1991.

⁵⁸ตัวอย่างของการกำหนดจังหวะการรบที่เหมาะสม ได้แก่ วงรอบการตัดสินใจของ John Boyd (OODA Loop) อันประกอบด้วยวงรอบของการเห็น (observe) รู้สภาพ (orient) ตัดสินใจ (decide) และกระทำ (act).

⁵⁹Martin Van Creveld, Kenneth S. Brower & Steven L. Canby, *Air Power and Maneuver Warfare*, Air University, Maxwell AFB, AL, 1994, pp.3-8.

⁶⁰William S. Frisbee Jr., *Types of War*, <http://www.military-sf.com/typesofwar.htm>, retrieved on 20 December 2014.

⁶¹Robert Seager, Alfred Thayer Mahan: *The Man and his Letters*, Annapolis:

Naval Institute Press, 1977.

⁶² Chrition I. Archer, *World History of Warfare*, University of Nebraska Press, 2002.

⁶³ Robert B. Asprey, *The German High Command at War: Hindenburg and Ludendorff and the First World War*, New York: W. Morrow, 1991.

⁶⁴ Richard Overy, *The Bombers and the Bombed: Allied Air War Over Europe 1940-1945*, 2014.

⁶⁵ *The Washington Post*, Attributed to Nikita Khrushchev's speaking of nuclear war, 20 March 1981, p.A23.

⁶⁶ Martin Van Creveld, *Technology and War I to 1945*, In Charles Townshend, *The Oxford History of Modern War*, New York, USA: Oxford University Press, 2000, p.206.

⁶⁷ *Ibid.*, p.349.

⁶⁸ Robert Tomes, *Relearning Counterinsurgency Warfare*, Parameters, U.S. Army War College, 2004.

⁶⁹ Joint Publication 3-13.1, *Electronic Warfare*, Chairman of the Joint Chiefs of Staff (CJCS)-Armed Forces of the United States of America, 25 January 2007, pp. i, v-x.

⁷⁰ William Waddell, David Smith, James Shufelt & Jeffrey Caton, *Cyberspace Operations: What Senior Leaders Need to Know about Cyberspace*, U.S. Army War College, Center for Strategic Leadership, Carlisle : PA, 2011, p.1.

⁷¹ Jim Garamone, *Lynn Explains U.S. Cybersecurity Strategy*, U.S. Department of Defense, <http://www.defense.gov/news/newsarticle.aspx?id=60869>, retrieved on 8 November 2014.

⁷² Associated Press, *Pentagon Takes Aim at China Cyber Threat*, <http://www.nytimes.com/aponline/2010/08/19/us/politics/>, retrieved on 20 November 2014.

⁷³ Taylor & Francis, *The Major International Treaties of the Twentieth Century: A History and Guide with Texts*, 2001.

- ⁷⁴History, Churchill delivers Iron Curtain speech, <http://www.history.com/this-day-in-history/churchill-delivers-iron-curtain-speech>, retrieved on 12 August 2015.
- ⁷⁵John Lewis Gaddis, *The Cold War: A New History*, Penguin Press, 2005, pp.28-29.
- ⁷⁶Richard J. Erickson, Development of the Strategy of Peaceful Coexisting During the Khrushchev Era, *Air University Review*, January–February 1973.
- ⁷⁷John Lewis Gaddis, *op.cit*, pp.140-142.
- ⁷⁸Joint Communique of the United States of America and the People's Republic of China, Taiwan Documents Project, 28 February 1972.
- ⁷⁹กระปุกดอทคอม, สงครามเย็น ความขัดแย้งทางอุดมการณ์ของ 2 ขั้วมหาอำนาจ, <http://hilight.kapook.com/view/92088>, retrieved on 14 August 2015.
- ⁸⁰William Neikirk, More Than Ever, U.S. Policy Tied To Yeltsin's Future, *Chicago Tribune*, 23 March 1997.
- ⁸¹Reuters, Ukrainian parliament angers Moscow by scrapping 'non-aligned' status, 23 December 1014.